

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE ȘI
PERSOANELOR VÂRSTNICE
ȘI PERSOANELOR CU HANDICAP

Consiliul Județean Covasna

INTEGRĂLT TURISZTIKAI HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉSI STRATÉGIA A VIDÉKI FOGLALKOZTATÁS NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN

KOVÁSZNA MEGYE

www.mind-rural.ro

OTP Consulting Románia, 2015

Befektetés az emberekbe!

A projektet az Európai Szociális Alap támogatja a Humánerőforrás-fejlesztési Szektoriális Operatív Program 2007-2013 keretében.

**Könyvtipográfia és nyomda:
CHARTA PRINT
SEPSISZENTGYÖRGY
2015**

Támogatási program: Humánerőforrás-fejlesztési Szektoriális Operatív Program 2007-2013
A projekt címe: Integrált turisztikai humánerőforrás-fejlesztés a vidéki foglalkoztatás növelése érdekében
Támogatási szerződés száma: POSDRU/135/5.2/S/124779
Kiadó: Kovászna megye
Kiadás időpontja: 2015. november

“A kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió
vagy Románia Kormányának hivatalos álláspontját.”

TARTALOMJEGYZÉK

1. Gyakori kérdések	3
2. Rövid összefoglaló	8
3. Bevezető gondolatok	10
3.1 Bevezető	10
3.2 Etikai szempontok	11
3.3 Metodológiai vonatkozások	11
4. Stratégiai profil	14
4.1 A megye általános jellemzői	14
4.2. Kovászna megye gazdasági helyzete	37
4.3 Munkaerőpiac	45
4.4 A Kovászna megyei turizmus jellemzői	66
5. A turisztikai piac értékelése és szegmentációja	122
5.1 A Kovászna megyei turizmus általános jellemzése	122
5.2 A fogyasztók szegmentációja	123
6. SWOT-elemzések	128
6.1 A munkaerőre vonatkozó SWOT-elemzés Kovászna megyében	128
6.2 A Kovászna megyei turizmus SWOT-elemzése	132
7. Stratégiai összefüggések	138
7.1 A tervezés általános kerete	138
7.2 A tervezésre vonatkozó európai keret	138
7.3 Országos tervezési keretterv	142
7.4 Kovászna megye fejlesztési stratégiája	143
8. A fejlesztési stratégia irányai	146
8.1 A tervezés alapelvei	146
8.2 A stratégiai tervezés általános kerete. A vidéki turizmus stratégiai profilja	147
9. A vidéki turizmus stratégiai fejlesztésével kapcsolatos javaslatok kovászna megyében	152

1. GYAKORI KÉRDÉSEK

MI IS EZ A DOKUMENTUM?

A vidéki turizmus fejlesztési stratégiája Kovászna megyében annak a multiregionális projektnek a része, amelynek címe: Integrált turisztikai humánerőforrás-fejlesztés a vidéki foglalkoztatás növekedése érdekében, és amelyet Kovászna Megye Tanácsa, a Kovászna Megyei Munkaerő-foglalkoztatási Ügynökség (AJOFM), a LAM Alapítvány, az OTP Consulting Románia, a Romániai Vállalkozásokért Egyesület (APPAR), valamint Bihardiószeg község (Bihar megye) valósít meg. Az említett fejlesztési stratégia a vidéki turizmus fejlesztésének analitikus eszköze, célja pedig a vidéki munkaerő foglalkoztatottságának növelése a turizmus területén. Jelen dokumentum a szociológiai alapkutatások, valamint az e kérdésben illetékes intézmények statisztikai és empirikus adatain alapul.

A projektet a 2007–2013-as időszakra vonatkozó Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program 5.2-es beavatkozási területének keretén belül európai alapokból finanszírozzák, és az a fő célkitűzése, hogy közép- és hosszú távon biztosítsa a helyi gazdaságok fenntartható fejlődését e két megyében (Bihar és Kovászna) az ottani vidéki környezet emberi erőforrásainak fejlesztése, bővítése és tökéletesítése révén, mi által megkönnyítik a munkaerőpiacra való bejutást.

E stratégia információkat és javaslatokat is tartalmaz arról, miként lehet fejleszteni és művelni a vállalkozói kultúrát a projekt célcsoportján belül.

MIRŐL IS VAN SZÓ, ÉS MIRE SZOLGÁL?

Az Európai Unió által elfogadott munkaeszközként a jelen dokumentum tartalmazza a turizmus következő öt évre szóló stratégiai irányvonalait azzal összefüggésben, hogy a vidéki környezetnek milyen lehetőségei és sajátos forrásai állnak rendelkezésre az adott megyékben. A stratégiát úgy alakították ki, hogy az a jövőben új pénzalapokat vonzzon más vidékfejlesztési típusú projektek számára is, amelyeknek középpontjában a turizmus áll. Ezen kívül útmutatásokat is tartalmaz azzal

kapcsolatosan, hogy miként lehet a munkaerőpiacot a turizmus felé terelni, s miként lehet javítani a turizmusiparban foglalkoztatott munkaerő minőségén.

KI VEHETI HASZNÁT ENNEK A DOKUMENTUMNAK?

A dokumentum olyan döntéshozó szervezeteknek szól, amelyek a munkaerő-foglalkoztatás területén dolgoznak (munkaerő-foglalkoztatási ügynökségek), akár csak a helyi közigazgatási intézményeknek, olyan intézményeknek és ügynökségeknek, amelyek a turisztikai tevékenység szervezésével és koordinálásával foglalkoznak, a turisztikai vállalkozásokat támogató nem kormányzati szervezeteknek, turizmussal foglalkozó szakmai egyesületeknek, valamint olyan vállalkozásoknak, amelyek közvetlenül és érdeemben érintettek a turisztikai iparban. A Stratégia gyakorlatilag megpróbálja megkönynyíteni mindazoknak a munkáját, akik részt vesznek a turizmussal kapcsolatos tevékenységben.

MIT TARTALMAZ?

Fejlesztési stratégia lévén a dokumentumnak szabványos szerkezete van: átfogó elemzést tartalmaz a munkaerőpiac jelenlegi tényleges helyzetéről, különös tekintettel az aktív korú vidéki lakosságra, részletes képet ad a vidéki turizmus jelenségéről. Ezen kívül különleges látleletet ad a munkaerő, illetve a turizmus sajátosságairól, akár csak a stratégiai fejlesztés főbb irányairól. S végül, a dokumentum sorra veszi azokat a tevékenységeket és projektelemeket, amelyek elengedhetetlenek a hosszú távú fenntarthatósággal és az esélyegyenlőség szavatolásával összhangban lévő fejlesztéshez.

Minden javaslat figyelembe veszi a nagyobb méretű társadalmi változások főbb irányait, amelyekkel a közösségek most és a közeli jövőben kénytelenek szembenézni (klímaváltozás, globális terrorizmus, biztonsági kockázatok, a nemzetközi migrációs nyomás erősödése, a régiók, államok és az államok feletti makrostruktúrák közötti gazdasági versengés).

MILYEN ÍROTT FORRÁSOKON ALAPUL A TURIZMUS FEJLESZTÉSE?

Az Európai Unió érvényben lévő hivatalos dokumentumai (Europe, the World's No 1 Tourist Destination – A New Political Framework for Tourism in Europe 2010), Románia Nemzeti Turizmusfejlesztés Terve 2007–2026, a megyei és helyi hivatalos fejlesztési dokumentumok (Bihar megye tartós fejlődési stratégiája [2014–2020] – Strategia pentru Dezvoltarea Durabilă a județului Bihor, pentru perioada 2014–2020, helyi akciócsoportok [GAL], területrendezési terv [PUZ], általános városrendezési terv [PUG] stb.).

MILYEN JÖVŐKÉP KIALAKÍTÁSÁT TERVEZTÜK?

A turizmus területén a munkaerő-foglalkoztatás és az új vállalkozások létrehozása érdekében a következő jövőképet dolgoztuk ki: Kovászna megye követendő példaként szolgál majd, hiszen megvalósítja a vidéki turizmus fejlesztésének olyan modelljét, amely maga után vonja a foglalkoztatottság bővítését, a vállalkozói hajlandóság növelését az emberi erőforrások minőségének javításával, az idegenforgalmi szolgáltatások kiszélesítését a turisták elvárásainak megfelelően, mindezt a már jól bevált környezetvédelmi gyakorlatok alkalmazásával.

Úgy tartjuk, hogy Kovászna megye vidéki turizmusának tartós és fenntartható fejlődése fontos tényező a vidéki aktív munkaerő foglalkoztatásának növelése szempontjából. Maga a lakosság úgy látja, hogy a mezőgazdaság és a turizmus jelenti azt a két fő területet, amelyet fejleszteni kell.

Azoknak az adatoknak a sokaságából, amelyekkel eddig dolgoztunk, nagyon világosan látszik, hogy a munkaerő fejlesztése és minőségének tökéletesítése, valamint a turizmus területén működő gazdasági szereplők, helyhatósági szervek, illetve a munkáltatói szervezetek és szakmai szervezetek közötti együttműködési kapcsolatok kiépítése erőteljes támogatást jelent a közösségek fejlődése és jóléte (egyes esetekben akár túlélése) számára. Kovászna megyének van néhány vitathatatlan előnye: az ország közepén fekszik, gazdag természeti kincseket magában foglaló, változatos domborzattal rendelkezik, turisztikai szektora fellendülőben van, ezen kívül jelentős létszámú a munkaképes lakossága.

A VIDÉKI TURIZMUS STRATÉGIAI PROFILJA

A fejlesztési terv a munkaerőpiac jelenlegi minőségére és szerkezetére, valamint a munkaképes korú lakosság profiljára vonatkozik – összhangban a térség és Románia általános helyzetével és a foglalkoztatottság nemzetközi vonatkozásaihoz igazítva (itt az EU-tagországok fiatal- és középkorú lakosságának körkörös migrációs folyamataira utalunk), illetve a terv a posztmodern turizmus sajátosságaira és méreteire is kiterjeszti figyelmét.

A reális stratégiai terv megalapozásának sikere érdekében három lényegi kérdést fogalmaztunk meg:

1. Milyen a vidéki munkaerő profilja Kovászna megyében?
2. Miként jellemezhető a vidéki környezetben jelenleg működő turizmus?
3. A munkaerő-foglalkoztatás és a turisztikai szektorban megvalósítható új vállalkozások érdekében melyek a munkaerőre és a jelenlegi turizmusra vonatkozó pozitív és negatív stratégiai elemek?

A FŐBB SAJÁTOS PROBLÉMÁK

Vannak vitathatatlan problémák és működési zavarok a turisztikai tevékenységben résztvevő szereplők kommunikációjában (itt a munkaadók és alkalmazottak, valamint egyes esetekben az alkalmazottak és a turisták, a turisztikai cégek és a helyhatósági vagy a helyi pénzügyi intézmények közötti kapcsolatokra gondolunk).

- Az emberi erőforrások és a turisztikai tartalékok a valós potenciális szint alatt hasznosulnak
- Az emberi erőforrások halaszthatatlanul rászorulnak a tökéletesítésre
- A turisztikai piac töredezettsége
- A hegyvidéki és fürdőturizmus közötti gyenge kapcsolat középtávon problémát fog jelenteni
- A turisták rendkívül nagy arányban összpontosulnak Kovászna város körzetében és Bálványosfürdőn
- A fürdőturizmus jellege és természete (Kovásznán) nem generál újításokat, nem ösztönzi a beruházásokat, és jelentős aránytalanságot teremt a vidéki turizmus belső szerkezetében

- Teljes függés a szezonális turizmusból származó jövedelmektől, alacsony szintű kínálat a szezonon kívüli időszakban
- A munkahelyek és a vidékfejlesztésre vonatkozó hosszú távú stratégiai elképzelések hiánya a „push faktorokat” erősíti, vagyis taszítja a munkaképes korú fiatalokat, elsősorban az átlagosnál magasabb szintű képzettséggel rendelkezőket, s ez az értékes munkaerő elvándorlását ösztönzi a külső piacok felé.

A FŐBB STRATÉGIAI IRÁNYOK

- Az alpinfrasztruktúra fejlesztése és bekapcsolása a hazai és a határon túli fő hálózatokba, mely elsőrendű feltétel a közösségek egészségének a fejlődése, valamint a turisták megyébe való vonzásához szükséges körülmények megteremtése számára;
- A munkaképes korú foglalkoztatottak és foglalkoztatók fejlesztésének ösztönzése;
- A vidéki turizmus fejlesztése, versenyképességének növelése a turisztikai kínálat sokszínűbbé tételével, a turisták új szegmenseinek szezonon kívüli időszakban való vonzása, a szolgáltatásoknak a munkaerő-foglalkoztatással összefüggő minőségi javítása, valamint új, turisztikai szektorban működő vállalkozások létrehozása révén;
- A versenyképesség javítása a gazdasági szereplők közötti együttműködés ösztönzése révén az integrált szolgáltatások fejlesztése, illetve a turisztikai csomagok kiegészítő kínálatának bővítésének elősegítése érdekében oly módon, hogy ki lehessen aknázni a megyében fellelhető potenciál egészét;
- A turizmusnak a turisztikai „csomópontok”, ún. hubok és klaszterek kínálatára épülő fejlesztése;
- A turisztikai szolgáltatások integrálása valamilyen, a kommunikációs mobil eszközökön rendelkezésre álló on-line platformon;
- Egy közös vonzó és kiegészítő márka felépítése a tőkevonzás, a munkahelyteremtés, az emberi tőke és a szolgáltatások fejlesztése céljából;
- Az újítások ösztönzése és egy kiegészítő alternatíva szorgalmazása a Kovászna városban összpontosuló fürdőturizmus számára.

2. RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ

A DOKUMENUM, A KUTATÁS ÉS A STATISZTIKAI ALAPADATOK

Ennek a dokumentumnak, melynek címe: A Kovászna megyei vidéki turizmus marketingtervezete, a célja egy olyan, vidéki turizmust érintő stratégiai fejlesztési terv bemutatása, amely arra törekszik, hogy növelni lehessen a munkaképes korú emberek foglalkoztatási rátáját a turisztikai ipar területén. A dokumentum alapját olyan empirikus adatok képezik, amelyek az e profilba illeszkedő kutatásokból származnak. Ezek: szociológiai felmérések; személyes beszélgetések vállalkozókkal, a helyi közigazgatás képviselővel és szakmai szervezetekkel; fókuszcsoport a célcsoport tagjaival és turisztikai szakértőkkel; terepen végzett közvetlen vizsgálatok; másodlagos adatok elemzése.

A másodlagos adatok elsősorban a munkaerő-foglalkoztatási ügynökségtől (AJOFM), Román Nemzeti Banktól (BNR), a bukaresti Országos Statisztikai Intézettől (INS), a Kovászna Megyei Statisztikai Hivataltól (DJS Covasna), az eDemos (Területi Statisztikai Adatok Rendszere) adataiból, a 2002-es és 202-es népszámlálási adatokból és a Babeş-Bolyai Tudományegyetemről (UBB Cluj) származnak.

STRATÉGIAI CÉL:

A megye vidéki turizmusának fejlesztése és a foglalkoztatottsági ráta növelése a turizmus ágazatban; vállalkozásösztönzés; olyan eszköz megteremtése, amely közvetett módon megkönnyíti a pénzügyi alapokhoz való hozzáférést.

A KITŰZÖTT CÉL:

a vidéki turizmus jellemzőinek meghatározása, a munkaképes korú munkaerő profiljának bemutatása, a főbb turistacsoportok leírása, a stratégiai fejlesztés főbb irányainak rövid és hosszú távú kidolgozása.

A MEGVIZSGÁLT TÉMÁK:

A meglévő adatok alapján a következő kérdésekre adtunk választ: Miként fest a munkaerő szerkezete és profilja? (az olyan magyarázó változók szerint, mint nem, kor, foglalkozási viszony, iskolai képzettség, etnikai hovatartozás); Hogyan strukturalizálódik a turizmus a vidéki környezetben Kovászna megyében? (Milyen szolgáltatások léteznek, miként oszlanak meg, hol lokalizálódnak, milyen típusú turizmus folyik, melyek a hiányzó elemek?) Mi a turisták főbb szegmenseinek VALS és BDA-profilja? (Ki honnan, milyen céllal, milyen okból, milyen információk alapján, milyen várakozásokkal utazik az adott helyre, milyen tevékenységet folytat ott?) Mik azok a főbb intézkedések és eszközök, amelyek a munkaerő-foglalkoztatás szintjének emelését segítik elő?

A FŐBB FEJLESZTÉSI IRÁNYOK:

Az emberi erőforrások fejlesztésének ösztönzése; a vidéki turizmus versenyképességének növelése a turisztikai kínálat sokszínűbbé tételével; a turisták új szegmenseinek szezonon kívüli időszakban való vonzása; a szolgáltatások minőségének javítása, három-négy turisztikai hub létrehozása; az innováció ösztönzése; kiegészítő márka felépítése; a szereplők közötti együttműködés ösztönzése és elősegítése.

3. BEVEZETŐ GONDOLATOK

3.1 BEVEZETŐ

A turisztikai stratégia több intézmény együttműködésének az eredménye, Kovászna Megye Tanácsa, a Kovászna Megyei Munkaerő-foglalkoztatási Ügynökség, a LAM Alapítvány, az OTP Consulting Románia, a Romániai Vállalkozásokért Egyesület, valamint Bihardiószeg község (Bihar megye) együttműködése alapján született, és fontos része annak a projektnek, melynek címe: Integrált turisztikai humán erőforrás-fejlesztés a vidéki foglalkoztatás növelése érdekében. Ennek eredményeként született egy olyan analitikus eszköz, amely elősegíti a vidéki turizmus fejlesztését azzal a céllal, hogy emelni lehessen a vidéki környezetben meglévő munkaerő foglalkoztatottságának szintjét a turizmus területén.

A kollektív kutató-tervező munka eredményeit az alábbiakban soroljuk fel:

- Survey típusú szociológiai kutatás készült egy szabványszerű kérdőív alapján, abból a célból, hogy: 1. felmérjék a vidéken rendelkezésre álló munkaképes korú emberek által alkotott munkaerőt, 2. hogy átvilágítsák a vidéki turisztikai kínálat szerkezetét, s hogy feltárják és meghatározzák Kovászna megye turisztikai és emberi erőforrásainak a jellegzetességeit. A felmérést egyszerű véletlen, rétegezett és reprezentatív minta alapján végezték el az aktív munkaképes korú (18 és 65 év közötti) állandó népesség körében, 3,9 százalékos hibahatárral, 95 százalékos megbízhatósági szint mellett.
- Tíz best practice interjú készült néhány olyan cég menedzsereivel, amely Kovászna megye körzetében végez turisztikai tevékenységet, s ez magában átfogja a körzet minden földrajzi térségét és sajátos turisztikai kínálatát.
- Két SWOT-elemzés készült a munkaerőpiacról, illetve a vidéki turizmus helyzetéről.
- Három fókuszcsoporthoz interjú készült a célcsoport tagjaival.
- Adatbázis létesült, amely a projekt tárgyára vonatkozó információkat és szekunder statisztikai adatokat gyűjti össze.
- A turisztikai stratégia részeként javasolt projektek portfóliója
- Adatbázis, amely a terepen készített fotókat gyűjti össze
- Készült egy végrehajtási terv; egy, a stratégiai feladatok megvalósítását monitorizáló és értékelő közös terv

3.2 ETIKAI SZEMPONTOK

E dokumentum kidolgozása során a projektcsapat tiszteletben tartott minden metodológiai, tudományos és törvényes követelményt, amely elengedhetetlen a primér és szekunder adatok gyűjtéséhez és feldolgozásához, tette ezt a szakmai követelményekkel és kötelezettségvállalásokkal összhangban, megfelelően a szociológusi és tervező szakma normáinak, s mindazoknak a szerződési elveknek, amelyeket a HEFOP Menedzsmenthatóság (AMPOSDRU) előír. A terepen végzett adatgyűjtés minden szakasza és eleme, a „face-to-face” interjúk, a vizsgált gazdaságok kiválasztása, valamint a felhasznált minta alapján kapott válaszok során teljes mértékben tiszteletben tartották a társadalomkutatás deontológiai és etikai alapelveit, és megfelelnek az ESOMAR társadalmi kategóriarendszer és a romániai deontológusok és szociológusok etikai kódexe által ajánlott nemzetközi szabványoknak.

Erre való tekintettel kijelentjük, hogy garantált az adatok és elemzések biztonsága, bizalmas jellege, érvényessége és hitelessége, akár csak azok tárolása és felhasználása. A kutatások eredményeire vonatkozó adatokat bizalmasan kezeljük a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 95/46/EK irányelvnek megfelelően, amelyet a 2001/677-es számú, a személyek oltalmazásáról és a személyes adatok feldolgozásáról és szabad áramlásáról szóló, utólag módosított és kiegészített törvénnyel ültettek át a hazai jogrendbe, de vonatkoznak a 2002/58/EK irányelv – az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről – előírásai, amelyet a 2004/506-os számú törvénnyel ültettek át a hazai jogrendbe. A válaszolók képmáshoz és névtelenséghez fűződő jogát tiszteletben tartották, minden kérdőívet anonim módon kezeltek.

3.3 METODOLÓGIAI VONATKOZÁSOK

A turisztikai fejlesztési stratégia kidolgozásához szükséges adatgyűjtés módszertana a háromszögeléshez használt technikán alapult: gyakorlatilag több módszerhez és információforráshoz folyamodtunk. Egyrészt a statisztikai adatok másodlagos elemzésére támaszkodtunk a kutatás tárgyának szociális, gazdasági és kulturális összefüggéseit illetően. Számos statisztikai adat elsősorban az

Országos Statisztikai Intézet TEMPO adatbázisából, a Román Nemzeti Banktól, a népszámlálásokból, a kereskedelmi kamara adataiból, a munkaerő-foglalkoztatási ügynökségtől, az Országos Cégbíróságtól, az eDemosból, a kolozsvári BBTE-től, a Kovászna Megyei Statisztikai Hivataltól (DJS Covasna) származnak. Ezek az adatok alkották a stratégia tág keretét (melyeknek pontosságáért kizárólag ezek az intézmények a felelősek).

Másrészt tíz formális interjút készítettünk egy részben strukturált útmutató alapján a falusi turizmus terén működő fontos szereplőkkel: vállalkozókkal, turisztikai létesítmények tulajdonosaival, munkáltatói szervezetek képviselőivel. Az ilyen módszerrel gyűjtött adatok nemcsak a best practice típusú tevékenységek azonosítását szolgálják, hanem a meglévő sajátos problémákra, a közigazgatási és pénzügyi igazgatási elvárásokra, a fejlesztési irányelvekre vonatkozó javaslatokra, a vidéki turizmus strukturális szükségleteire, az elvégzett tevékenységek történetére és fejlesztési szakaszára, valamint a szolgáltatásokat igénybe vevő kliensekre is vonatkoznak.

Az elsődleges adatgyűjtés kemény magját a Kovászna megyei vidéki lakosság körében végzett kutatás alkotta. Olyan, survey típusú felmérés készítéséről van szó, amely egy szabvány szociológiai kérdőíven alapul (lásd a mellékletet). A kérdések a témába vágó három nagy területet érintettek, és egy részük standard kérdés volt, ezek a válaszolók *1. szociodemográfiai és kulturális profiljára* (az illető nemére, korára, szakmájára, foglalkoztatási státusára, etnikai hovatartozására, jövedelmére, iskolai végzettségére, idegennyelv-ismeretére) vonatkoztak. *2. A fenti kérdések mellett elsősorban a vidéki munkaerő általános és tipikus profiljára* összpontosítottuk a figyelmet (mely gazdasági ágazatban van foglalkoztatva és/vagy tevékenykedik a válaszadó, melyik szakmai ciklusban található, milyen szakmai utat járt be, volt-e munkanélküli, és milyen esélye van arra, hogy munkanélkülivé váljon, van-e tapasztalata a külföldi munkavállalás terén, rendelkezik-e vállalkozói potenciállal, mennyire szándékozik vállalkozóvá válni a turizmus területén). *3. Ugyancsak felmértük, milyen forrásokkal rendelkeznek a gazdaságok*, amennyiben be akarnak kapcsolódni a turizmus világába (lakhatósági körülmények, a gazdaságok ellátottságának szintje, van-e szándékuk, s ha igen, milyen potenciállal rendelkeznek ahhoz, hogy kapcsolt szolgáltatásokat nyújtsanak a full-time vagy part-time turisták számára. A fenti adatokat kiegészítettük még azoknak a természeti *4. erőforrásoknak, történelmi és közösségi értékeknek a megjelenítésével és kollektív érzékelésével*, amelyeket turisztikai promóciós

célra lehetne felhasználni, illetve azt is vizsgáltuk, *5. turistaként tapasztalatai vannak a lakosságnak*, s melyek a kedvenc úticéljai.

Ezt a három módszert (a statisztikai adatok másodlagos elemzése, interjúk és survey típusú felmérés) kiegészítettük fókuszcsoporttal készített interjúkkal és a terepen végzett megfigyelésekkel. Mindezek az adatok benne foglaltatnak a stratégiában, vagy felhasználtuk ezeket a turisztikai jelenség empátiás megértéséhez.

Az adatgyűjtés 2014 májusa és szeptembere közötti időszakban folyt, a survey típusú kutatást 2014 szeptemberében végezték.

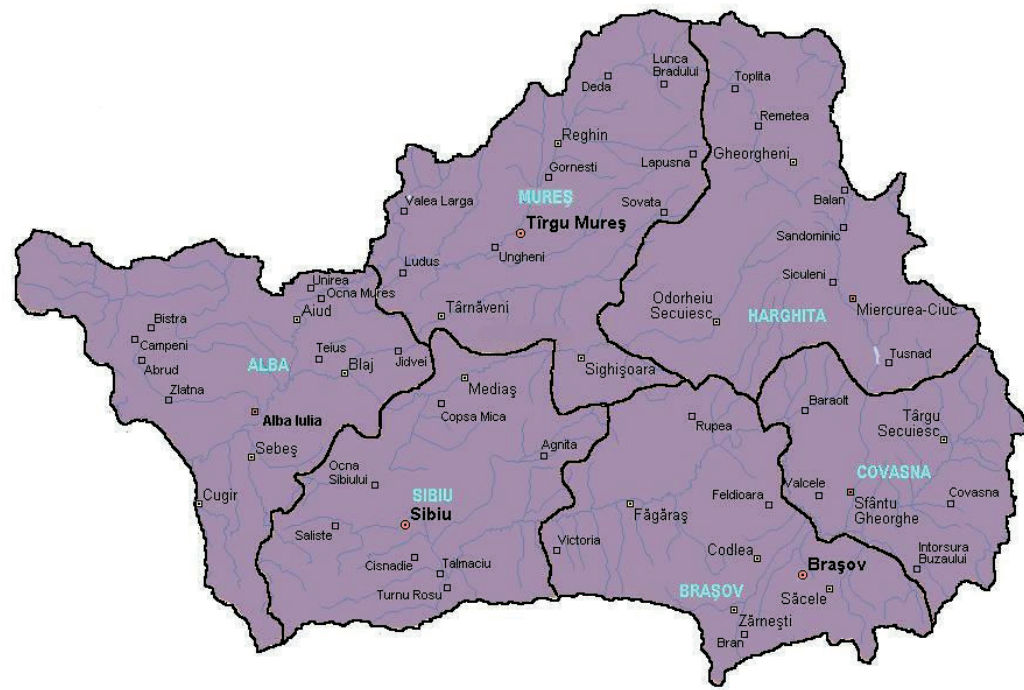
A szakirodalommal összhangban *a munkaerő problematikáját függő változóként, a turizmus jelentőségét pedig független változóként kezeltük. Más szóval, azt vettük alapul, hogy a foglalkoztatási ráta növelésének problémáját a vidéki turizmus fejlesztése oldja meg.*

4. STRATÉGIAI PROFIL

4.1 A MEGYE ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

4.1.1 A megye profilja

A Központi Fejlesztési Régió Románia középső részének 6 megyéjét foglalja magában, nevezetesen Kovászna, Fehér, Brassó, Hargita, Maros és Szeben megyét. E régió területe 34 100 négyzetkilométer, az ország területének 14,3 százalékát teszi ki. A központi régió az 5. helyet foglalja el a 4 fejlesztési régió sorában.

Kovászna megye földrajzi elhelyezkedése

Forrás: INS

A megye területe 3710 négyzetkilométer, ez az ország területének 1,6 százalékát teszi ki. A megye székhelye Sepsiszentgyörgy municípium, amely az Olt folyó jobb oldalán terül el. Mivel Románia legkisebb megyéi közé tartozik (Ilfov és Szilágy megyével együtt), két municípiumot (Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely), három várost (Barót, Kovászna és Bodzaforduló), valamint 40 községet (122 faluval) foglal magában.

Közigazgatási szempontból Kovászna megye határai a volt Háromszék vármegye határaihoz igazodnak, ez a közigazgatási egység 1876 és 1920 között működött. Ez utóbbit 4 szolgabírói – Kézdi, Miklósvári, Orbai és Sepsi – járás és két rendezett tanácsú város, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely (ma municípiumok) alkotta.

A 2011-es népszámlálás szerint Kovászna megye lakossága 210 177 fő volt. Kovászna megyében él Románia összlakosságának 1,04 százaléka.

4.1.2 Földrajzi sajátosságok és természeti adottságok

Domborzat

Kovászna megye számára előny jelent, hogy domborzata változatos, ami kedvező adottságokat nyújt a fejlesztés számára. A folyók által barázdált és tavak által tarkított síkságoktól a hegy- és dombvidékekig Kovászna megye sajátos képet mutat az ország többi vidékével összehasonlítva. Páratlan szépségű tájképét a hegyvidékeket benépesítő túlevelűek sötétzöldre festik.

A megye területének összetett földtani szerkezetéből, a nagy strukturális egységekből fakadóan néhány olyan ásványkincset rejt e föld, amelyet az ipar – elsősorban az építőipar – használ fel. A legfontosabb ásványi tartalékok között a lignit áll első helyen. Vannak továbbá ásványvíz-, homokkő-, mészkő-, márga-, homok-, kavics-, andezit-, kovaföld-, agyag- és tűzálló agyaglelőhelyek. A termál- és ásványvizek a megye vidéki és városi körzeteiben egyaránt fellelhetők. A túlevelűek és a lombhullatók erdők fáját a bútorgyárban dolgozzák fel. A hegyvidéki körzetek Kovászna megye területének több mint a felét foglalják el. A Kovászna megye egész területét betöltő Keleti-Kárpáto-

kon belül nyolc domborzati alegységet lehet megkülönböztetni. A hegyvidéket a Hargita-hegység, a Nemere-hegység, a Baróti- és Bodoki-havasok, a Persány-hegység, a Háromszéki- és a Bodzai-havasok képviseli.

A **Hargita-hegység** 520 és 1558 méter közötti magasságával és 10-50 százalékos meredek lejtőivel a megye felszínének 9 százalékát teszi ki. A vulkáni hegylánc magában foglal néhány hegycsúcsot, vulkáni krátereket, a megyében a legmagasabb a Kakukk-hegy (1558 méter).

A **Nemere-hegység** csúcsainak magassága 600 és 1640 méter között mozog, és Kovászna megye területének 7 százalékát alkotja. E hegységben megkülönböztethetők a Felső-Háromszéki-medencét övező hegyoldalak, Csángótelep és a Veresvíz tőzegláp. Hozzá tartozik a vadakban gazdag Nagy Sándor-csúcs. A Nemere-hegységet puha homokkő alkotja, a hegylánc nyugati oldalán bizarr formákat, kőgombákat dolgozott ki a szél (eolikus erózió).

A **Bodoki-hegység** nagyjából a megye középső részén emelkedik, magassága 600–1240 méter között változik, legmagasabb pontja a Kő möge nevű hegy (1241 méter). Ezt a hegyet homokkő, mikrokonglomerátum és kréta kori márga alkotja, amely a belső flis övezethez tartozik. Mivel sajátos látványosság, fontos turisztikai úti cél.

A **Baróti-hegység** a megye északnyugati részén található, 490 és 1019 méter magasságú csúcsai vannak. A tektonikus mozgások következtében jöttek létre a hegyvonulatot alkotó hegyek, medencék és eróziós medencék.

A **Persányi-hegység** a megye nyugati részén helyezkedik el, csúcsainak magassága 470 és 893 méter között változik. Kemény sziklakőből, mészkőből, magmás kőzetből és mezozoikumi migmatitokból épül fel.

A **Háromszéki-havasok** a megye keleti részén található, csúcsai 1500 méternél is magasabbra nyúlnak: a Lipse 1390 m, a Musató 1503 m, a Nagy-Asztag 1526 m, a Putna-fej 1534 m, az Arișoara 1725 m, a Lakóca pedig 1777 m.

A **Bodzai-havasok** a megye déli részét foglalják el, 550-1411 m átlagmagasságú hegyek alkotják. Ezt a hegycsoportot Kovászna megye területén a következő hegyek alkotják: Bodzafordulói-hegyek (magában foglalja a Bodzafordulói-medence, a Cireș-Dărnău medence, Kommandói-medence), a Nagy-Tatár-havas, Lóhavas, Pintyiló-hegység. A Bodzai-havasok következő csúcsai haladják meg az 1000 métert: Chirușul Mare – 1012 m, Cașcut – 1079 m és Tisztás 1167 m.

A következő domborzati lépcsőt a teraszok és tavak alkotják. A domborzat e formáit Kovászna megye területén a Brassói-medence, a Barcasági-medence, a Sepsiszentgyörgyi-medence és a Felső-Háromszéki-medence képviselik. A Sepsiszentgyörgyi-medence körülbelül egy 30 kilométer hosszú és 10-12 kilométer széles területet foglal el. A Felső-Háromszéki-medencét a Bodok- és a Nemere-hegység északnyugaton, a Berecki-hegység és a Bodzai-havasok délkeleten veszi körbe, dél-nyugaton pedig a Rétyi-kapu határolja.

Vízrajz

Kovászna megye **vízhálózatának** fő folyásai az Olt és a Feketeügy. A mintegy 150 kilométer hosszú Olt folyó a megye területének a legfontosabb vízgyűjtője. Az Olt gyűjti össze a térség folyóvizeinek a többségét, a legfontosabb és legnagyobb mellékfolyója a Feketeügy, amelynek árterülete a megye keleti részét foglalja magában. A déli és délkeleti részen folyik a Bodza és két mellékvíze, a Nagy- és Kis-Bászka-patak.

A viszonylag kevés természetes **tó** közepes méretű, a legfontosabb közülük a vulkáni eredetű Szent Anna-tó, amely az Olt folyásának vonala mentén, a Csomád-hegységben terül el. Területi közigazgatási szempontból a Szent Anna-tó Hargita megyéhez tartozik, és Tusnádfürdő közelében található. Egy kráterben található, Délkelet-Európa egyetlen vulkáni eredetű tava. A tó vizét kizárólag csapadék táplálja, emiatt mélysége folyamatosan csökken (átlagos mélysége 4 méter).

A mesterséges tavak közül a legfontosabb a Besenyői- és a Rétyi-tó. A Besenyői-tó a legnagyobb víztározó Kovászna megye területén, a nyolcvanas években hozták létre a Bodok-hegységről lefolyó patakok szabályozása révén. A Rétyi-tó a Rétyi Nyír természetvédelmi területhez tartozik. Mindkét

tó rendkívüli népszerűségnek örvend a horgászok körében, mivel halfajtákban gazdag vizekről van szó. A horgászat számára különösen fontos még a csomakőrösi, a zabolai és a szörcei tó.

Kovászna megye domborzata többnyire hegyes-dombos és medencékkel szabdalt, bővelkedik ásványvízforrásokban, ami növeli a térség vonzerejét és turisztikai potenciálját.

A megye területén az ásványvízforrások két észak–dél irányú vonal mentén lelhetőek fel: az első a Bodok-hegység nyugati oldalán, ahol Sugásfürdő, Bodok, Árkos, Bálványos, Mikóújfalu és Málnásfürdő szénsavas, vasas, bikarbonátos, káliumos, kalciumos, magnéziumos, nátrium-kloridos stb. forrásait találjuk.

Kovászna megye értékes ásványvíz-lelőhelyekkel rendelkezik, amelyeket országos és európai szinten egyaránt elismernek. Ez kedvezett számtalan fürdőtelep létrehozásának. Az ásványvizek hasznosítását ivóvízként való palackozás révén és a balneoklimaterikus kezelőközpontokban gyógyászati célokra való felhasználásával valósítják meg.

Helyi vagy országos jelentőségű balneoklimaterikus kezelőközpontok működnek Bálványosfürdőn, Bölönben, Kovásznán, Hatolykán, Málnásfürdőn, Oltszemen, Sugásfürdőn és Előpatakon. A fenti helységekből meleg- és hidegfürdők egyaránt várják a vendégeket.

Éghajlat

Mivel Kovászna megye az ország középső részén, a Kárpát-kanyarban terül el, éghajlati szempontból az Erdélyi-medencéhez tartozik. A megye köztes éghajlatnak örvend, vagyis klímája az óceáni és a kontinentális mérsékelt éghajlat közötti, a hegyvidéken nedves és hűvös, az alacsonyabb fekvésű területeken kevesebb a csapadék, alacsonyabb a hőmérséklet. Kovászna megye összességében mérsékelt klímájú meleg nyarakkal és jeges telekkel.

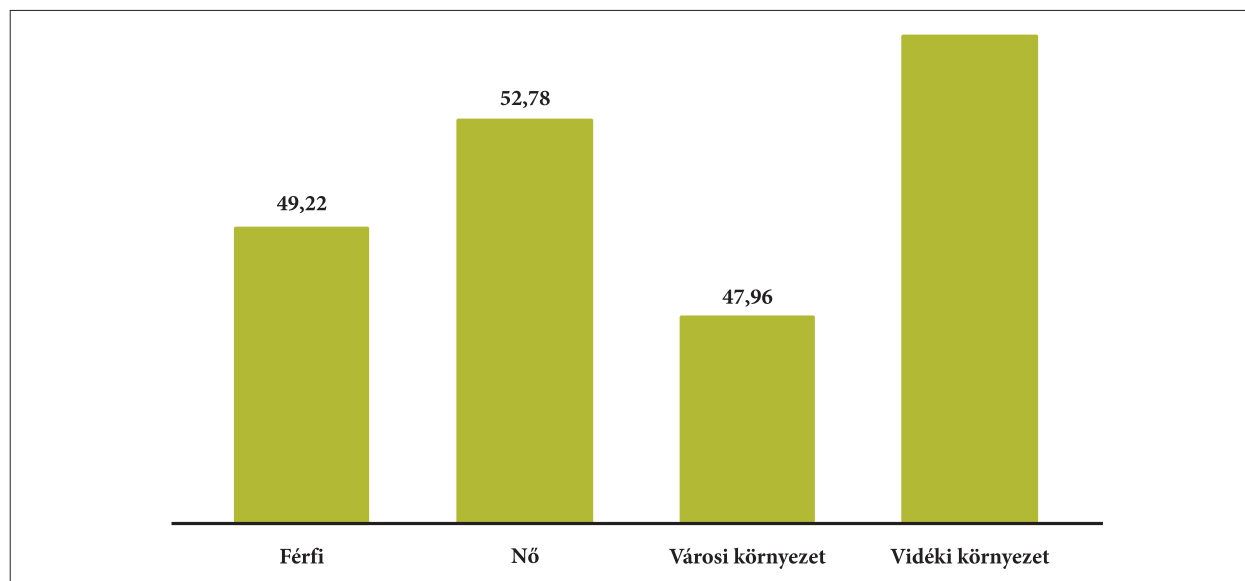
Az évi középhőmérséklet a magas területeken 1 0C, a medencékben 7,6 0C, ez 3 fokkal alacsonyabb az országos átlagnál. Az eddigi legmagasabb hőmérsékletet – 39,3 Celsius fokot – 1952-ben mérték Papolcon, a legalacsonyabbat pedig – mínusz 35,2 fokot – 1947-ben Bodzafordulón.

4.1.3 Kovászna megye demográfiai adatai

A 2011-es népszámlálás adatai szerint Kovászna megye lakossága 210 177 főt számlált, köztük 103 454 (49,22 %) volt a férfi és 106 723 (50,77 %) volt a nő. Az átlagos népsűrűség 56,65 fő négyzetkilométerenként. Az összlakosságon belül 100 811 ember él városi (47,96 %), 109 366 pedig vidéki (52,03 %) környezetben, ahogy az az alábbi ábrán is látható.

1. ábra

A vidéki és városi népesség nemek szerinti megoszlása (%) - 2011

Forrás: 2011-es népszámlálás

Az 1. táblázat Kovászna megye lakosságának változását mutatja be a népszámlálás adatai alapján. Az elmúlt húsz esztendőben a megye lakossága 23 079 fővel csökkent, ami 6,4 százalékos esésnek felel meg. A népességkutatók előrejelzése szerint 2050-ig folyamatos népességfogyás várható.

1. táblázat - Kovászna megye népességének változása

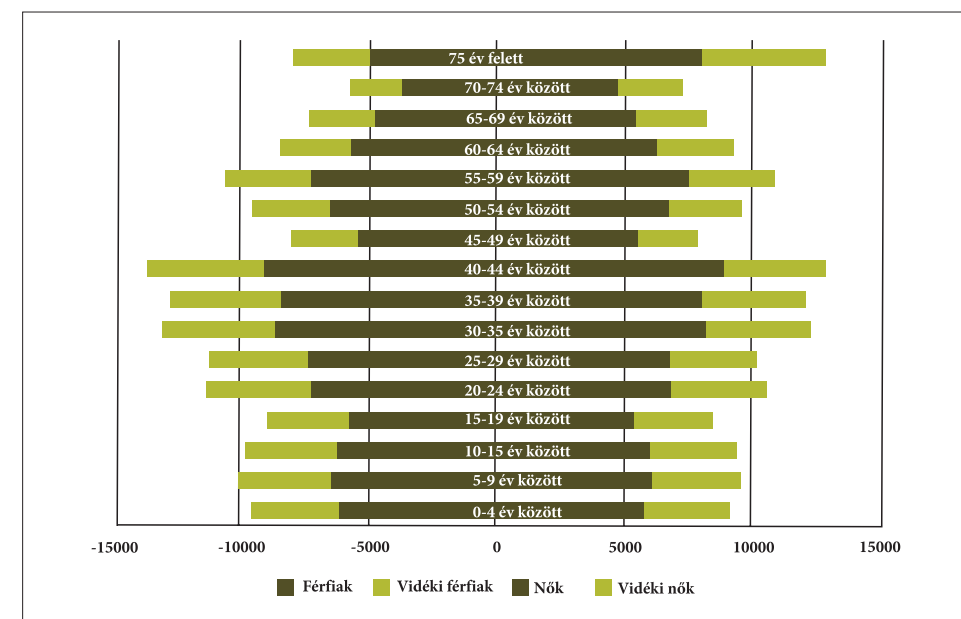
	1992	2002	2011
Össznépesség (ezer személy)	233256	222449	210177
Népsűrűség (fő/négyzetkilométer)	62.87	59.96	56.65
Részarány Románia népességében (%)	1.02	1.03	1.04

Forrás: 2011-es népszámlálás

Kovászna megye korfája a városi lakosság előregedéséről tanúskodik, ez a jelenség ugyanakkor a vidéki lakosságra is visszahat. Még ha a természetes népszaporulat pozitív is megyei szinten, Kovászna megye vidéki körzeteiben negatív tendenciát mérnek, s ez ugyancsak a népesség előregedését jelzi.

2. ábra

A korfa alakulása Kovászna megyében és a vidéki környezetben

Forrás: 2011-es népszámlálás

Kovászna megye népessége csökkenő tendenciájának a magyarázata azokban az adatokban rejlik, amelyek a lakosság természetes mozgását, valamint lakhelyének és tartózkodási helyének változásából adódó belső vándorlást jelzik. Az alábbi táblázatokból kitűnik, hogy a népességszám-csökkenés nem a természetes szaporulatnak tulajdonítható, hiszen az pozitív értékeket mutat. Az értékek különböznek, mivel a municípiumokban és városokban a természetes szaporulat mutatója pozitív (86,29), a községekben és falvakban viszont negatív (-58,29).

2. táblázat

A természetes mozgás változása Kovászna megyében (mennyiségi mutatók)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Átlag
Abszolút mennyiség (szám)															
Élve születések (összes)	2676	2557	2460	2449	2633	2755	2693	2434	2530	2478	2468	2272	2406	2387	2514.14
Város	1214	1106	1076	1067	1213	1308	1251	1127	1189	1185	1116	952	1013	1056	1133.79
Vidék	1462	1451	1384	1382	1420	1447	1442	1307	1341	1293	1352	1320	1393	1331	1380.36
Elhalálozás (összes)	2405	2351	2573	2600	2511	2427	2593	2467	2523	2559	2526	2421	2483	2381	2487.14
Város	987	944	1043	1100	1087	1029	1068	1044	1063	1138	1038	980	1093	1065	1048.50
Vidék	1418	1407	1530	1500	1424	1398	1525	1423	1460	1421	1488	1441	1390	1316	1438.64
Természetes szaporulat (összes)	271	206	-113	-151	122	328	100	-33	7	-81	-58	-149	-77	6	27.00
Város	227	162	33	-33	126	279	183	83	126	47	78	-28	-80	-9	85.29
Vidék	44	44	-146	-118	-4	49	-83	-116	-119	-128	-136	-121	3	15	-58.29

Forrás: az INS 2014-es adatainak saját feldolgozása alapján

Mint ahogy azt az alábbi adatok is mutatják, a negatív folyamat elsősorban lakhely és a tartózkodási hely változtatásának tulajdonítható ott, ahol a demográfiai szaporulat negatív volt, ily módon a megye évente átlagosan 900 lakost veszített az effajta elköltözések miatt.

A vándorlási folyamat, illetve a lakhely és tartózkodási hely változtatásának értéke közötti különbséget meg lehet figyelni Kovászna megye városi és vidéki körzeteinek elemzése révén. Ily módon arra a következtetésre juthatunk, hogy a lakhelyváltoztatásból adódó belső vándorlás nagyobb a megye municípiumaiban és városaiban, mint a falvakban és községekben.

3. táblázat

A tartózkodási hely változtatásából eredő vándorlás alakulása (mennyiségi mutatók)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Átlag
Beköltözések tartózkodási helyre (összes)	4343	4391	3399	3197	2434	2402	2369	2284	2103	2095	1946	1990	1881	1876	2622.14
Városi	2247	2506	1990	1874	1480	1446	1362	1317	1214	1315	1267	1279	1221	1281	1557.07
Vidéki	2096	1885	1409	1323	954	956	1007	967	889	780	679	711	660	595	1065.07
Elköltözés tartózkodási helyről (összes)	4564	4511	3189	3215	3076	3059	2951	3106	3116	3224	3136	3027	2866	2754	3271.00
Város	2593	2570	1725	1633	1642	1641	1507	1657	1771	1865	1837	1733	1604	1438	1801.14
Vidék	1971	1941	1464	1582	1434	1418	1444	1449	1345	1359	1299	1294	1262	1316	1469.86
Szaporulat (összes)	-221	-120	210	-18	-642	-657	-582	-822	-1013	-1129	-1190	-1037	-985	-878	-648.86
Város	-346	-64	265	241	-162	-195	-145	-340	-557	-550	-570	-454	-383	-157	-244.07
Vidék	125	-56	-55	-259	-480	-462	-437	-482	-456	-579	-620	-583	-602	-721	-404.79

Forrás: az INS 2014-es adatainak saját feldolgozása alapján

4. táblázat - A lakóhely változtatásának tulajdonítható vándorlás alakulása

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Átlag
Lakhelyre költözések (összes)	2792	2866	3051	2746	2944	1943	2203	2985	2542	2291	3209	2028	2178	2598.31
Város	1075	1138	1183	1074	1089	773	945	1252	996	925	1393	787	811	1033.92
Vidék	1717	1728	1868	1672	1855	1170	1258	1733	1546	1366	1816	1241	1367	1564.38
Lakhelyről való elköltözés (összes)	2761	2892	3278	2951	3212	2151	2414	3156	2799	2498	3701	2514	2623	2842.31
Város	1607	1683	1882	1678	1778	1191	1290	1667	1589	1351	1906	1395	1450	1574.38
Vidék	1154	1209	1396	1273	1434	960	1124	1489	1210	1147	1795	1119	1173	1267.92
Szaporulat (összes)	31	-26	-227	-205	-268	-208	-211	-171	-257	-207	-492	-486	-445	-244.00
Város	-532	-545	-699	-604	-689	-418	-345	-415	-593	-426	-513	-608	-639	-540.46
Vidék	563	519	472	399	421	210	134	244	336	219	21	122	194	296.46

Forrás: az INS 2014-es adatainak saját feldolgozása alapján

A születési és halálozási rátára vonatkozó táblázat megerősíti azt a tényt, hogy a népesség csökkenése sokkal inkább egy közösségből való elvándorlásnak tulajdonítható, semmint a termékenységi okoknak. A 2000 és 2013 közötti időszak legnagyobb részében a népesség csökkenése volt tapasztalható annak ellenére, hogy a születések száma meghaladta a halálozásokét.

Ami a születési és halálozási rátát illeti, a megyében mért értékek jobbak a régióbeli vagy az országos átlagnál. A születéseket illetően 2013-ban Kovászna megyében 10,8 százalékos volt az arány, míg országos szinten 9,3 százalék. Ugyanebben az évben a halálozási ráta a megyében 1 százaléknál alacsonyabb volt az országosénál.

5. táblázat - A születési és halálozási ráta (‰)

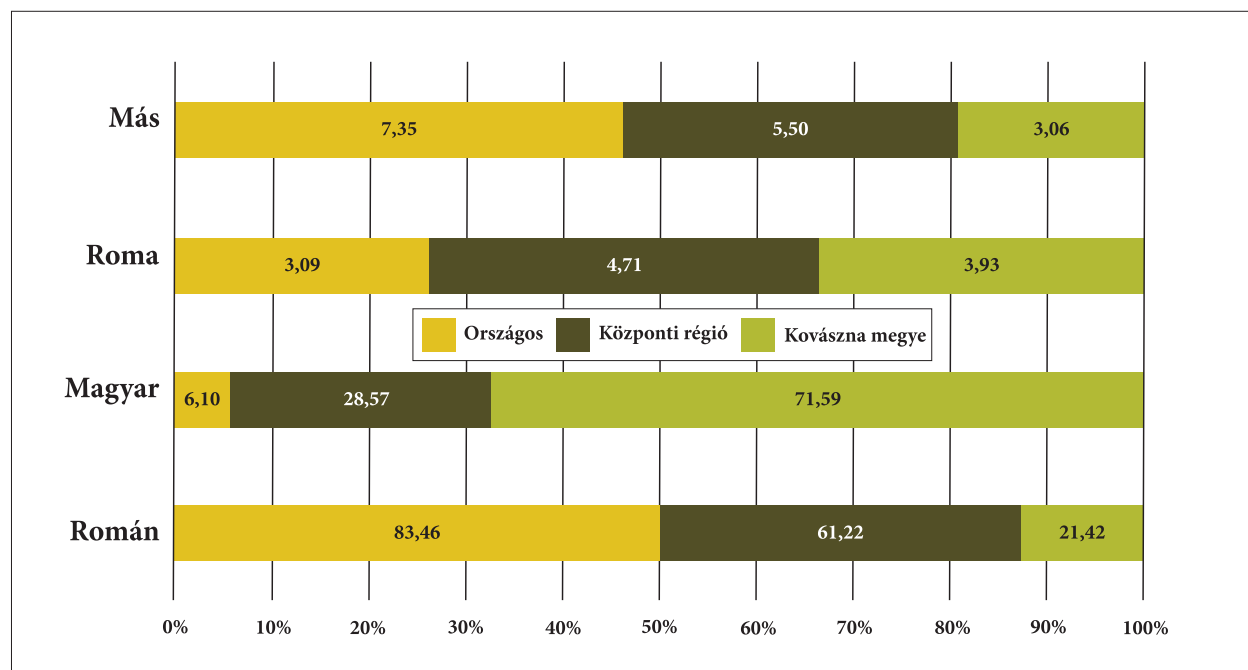
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Születési ráta														
Románia	10,5	9,8	9,7	9,8	10	10,2	10,2	10	10,3	10,4	9,9	9,2	9,4	9,3
Központi régió	10,4	9,9	9,9	10,2	10,5	10,8	10,7	10,4	11	11	10,5	10	10,1	10,00
Kovászna	11,6	11,1	10,9	10,9	11,7	12,3	12	10,9	11,3	11,1	11	10,2	10,8	10,8
Halálozási ráta														
Románia	11,4	11,6	12,4	12,3	11,9	12,1	12	11,7	11,8	12	12,1	11,8	12	11,7
Központi régió	10,5	10,7	11,7	11,3	11,3	11,4	11,4	10,9	11,1	11,2	11,2	10,9	11	10,9
Kovászna	10,4	10,2	11,4	11,6	11,2	10,8	11,5	11	11,3	11,4	11,3	10,9	11,2	10,7

Forrás: az INS 2014-es adatainak saját feldolgozása alapján

A népesség jellemzői vallási, etnikai, beszélt anyanyelv és oktatás szempontjából

Etnikai és vallási szempontból Kovászna megye meglehetősen sokszínű. Mivel Székelyföld egyik megyéjéről van szó, a lakosság többsége magyar etnikumú. A 2011-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 71,6 százaléka, vagyis 150 468 ember magyarnak, 21 százaléka (45 021 ember) románnak, 3,93 százaléka (8267 ember) románnak és 3,06 százaléka (6421 ember) pedig más etnikumúnak vallotta magát. A régió és országos szintű adatokkal összehasonlítva jól látható a különbség, hiszen megyei szinten a lakosság egyharmada magyar etnikumúnak tekinti magát, míg az ország összlakosságának 83,4 százalékát román etnikumúnak vallja magát.

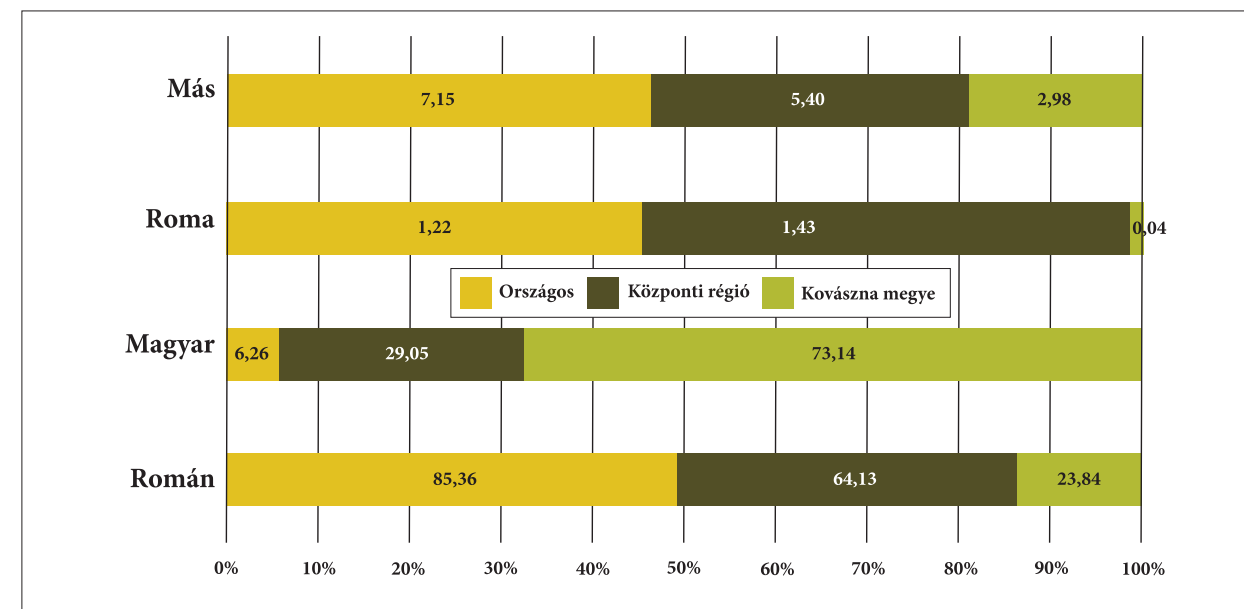
3. ábra
A népesség etnikai megoszlása, 2011 (%)

Forrás: A népszámlálási adatok saját feldolgoása, 2011

A beszélt anyanyelv adatait illetően hasonló eredményeket kapunk. A népszámlálás évében, 2011-ben a lakosság 73,14 százaléka (153 728 ember) a magyart, 23,84 százaléka (50 107 ember) a románt vallotta anyanyelvének. Az a 87 ember (0,04 százalék), aki a romanit nevezte anyanyelvének, sokkal kisebb csoportot alkot azokénál, mint akik roma etnikumúnak vallották magukat. Ez az állítás érvényes mind megyei átlagra, mind az országos szintre, ami az etnikum és az anyanyelv közötti viszonyt illeti.

4. ábra
A népesség megoszlása anyanyelv szerint, 2011 (%)

Forrás: A népszámlálási adatok saját feldolgoása, 2011

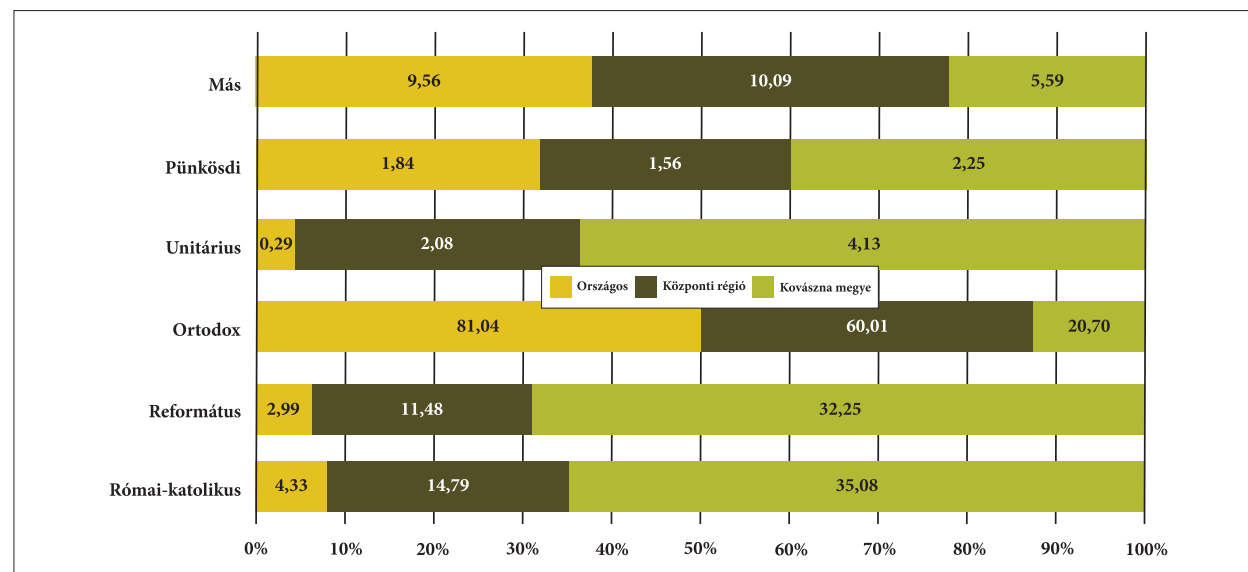
Ennek az alfejezetnek az utolsó ábrája a népesség felekezet szerinti megoszlását mutatja 2011-ben. A fenti adatokhoz hasonlóan, míg a népesség egynegyede vallja magát román etnikumúnak, addig

nagyjából ugyanekkora arányt képviselnek az ortodox vallásúak. Ennek alapján tehát kijelenthetjük, hogy Kovászna megyében a román etnikumú lakosság többsége ortodox vallású.

A vallás szempontjából a legnagyobb csoportot a római katolikus felekezethez tartozók alkotják (35,08 %), utána következnek a sorban a református (32,25%), majd az ortodox (20,70%), az unitárius (4,13%), a pümkösi (2,25%) és a többi vallási csoportok (5,59 %). A megye népességének kétharmada római katolikus és református vallású.

A régiós és országos szintű adatokhoz viszonyítva jelentős mértékben képviseli magát az unitárius vallás, amely 4,13 százalékban van jelen Kovászna megyében, 2,08 és tesz ki regionális, illetve 0,29 százalékot országos szinten.

5. ábra - A népesség vallási megoszlása, 2011 (%)

Forrás: A népszámlálási adatok saját feldolgozása, 2011

6. táblázat
A lakosság iskolai végzettség szerinti megoszlása

	Románia (%)	Kovászna megye (%)	Kovászna megye falvak és községek (%)
Felsőfokú, ebből:	14.38	9.80	4.17
Egyetemi alapképzés	12.56	8.59	3.82
Posztliceális és mesteriskola	3.19	2.97	1.68
Középfokú, ebből:	65.25	69.76	70.21
Líceum	24.36	24.69	18.68
Szak- és inas képző iskola	13.88	14.25	13.38
Alsó fokú (általános)	27.01	30.82	38.15
Elemi	14.18	13.56	18.63
Iskolai végzettség nélkül	3.00	3.92	5.31
ezek közül írástudatlan:	1.36	2.17	3.11

Forrás: A népszámlálási adatok saját feldolgozása, 2011

Az 6. táblázat adatai azt mutatják, hogy megyei szinten a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (9,80%) az országos átlag alatt van (14,38%), ugyanakkor a líceumi végzettséggel rendelkezők (24,69%) nagyjából megegyezik az országos szinten mérttel (24,36%). Kovászna megyében ugyanakkor meghaladja az országos átlagot az általános iskolai végzettséggel rendelkezők (30,82%), valamint a szakiskolát és inas képzőt (14,25 %) végzetek aránya.

Az iskolázottság szintjét illetően az emberi erőforrások fejlesztésének szempontjából kedvezőtlen lehet, hogy az iskolai végzettség nélküliek (3,92%) és az írástudatlanok (2,17%) aránya magasabb az átlagnál. A vidéki környezetben az iskolázatlanok és írástudatlanok aránya meghaladja a megyei és az országos átlagot. A népszámlálási adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a vidéki népességnek legfeljebb 38 százaléka végezte el az elemi és az általános iskolát. A felsőfokú és posztliceális végzettséggel rendelkezők 4,17 százalékot tesznek ki, ez a megyei átlagnál (9,8 százalék) kevesebb, az országos átlagnak (14,38 százalék) pedig az egyharmadát sem éri el.

7. táblázat
A lakosság iskolai végzettség szerinti megoszlása

	Románia					Kovászna megye					Falvak és városok				
	Mindkét nem	Férfi	Nő	Férfi (%)	Nő (%)	Mindkét nem	Férfi	Nő	Férfi (%)	Nő (%)	Mindkét nem	Férfi	Nő	Férfi (%)	Nő (%)
Felsőfokú, ebből:	2591021	1197690	1393331	46.22	53.78	18197	8394	9803	46.13	53.87	3984	1751	2233	43.95	56.05
Egyetemi alapképzés	2263978	1061034	1202944	46.87	53.13	15954	7379	8575	46.25	53.75	3645	1608	2037	44.12	55.88
Posztliceális és mesteriskola	574043	278728	295315	48.56	51.44	5506	2553	2953	46.37	53.63	1609	775	834	48.17	51.83
Középfokú ebből:	11759627	5960461	5799166	50.69	49.31	129518	64730	64788	49.98	50.02	67065	34436	32629	51.35	48.65
Líceum	4390759	2125350	2265409	48.41	51.59	45842	21045	24797	45.91	54.09	17848	8326	9522	46.65	53.35
Szak- és inas képző iskola	2500655	1665897	834758	66.62	33.38	26457	17884	8573	67.60	32.40	12777	9117	3660	71.35	28.65
Alsó fokú (általános)	4868213	2169214	2698999	44.56	55.44	57219	25801	31418	45.09	54.91	36440	16993	19447	46.63	53.37
Elemi	2556286	1053230	1503056	41.20	58.80	25166	11842	13324	47.06	52.94	17795	8458	9337	47.53	52.47
Iskolai végzettség nélkül	541244	219529	321715	40.56	59.44	7271	3375	3896	46.42	53.58	5071	2333	2738	46.01	53.99
ezek közül írástudatlan	245387	83456	161931	34.01	65.99	4024	1739	2285	43.22	56.78	2979	1280	1699	42.97	57.03

Forrás: A népszámlálási adatok saját feldolgozása, 2011

Ami a lakosságnak az iskolázottsági szintjét, nemét és lakhely szerinti megoszlását illeti, megállapíthatjuk, hogy a legtöbb kategórián belül a nők létszáma meghaladja a férfiakét. Ez a jelenség a megyei vidéki környezetben hasonló a megyei és országos szinthez. Kivételt képez a szak- és inas képző iskolát végzetek kategóriája, amelyben a férfiak képviselik magukat nagyobb arányban. A megyei vidéki környezetben a férfi lakosság több mint kétharmada (71%) végzett szak- és inas képző iskolát.

A 7. táblázat adataiból kiderül, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők többsége nő, de az arányok hasonlóak a megyei és országos szintű arányokhoz. A nemek szerinti tanulmányi szintet illetően az iskolázatlanok és az írástudatlanok körében találunk különbségeket, ugyanis míg a férfiak aránya meghaladja az országos átlagot, addig a nőké az országos átlag alatt van. Ez a helyzet a Kovászna megyén belüli vidéki környezetre is érvényes.

4.1.4 Kovászna megye épített infrastruktúrája

A turizmus szempontjából egy térség vagy régió annál értékesebb, minél jobban fejlesztik és üzemeltetik az infrastruktúrát és a közműveket. Ebben az értelemben a fogyasztók (főként a háztartási használatra) számára szolgáltatott ivóvíz és a hálózaton szállított földgáz jelentős mutató egy adott régió versenyképességének a megítélésében.

Az ivóvíz-kapacitás magában foglalja a megye ivóvíz-ellátását, a csatornázást, a szennyvízkezelést és a hőenergia-ellátást.

8. táblázat
A fogyasztók számára szolgáltatott ivóvízmennyiség

Kovászna megye	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
A fogyasztók számára szolgáltatott ivóvízmennyiség (ezer m ³)	8786	8567	8401	8810	8384	8022	7663	7536	7435
ebből: háztartási használatra	5099	5017	5048	5426	5282	5270	5103	5195	5046

Forrás: INS, 2013

A 2005 és 2013 közötti időszakban a fogyasztók számára szolgáltatott ivóvíz vízmennyisége csökkent, 2013-ban napi 7435 köbméter volt, ebből ugyanebben az évben napi 5046 köbmétert szolgáltattak háztartási felhasználásra.

Ami a földgázzal való ellátást illeti, megállapíthatjuk, hogy 2013-ban 13 települést – ezen belül 4 municípiumot és várost – láttak el földgázzal.

A földgáz-elosztóvezetékek hálózatának szimpla hossza több mint 200 kilométer. 2013 végén 230,7 kilométer volt.

9. táblázat
A fogyasztók számára szolgáltatott ivóvízmennyiség

Kovászna megye	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Földgázzal ellátott települések száma az év végén:	16	16	14	12	12	12	13	13	13
ezen belül: municípiumok és városok	4	4	4	4	4	4	4	4	4
A földgáz-elosztóvezetékek hálózatának szimpla hossza (km) az év végén:	213,2	216,1	217,8	217,9	221,1	217,4	224,7	229,2	230,7
A szolgáltatott földgáz mennyisége (ezer köbméter)	79471	73440	65633	61389	57343	57888	58279	55114	53368
amelyből: háztartási felhasználásra	37524	34466	29841	32133	29514	29530	29433	28223	27045

Forrás: INS, 2013

A 2005 és 2013 közötti időszakban a szolgáltatott földgáz mennyiségének csökkenése tapasztalható, így az utóbbi 9 évben Kovászna megye 26 103 ezer köbmétert veszített. 2013 végén a szolgáltatott földgáz mennyisége 53 368 ezer köbméter volt, melyből 27 045 ezer köbméter szolgáltatott háztartási felhasználásra.

Infrastruktúra

Kovászna megye rendelkezik a főbb közutakkal és vasútvonalakkal, és biztosított a központi régió repülőtereinek való hozzáférés.

Sepsiszentgyörgy municípium megközelíthető a regionális vagy országos jelentőségű szomszédos városokból, így Bukarestből (198 km), Marosvásárhelyről (176 km), Csíkszeredából (67 km), Bákóból (159 km), Nagyszebenből (166 km), Brassóból (34 km) és Bodzavásárból (159 km).

A központi régióon belül a legközelebbi légi kikötők a Nagyszebeni Nemzetközi Repülőtér, amely 166 kilométerre van, valamint a Marosvásárhelyi Nemzetközi Repülőtér 190 kilométeres távolságra van. Közlekedési szempontból nagyon fontos a Kolozsvári Nemzetközi Repülőtér, amely az előbbi kettőnél messzebb, 288 kilométerre van.

10. táblázat
Vasúti infrastruktúra (km)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes ebből:	116	116	116	116	116	116	116	116	116
Villamosított	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Vasútvonalak sűrűsége 1.000 km ² területegységre	31,3	31,3	31,3	31,3	31,3	31,3	31,3	31,3	31,3

Forrás: INS, 2014

A vasútvonalak együttes hossza 116 kilométer, ennek 37,9 százaléka, azaz 44 kilométer villamosított. A vonalak 1000 km² területegységre vonatkozó sűrűsége 31,3 km.

A közutak együttes hossza 868 kilométer, ebből 356 kilométer korszerűsített (41,01 százalék), 269 kilométer könnyű burkolattal van ellátva, 208 kilométer kavicsos, 35 kilométer pedig földút. Az országutak együttes hossza 268 kilométer, melynek 94 százaléka korszerűsített.

11. táblázat
Közúti közlekedési infrastruktúra

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Közutak (összes) ebből:	835	835	835	835	835	839	839	840	840	840	870	869	868	868
- korszerűsített	217	216	216	221	221	295	295	296	315	347	352	353	355	356
- könnyű útburkolattal ellátott	329	330	330	328	328	257	275	275	275	277	277	270	270	269
- kövezett	220	220	220	217	217	221	221	229	214	181	188	205	202	208
- földút	69	69	69	69	69	66	48	40	36	35	53	41	41	35
Országutak ebből:	183	183	183	183	183	269	269	270	270	270	270	269	268	268
- korszerűsített	165	164	164	169	169	243	243	244	244	254	254	258	258	258
- könnyű útburkolattal ellátott	3	4	4	2	2	2	2	2	2	2	2			
- kövezett	15	15	15	12	12	24	24	24	24	14	14	11	10	10
Megyei és helyi utak ebből:	652	652	652	652	652	570	570	570	570	570	600	600	600	600
- korszerűsített	52	52	52	52	52	52	52	52	71	93	98	95	97	98
- könnyű útburkolattal ellátott	326	326	326	326	326	255	273	273	273	275	275	270	270	269
- kövezett	205	205	205	56	205	197	197	205	190	167	174	194	192	198
- földút	69	69	69		69	66	48	40	36	35	53	41	41	35

Forrás: INS, 2014

A megyei és községi utak együttes hossza 600 kilométer, ennek 44,8 százaléka könnyű útburkolatú, 33 százaléka kavicsos, 16,3 százaléka korszerűsített és 5,8 százaléka földút. A közutak sűrűsége 100 négyzetkilométerenként 22,6 kilométer.

4.1.5 Következtetések

Kovászna megye Románia közepén fekszik, a Kárpát-kanyar belső részén, és a megye számára előny jelent, hogy domborzata változatos, ami kedvező adottságokat nyújt a fejlesztés számára. A folyók által barázdált és tavak által tarkított síkságoktól a hegy- és dombvidékekig Kovászna megye sajátos képet mutat az ország többi vidékével összehasonlítva. Páratlan szépségű tájképét a hegyvidékeket benépesítő túlevelűek sötétzöldre festik. A hegyvidéki körzetek Kovászna megye területének több mint a felét foglalják el. A Kovászna megye egész területét betöltő Keleti-Kárpátokon belül nyolc domborzati alegységet lehet megkülönböztetni.

Kovászna megye vízhálózatának fő folyásai az Olt és a Feketeügy, valamint ezek mellékvei. A megye mérsékelt kontinentális éghajlatú – meleg nyarakkal és jeges telekkel, ami ideális lehetőséget teremt a nyári és téli turizmusnak egyaránt.

A megye területének összetett földtani szerkezetéből, a nagy strukturális egységekből fakadóan néhány olyan ásványkincset rejt e föld, amelyet az ipar – elsősorban az építőipar – használ fel. A legfontosabb ásványi tartalékok között a lignit áll első helyen. Vannak továbbá ásványvíz-, homokkő-, mészkő-, márga-, homok-, kavics-, andezit-, kovaföld-, agyag- és tűzálló agyaglelőhelyek. A termál- és ásványvizek a megye vidéki és városi körzeteiben egyaránt fellelhetők. Ezeknek a természeti erőforrásoknak kiemelkedő jelentősége van az idegenforgalomban is, hiszen ezeket a balneoklimaterikus központokban gyógyászati célra használják. A túlevelűek és a lombhullatók erdők fáját a bútorgyárban dolgozzák fel.

Ami a megközelíthetőséget és a közúti kapcsolatokat illeti, Kovászna megye kiváltságos helyzetben van, mivel egyaránt vannak közútjai és vasútvonalai, így elérhetővé válnak a központi régió repülőterei, akárcsak azok az országos főutak, amelyek összekötik a megyét az ország többi részével és Európával. Az utak többsége korszerűsített, ezek alkotják a közutak 40 százalékát. A megyei és községi utak nagyobb részben könnyű útburkolattal fedettek vagy kavicsosak, ez a körülmény elsődleges fontosságúvá teszi az infrastruktúra fejlesztését.

Kovászna megye népessége 210 177 fős a 2011-es népszámlálás szerint, a lakosság 52 százaléka vidéki környezetben él. A népességszám alakulását illetően csökkenő arányszámokra lehet számítani, ennek hátterében nagyobb részben az elvándorlás folyamata és kevésbé a természetes szaporodás mértékének változása áll. A születési és halálozási ráta tekintetében a megye jobb értékeket mondhat magáénak, mint amilyen a regionális vagy az országos átlag.

A megyei, városi és vidéki szintű demográfiai változások terén azt tapasztaljuk, hogy az átlagéletkor a vidéki népesség esetében alacsonyabb, mint a városi népesség körében, ami felülmúlja az országos szintet. Kovászna megye népessége ugyanakkor fokozatosan öregszik, s ez a vidéki népességet is érinti. A megye népességének többségét magyarok alkotják, vallási szempontból pedig a római katolikus és a református vallás dominál.

A lakosság iskolázottsági szintje elmarad az országos átlagtól, de a középiskolai tanulmányok terén (líceum, szakközépiskola, gimnázium) Kovászna megye még vidéken is meghaladja az országos átlagot.

4.2. Kovászna megye gazdasági helyzete

4.2.1. Általános gazdasági adatok

Az egy főre eső bruttó nemzeti össztermék (GDP) Kovászna megyében 2008-ban 4923 euró volt. A régió többi megyéjével összehasonlítva Kovászna megyét kisebb kiséssel érintette a gazdasági válság, de a GDP egy főre jutó mértéke mind a mai napig nem éri el a válság előtti értéket. A 2014-re vonatkozó becsült érték (4786 RON) az országos átlag alatt marad, és a legalacsonyabb a régióban. A megye szerény gazdasági teljesítménye nyilvánvalóan abból is fakad, hogy miközben az ország munkaképes korú lakosságának 1 százaléka lakik Kovászna megyében, a GDP-nek csupán 0,7 százalékát termelik meg ezen a helyen.

A szolgáltatások 47,5 százalékos arányban vesznek részt a hozzáadott bruttó érték megteremtéséhez, az ipar aránya 30,9 százalékos, a mezőgazdaságé pedig 15,3 százalék. A többi megyével összehasonlítva itt a mezőgazdaság lényegesen nagyobb súllyal esik latba (az országos átlag 7,5, a régióé 7,7 százalék), a szolgáltatások aránya ugyanakkor elmarad az országos és a regionális átlagtól (54,4, illetve 49,2 százalék). A legtermelékenyebb ágazatokat a szolgáltatások terén a kereskedelem, a szállítás és raktározás, valamint a szállodaipar és az vendéglátóipar jelenti (15. táblázat).

Kovászna megyében a legnagyobb üzleti forgalmat a kereskedelmi szektor bonyolítja, de az alkalmazottak létszáma a feldolgozó iparban (főleg a textiliparban) a legnagyobb. A munkatermelékenységet illetően a megye a regionális és országos átlag alatt van csaknem minden gazdasági ágazatban, kivéve a szállítást és raktározást, akárcsak a szálloda- és a vendéglátóipart.

2012-ben Kovászna megyében 3924 aktív vállalkozást számláltak, ezek közül 2912 városokban, 1012 pedig falvakban működött (12. táblázat). Ezeknek több mint egyharmada a kereskedelemben működik, második a sorban az ipar, ami 13,9 százalékot tesz ki a városban, 18,1 százalékot pedig a falvakban. Ami az ágazatonkénti megoszlást illeti, a lakóhely szerinti legnagyobb különbségek a mezőgazdaságban tapasztalhatók: a városokban csupán a vállalkozások 2,2 százaléka működik ezen a területen, a falvakban viszont 15,9 százalék ez az arány.

4.2.2. Gazdasági helyzet a vidéki térségben

A helyi aktív gazdasági egységek számának változásai azt mutatják, hogy a városokban erőteljesebb volt a gazdasági válság hatása, ugyanis a vállalkozások száma ezeken a helyeken mintegy 25 százalékkal esett a 2008 és 2011 közötti időszakban, a vidéki környezetben viszonyt csupán 5 százalékos volt a csökkenés. Ennek a különbségnek az a lehetséges magyarázata, hogy a vidéki környezetben szorosan összefonódik a vállalkozói tevékenység és a háztáji gazdaság (?), s hogy a vállalkozói tevékenység alacsonyabb jövedelmezőségéből fakadó veszteséget vagy deficitet a személyes fogyasztás csökkentésével kompenzálják. Ezeknek a háztáji gazdaságoknak az újraelosztási logikája alapján ezek a vállalkozások a puha költségvetési korlát elvén működnek (Kornai), és a csődhelyzet könnyen elkerülhető válságidőszakban is. Ily módon ezek a vállalkozások talpon maradnak, de ami a legfontosabb: a munkaerő foglalkoztatottságát fenn lehet tartani, és a munkanélküliek nem terhelik a közösségi költségvetést. Mindezek mellett azonban a vállalkozói tevékenység Kovászna megye falvaiban továbbra is rendkívül csekély mértékű, az aktív vállalkozások száma ezer lakosra kivetítve 10 alatt marad, miközben a városokban ez az arány 25.

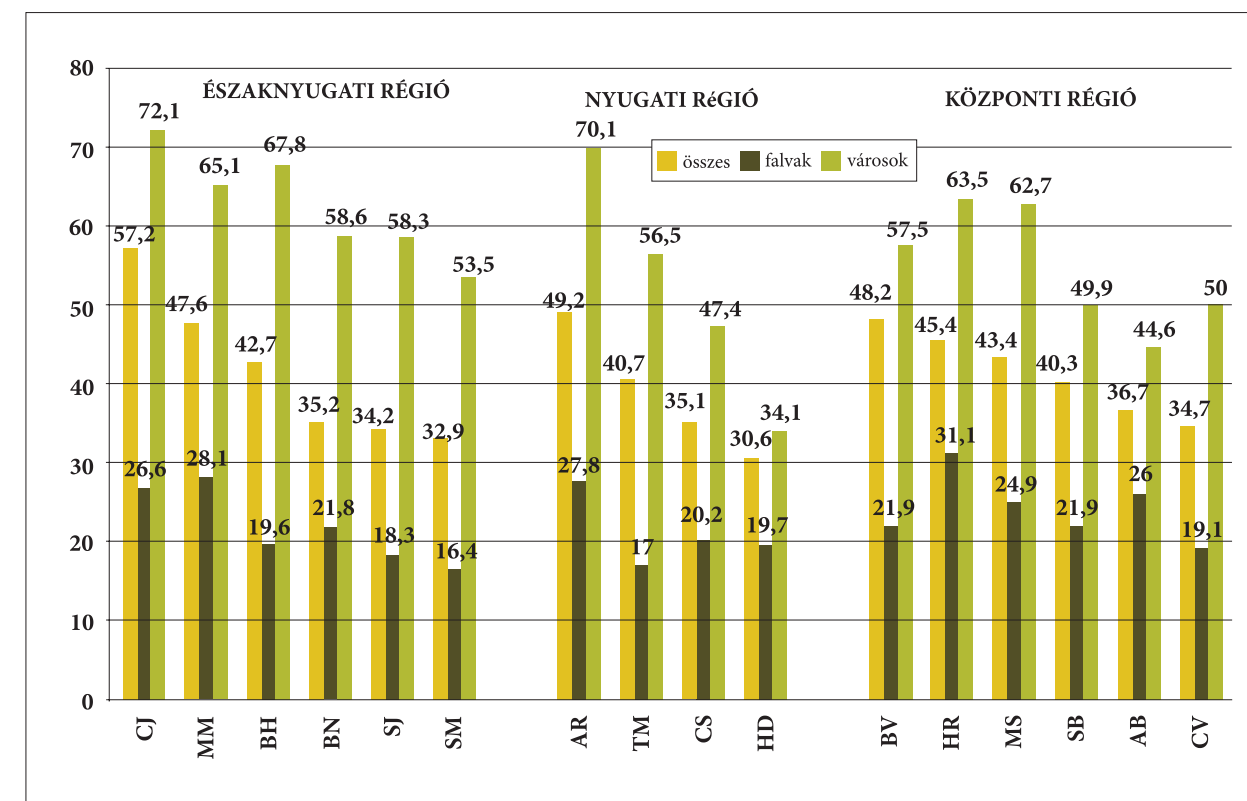
12. táblázat
A gazdasági egységek sűrűsége Kovászna megyében (2008–2012)

	2008	2009	2010	2011	2012
Helyi egységek a vidéki környezetben	1060	1132	1065	1009	1043
A helyi egységek sűrűsége vidéki környezetben	9,4	10,0	9,4	8,9	9,6
Helyi egységek a városi környezetben	3776	3573	3166	2836	2881
A helyi egységek sűrűsége városi környezetben	31,5	30,0	26,6	23,9	24,5

Forrás: INS, Tempo online, 2013

A cégbíróság adatbázisából (2008) – amelyben a magánvállalkozásokat és a családi társulásokat is jegyzik – kiderül, hogy a vállalkozások sűrűsége Kovászna megye falvaiban a régiós átlag alatt van.

6. ábra
Ezer lakosra eső vállalkozások régióként (2008)

Forrás: saját számítások az Országos Cégbíróság adatbázisa alapján

A fenti adatok arról tanúskodnak, hogy a régiók gazdasági tevékenységét nyilvánvalóan a városok vállalkozói tevékenysége határozza meg, ebből a szempontból pedig a vidéki körzetek jelentősége sokkal csekélyebb. Kovászna megye esetében úgy tűnik, hogy a városokhoz való közelség kedvező hatással van a vállalkozói tevékenységre a környező vidéki körzetekre. Ily módon a vállalkozások szempontjából legnagyobb sűrűséggel rendelkező falvak azok, amelyek a megyeszékhely, Sepsiszentgyörgy szomszédságában találhatók. Ezek: Árkos (28 vállalkozás ezer lakosra számítva), Illyefalva (21), Kőröspatak (17), Gidófalva (14) és Uzon (14).

13. táblázat
A vállalkozások sűrűsége Kovászna megye községeiben (2008–2012)

	2008	2009	2010	2011	2012
Árkos	19,68	27,01	25,12	24,59	28,23
Illyefalva	21,34	23,21	18,96	20,01	20,71
Kőröspatak	15,7	17,8	17,48	14,39	16,82
Kökös	13,72	18,5	15,02	14,7	16,27
Gidófalva	11,92	16,44	16,04	14,62	14,28
Uzon	12,39	13,95	13,97	13,92	13,92
Gelence	16,96	15,2	15,5	12,91	13,76
Kommandó	8,92	13,01	13,1	11,29	11,35
Bodok	12,8	12,7	11,52	11,86	11,02
Sepsibükszád	11,8	12,81	11,07	11,21	10,65
Bacon	11,35	11,14	10,98	10,18	10,15
Szatabodza	12,51	11,07	10,45	9,65	10,1
Barátos	10,34	11,07	9,86	11,26	10,05
Zágon	10,86	10,72	9,85	9,76	9,79
Hidvég	9,43	9,97	7,99	8,54	9,76
Mikóújfalva	12,27	9,64	10,67	9,72	9,18
Csernáton	6,58	6,82	7,58	7,88	9,12

Torja	9,92	10,21	9,17	9,11	8,63
Dálnok	1,05	5,3	5,19	7,4	8,53
Bereck	7,78	8,98	8,74	8,31	8,39
Ozsdola	8,5	9,37	8,83	7,73	8,3
Bardoc	8,73	9,5	8,38	7,95	8,13
Zabola	7,3	7,44	7,9	7,89	8,1
Bölon	4,73	7,51	7,85	7,39	8,06
Nagyajta	10,29	9,15	7,99	8,5	8,03
Málnás	16,54	13,69	9,45	7,03	8,03
Maksa	11,24	13,57	10,33	11,16	7,95
Almás	8,43	9,17	9,07	6,95	7,85
Vargyas	8,76	10,66	7,86	7,32	7,35
Előpatak	6,21	7,74	7,41	6,58	7,13
Szentkatolna	5,72	6,6	5,48	5,86	7,1
Kézdiszentkereszt	5,42	7,74	9,47	5,58	5,71
Réty	7,19	5,34	6,73	6,31	5,43
Kézdiszentlélek	6,47	5,78	5,57	4,97	5,42
Lemhény	7,16	7,26	6,72	6,21	5,24
Dobolló	3,62	3,22	3,26	2,82	4,23
Nagypatak	4,34	5,15	5,11	3,42	4,23
Esztelnek	2,58	3,45	2,57	1,72	3,46
Nagyborosnyó	5,17	4,54	3,02	3,62	3,01
Zágonbárkány	3,79	4,05	3,06	3,32	2,81

Forrás: INS: eDemos, 2014

Kovászna megyében a városok közelsége és a vállalkozói tevékenység közötti szoros kapcsolat létét megerősítette egy regressziós analízis is, ebbe bevonták azokat fő tényezőket, amelyek feltételezhetően hatással voltak a vállalkozások indítására. Azontúl, hogy a városok által keltett spillover hatás jótékonyan befolyásolta a vállalkozások megteremtését, úgy tűnik, a vállalkozások és a termékenységi mutató között negatív korreláció áll fenn, akárcsak a vállalkozások és az alacsony szintű iskolázottsággal rendelkező lakosság aránya között.

14. táblázat

A gazdasági szervezetek elterjedtségének lineáris regressziós modellje
(Nem standard regressziós együtthatók, zárójelben a regressziós becslés standard hibái)

	Teljes minta	Hargita	Kovászna	Maros
Regressziós becslés standard hibája	8,719	9,915	6,342	8,577
A legközelebbi városhoz való távolság	r.n.	r.n.	0,784*** (0,254)	r.n.
Az egy nőre jutó átlagos gyermekszám a községben	-12,474*** (3,204)	r.n.	-13,523** (4,441)	r.n.
Az elemi iskolát végzettek aránya	r.n.	r.n.	-0,447* (0,193)	r.n.

Magyarázat: * $0,05 > p > 0,01$ ** $0,01 > p > 0,001$ *** $p < 0,001$, r.n.: relatię nesemnificativă

15. táblázat - Gazdasági egységek száma, üzleti forgalom, alkalmazottak száma és munkatermelékenység gazdasági szektorokra bontva (2013)

	Gazdasági egységek száma			Üzleti forgalom (millió RON)			Alkalmazottak száma (ezer személy)			Munkatermelékenység		
	Kovászna megye	Központi régió	Románia	Kovászna megye	Központi régió	Románia	Kovászna megye	Központi régió	Románia	Kovászna megye	Központi régió	Románia
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat	220	2111	17026	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Kitermelőipar	19	175	1285	38	3988	13501	193	8876	59839	196,9	449,3	225,6
Feldolgozóipar	567	7430	47925	1748	43318	296429	14330	198628	1158321	122,0	218,1	255,9
Hő- és villamosenergia-termelés és elosztás	1	143	1467	45	8989	56820	151	6798	64256	298,0	1322,3	884,3
Vízellátás; Szennyvíz gyűjtése, kezelése, Hulladékgazdálkodás	15	401	3413	49	1878	15192	906	11097	88022	54,1	169,2	172,6
Építőipar	328	5697	45815	208	7019	68610	2202	46385	377292	94,5	151,3	181,8
Kis- és nagykereskedelem; gépjár-műjavítás	1422	19489	179084	2133	37745	422170	7228	104381	910960	295,1	361,6	463,4
Szállítás, raktározás	283	4457	36898	382	7395	57444	2152	42330	340321	177,5	174,7	168,8
Szálláshely-szolgáltatás, vendég-látás	229	3833	24670	107	1502	11190	1364	23496	159470	78,4	63,9	70,2
Információ, kommunikáció	144	1899	18747	155	2082	37583	737	12445	148429	210,3	167,3	253,2
Pénzügyi közvetítés, biztosítási tevékenység	44	719	7021									
Ingtatlanügyletek	53	1319	13312	135	4166	60227	1743	51628	518502	77,5	80,7	116,2
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	339	5771	54195	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	106	2195	18617	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Oktatás	30	401	3464	4	78	713	84	1523	14274	47,6	51,2	50,0
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	40	1114	9720	9	468	5099	190	5858	54719	47,4	79,9	93,2
Művészet, szórakoztatás, szabadidős tevékenység	31	648	5404	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Egyéb szolgáltatások	46	1142	10705	25	947	10017	250	7488	85273	100,0	126,5	117,5
Összesen	3917	58944	498768	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.

Forrás: INS, 2014

16. táblázat

A nemzetgazdasági ágazatok földrajzi környezet szerinti megoszlása (2013)

	Cégek száma		Cégek száma (%)		Alkalmazot- tak száma cégenként		Alkalmazot- tak (%)		Üzleti forga- lom (%)		Termelékenység (ezer RON)	
	város	vidék	város	vidék	város	vidék	város	vidék	város	vidék	város	vidék
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat	70	161	2,4	15,9	4,7	4,5	2,2	13,0	2,3	15,1	173	154
Ipar	406	183	13,9	18,1	25,7	12,2	46,4	51,5	32,4	38,1	116	97
Építőipar	259	78	8,9	7,7	5,5	3,3	7,0	5,1	4,2	3,2	100	82
Kis- és nagykereskedelem; gépjárműjavítás	1075	358	36,9	35,4	5,1	3,0	25,0	19,8	45,3	32,9	301	219
Szállítás, raktározás	212	72	7,3	7,1	5,8	3,7	5,9	5,6	8,1	7,5	227	176
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	162	69	5,6	6,8	4,8	1,6	3,7	2,8	1,6	1,2	73	55
Információ, kommunikáció	128	8	4,4	0,8	3,3	1,3	2,1	0,2	2,7	0,2	213	114
Pénzügyi közvetítés, biztosítási tevékenység	42	4	1,4	0,4	1,8	1,0	0,5	0,1	0,1	0,2	41	163
Ingatlanügyletek	45	8	1,5	0,8	1,4	1,5	0,4	0,3	0,3	0,1	156	60
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	286	44	9,8	4,3	1,6	1,0	2,5	0,8	1,4	1,0	95	156
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	99	14	3,4	1,4	4,9	1,6	2,5	0,6	0,8	0,3	53	70
Oktatás	26	5	0,9	0,5	2,4	1,0	0,3	0,0	0,1	0,1	46	277
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	35	2	1,2	0,2	4,2	1,6	0,7	0,1	0,2	0,1	48	77
Művészet, szórakoztatás, szabadidős tevékenység	25	1	0,9	0,1	2,6	1,0	0,4	0,0	0,3	0,0	129	95
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	42	5	1,4	0,5	1,5	1,0	0,4	0,1	0,1	0,0	62	28
Összesen	2912	1012	100,0	100,0	7,1	4,9	100,0	100,0	100,0	100,0	166	132

Forrás: saját számítások a cégbíróság adatai alapján, 2014

4.3 Munkaerőpiac

4.3.1 Kovászna megye munkaerőpiaci viszonyai

A népszámlálási adatok szerint 2002 és 2011 között Kovászna megye lakossága 12 266 személlyel csökkent, így 2011-ben 210 177 személyt írtak össze. Hasonlóképpen az elmúlt 14 évben a gazdaságilag aktív népesség 6400 személlyel csökkent, a 2002-ben jegyzett 96,3 ezer személyből 2013-ban csak 89,9 ezer személyt jegyeztek (6,6 százalékos csökkenés). Ugyanabban az időszakban a foglalkoztatottak száma is 4200 személlyel csökkent, számuk 2013-ban 83,2 ezer személy (4,8 százalékos csökkenés). Az alkalmazottak száma 52,1 ezer személyről 44,6 ezer személyre csökkent, ami 2002. évhez viszonyítva 7464-gyel (14,3%) kevesebb személyt jelent.

17. táblázat
Munkaerőpiaci tendenciák (2002–2013)

	2002		2013		Relatív változás (%, 2002–2013)	
	Románia (ezer személy)	Kovászna megye	Románia (ezer személy)	Kovászna megye	Románia	Kovászna megye
Összlakosság (ezer fő)	21681	222,4	21267	210,2	-1,9	-5,5
Aktív korú lakosság (ezer fő)	9850,2	105,2	10162	95,4	3,2	-9,3
Aktív lakosság (ezer fő)	9089,6	96,3	9042,9	89,8	4	-6,6
Foglalkoztatottak száma (ezer fő)	8329	87,4	8530,6	83,2	2,4	-4,8
Inaktív lakosság (ezer fő)	11831	117,3	11105	114,8	-6,1	-2,1
Alkalmazottak száma (ezer fő)	4567,8	52,1	44435	44,7	-2,7	-14,3
Munkanélküliek száma	760623	8865	712000	5476	-6,4	-38,2
Munkanélküliségi ráta	8,4	9,2	7,01	7,4	-16,5	-30,4
Eltartottak aránya	1,3	1,22	1,18	1,28	-9,2	4,9

Forrás: INS, 2014

A foglalkoztatottak és az inaktív lakosság számának segítségével kiszámítva az eltartottak arányát kijelenthetjük, hogy ez a ráta a jelzett időszakban fokozatosan emelkedett, a 2002-es 1,22%-ról 2013-ban 1,28%-ra növekedett. Ez az érték az országos átlag fölötti.

A gazdasági ciklusok – mint amilyen a gazdasági növekedés idején (2000–2007) való csökkenés és a recesszió idején (2008–2009) való növekedés – vezettek a munkanélküliek számának és a munkanélküliségi ráta értékének növekedéséhez. Az elmúlt 14 évben a munkanélküliek száma 5476-ra csökkent, 3389 személlyel kevesebb a munkanélküliek száma, mint 2002-ben, a munkanélküliségi ráta pedig elérte a az országos átlag (9,2%) alatti 6,4%-ot. A munkanélküliségi ráta szerinti rangsorolásban Kovászna megye a 26. helyet foglalja el az ország megyéi között. A lakosság tevékenységi körök szerinti szerkezetét tekintve 2008–2013 között elhanyagolható csökkenés figyelhető meg az ipar, a mezőgazdaság és az építkezés területén, és az értékek növekedése tapasztalható a kereskedelem, szállítás és tárolás terén, a szállodáknál és éttermeknél, valamint a kulturális tevékenységeknél.

18. táblázat
A lakosság foglalkoztatottsága a nemzetgazdasági ágak szerint (%)

Kovászna megye	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gazdasági ágak összessége	87	83,1	80,7	81,9	84,4	83,2
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	23,5	23,7	23,2	23,8	24,4	23,2
Ipar	27	23,1	22,9	22,9	23,6	23,5
Építőipar	4,1	3,6	3,2	3,3	3,6	3,3
Kis és nagykereskedelem; gépjárműjavítás	12	12,1	11,8	12,1	12,7	13,2
Szállítás és tárolás	3	3,4	3,3	3,5	3,7	3,7
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1,8	1,5	1,8	1,9	1,7	2
Információ és kommunikáció	0,7	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6
Pénzügyi közvetítés és biztosítási tevékenység	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6

Ingatlanügyletek	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	1,3	1,2	1,1	1,2	1,2	1
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	0,8	1	1	1,3	1,4	1,1
Közigazgatás és védelem, kötelező társadalombiztosítás	2,3	2,2	2	2	1,9	1,9
Oktatás	4,8	4,7	4,4	4,3	4,2	4,3
Humán-egészségügyi és szociális ellátás	3,5	3,6	3,4	3,2	3,2	3,2
Művészet, szórakoztatás, szabadidős tevékenység	0,4	0,8	0,7	0,5	0,6	0,7
Egyéb szolgáltatások	0,7	0,6	0,6	0,7	0,9	0,8

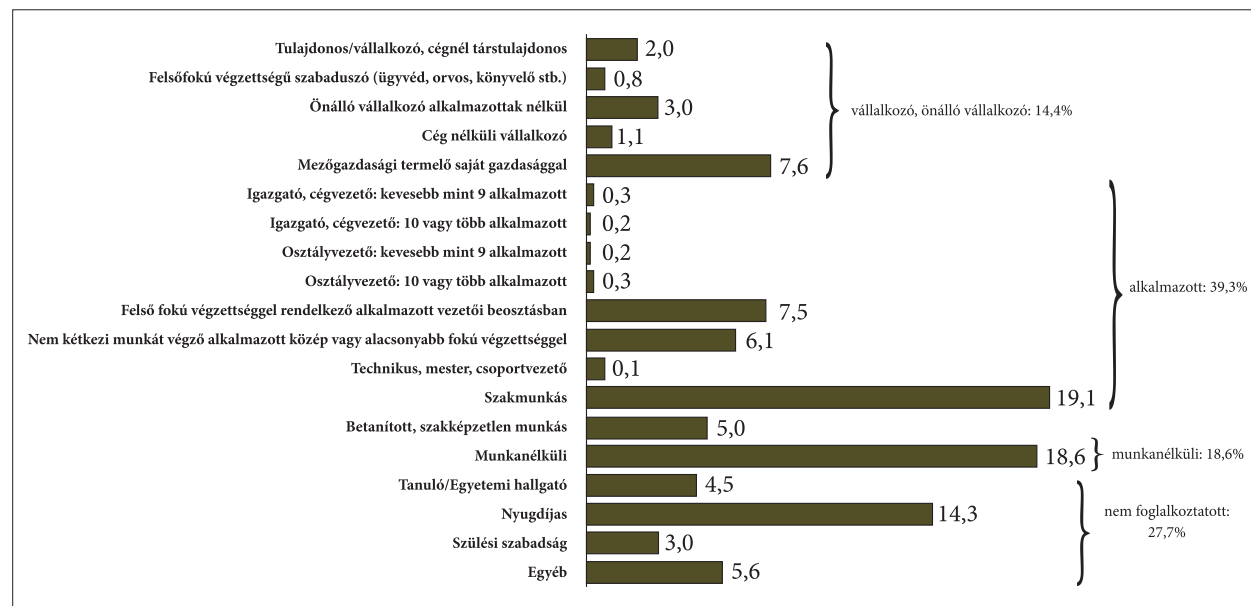
Forrás: Munkaerőmérleg, 2013

4.3.2. A vidéki lakosság foglalkoztatottsága, munkaerőpiaci helyzete

A felmérés eredményei szerint Kovászna megye vidéki térségében a 18 év feletti lakosság foglalkoztatottsági rátája csak 53 százalék volt, ebből 39 százalék alkalmazott, 14 százalék pedig vállalkozó vagy saját számlájára dolgozik. Az utóbbi kategóriába tartozók többsége (8%) egyéni háztartásban gazdálkodik. Megállapítható tehát, hogy Kovászna megye falvaiban a vállalkozói tevékenység szintje elég alacsony összehasonlítva az országos és a megyei átlagos szinttel. Ellenben a munkanélküliek száma eléggé magas, a felnőtt korú lakosság mintegy ötöde nyilatkozta azt, hogy nincs munkahelye.

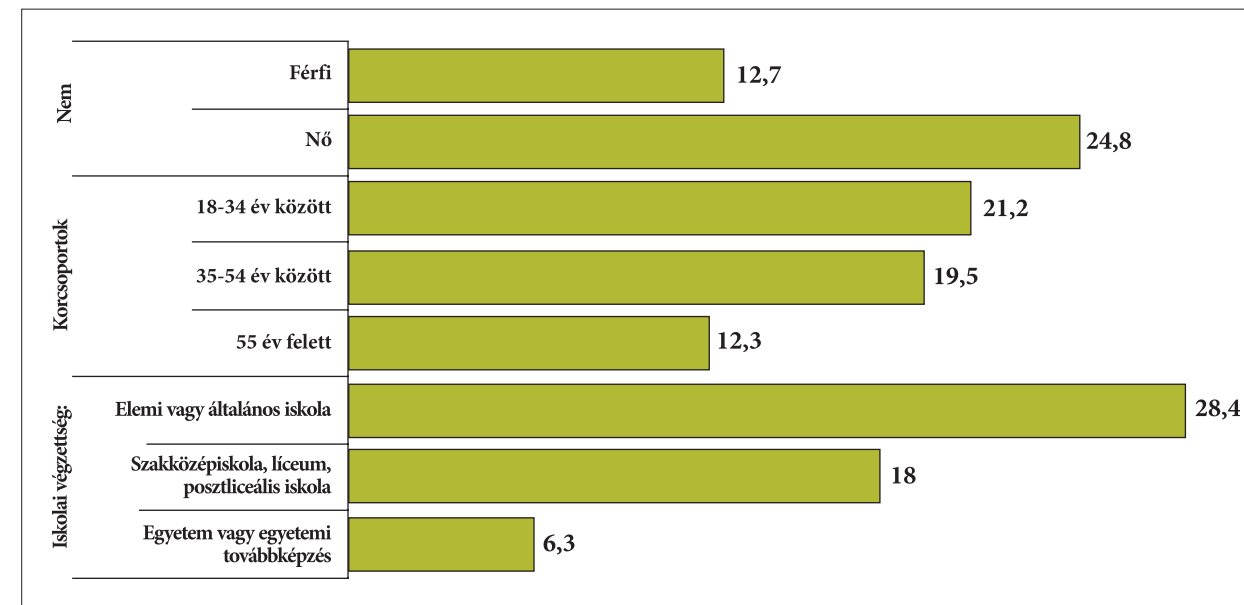
Úgy tűnik, a munkanélküliek aránya nagyobb, mint a hivatalos statisztikákban szereplő munkanélküliségi ráta (kb. 9% Kovászna megye vidéki térségeiben), de figyelembe kell venni, hogy a reprezentatív minta tartalmazza azokat az embereket is, akiknek nincs munkahelyük, de nincsenek regisztrálva a helyi munkaügyi hivatalnál. Általában ezek a kategóriák úgy jelennek meg a statisztikákban, mint nem fizetett segítő családtagok vagy háztartásbeliek, akiknek nincs munkaviszonyból származó jövedelmük.

7. ábra
Mi a foglalkozása jelenleg?
(65 év feletti népesség, vidéki térség, Kovászna megye, N=639, %)

A munkanélkülivé válás valószínűsége nagymértékben függ az egyes személyek társadalmi-demográfiai jellemzőitől (8 ábra).

8. ábra
A munkanélküliek aránya a különböző társadalmi kategóriákban

Forrás: OTP Consulting, 2015

Ebből a szempontból azok a legkiszolgáltatottabb társadalmi csoportok, amelyeknél alacsonyabb az iskolázottsági szint (a munkanélküliek aránya 18,8%), a nők (24,8%) és a 35 év alatti fiatalok (21,2%). Jelentős különbség tapasztalható az etnikai hovatartozás alapján is, mert a magyarok között lényegesen nagyobb a munkanélküliek aránya. A munkanélküliség településenként is számottevő eltérést mutat (19. táblázat). A legsúlyosabban érintett falvak közé tartozik Bölön (436 munkanélküli jut 100 alkalmazottra), Nagyborosnyó (281,9), Előpatak (258) és Bardoc (253), a legkevesbé érintettek pedig Kökös (7,76), Dálnok (6,12), Nagypatak (5,08) és Esztelnek (1,5). Megfigyelhető, hogy a községek közötti eltérés rendkívül nagy (a szóródási mutató közel 90 személyt jelez).

19. táblázat
100 alkalmazottra jutó munkanélküliek átlagos száma (2013)

TELEPÜLÉS	ÉRTÉK	TELEPÜLÉS	ÉRTÉK
Bölon	436,36	Ozsdola	60,4
Nagyborosnyó	281,94	Bodok	56,93
Előpatak	258,37	Csernáton	56,52
Bardoc	253,33	Szentkatolna	56,18
Zágonbárkány	189,11	Torja	40,32
Zágon	166,01	Barátos	34,78
Gidófalva	141,79	Kézdiszentkereszt	34,78
Vargyas	136,9	Szitabodza	27,35
Uzon	122,94	Nagyajta	24,19
Gelence	117,75	Málnás	19,46
Hidvég	112,79	Illyefalva	17,32
Bacon	107,69	Árkos	10,34
Kőröspatak	106,34	Lemhény	10,31
Réty	103,75	Kökös	7,76
Mikóújfalu	102	Dálnok	6,12
Kommandó	98,39	Nagypatak	5,08
Doboly	87,5	Esztelnek	1,5
Zabola	83,85	Cătălina	56,18
Kézdialmás	80	Turia	40,32
Sepsibükszád	67,95	Brateş	34,78
Maksa	67,39	Poian	34,78
Bereck	67,14	Sita Buzăului	27,35
Kézdiszentlélek	60,87		

Forrás: INS, eDemos

20. táblázat
A vidéki népesség munkaerőpiaci státusa Kovászna megyében – főbb szociodemográfiai kategóriák (%)

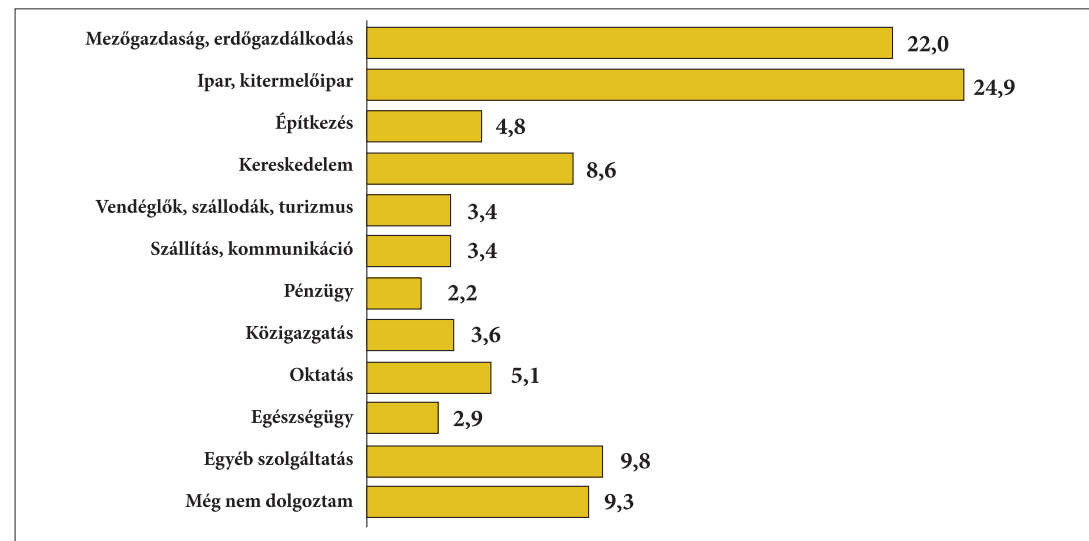
	Vállalkozó és ön- álló vállalkozó	Saját gazdasággal rendelkező mezőgazdasági termelő és egyéni vállalkozó	Alkalmazott, munkavállaló	Munka- nélküli	Inaktív
ÖSSZESEN	5,9	8,8	39,1	18,6	27,7
NEM					
Férfi	8,0	12,0	47,8	12,7	19,4
Nő	3,5	5,3	30,8	24,8	35,5
NEMZETISÉG					
Román	7,7	20,2	30,8	4,8	36,5
Magyar	5,6	6,5	42,0	20,3	25,7
CSALÁDI ÁLLAPOT					
Egyedüllálló	4,3	5,7	42,1	21,4	26,4
Házass	5,3	9,8	39,5	18,7	26,8
Egyéb	9,6	8,4	34,9	14,5	32,5
KORCSOPORTOK					
18–34	6,7	5,4	42,1	21,3	24,6
35–54	6,6	10,7	47,4	19,5	15,8
55 és felette	2,3	10,8	17,7	12,3	56,9
VÉGZETTSÉG					
Iskolázatlan, elemi, általános	0,7	14,9	14,2	28,4	41,8
Középfokú	6,1	7,2	44,2	18,0	24,5
Egyetemi	12,7	6,3	57,0	6,3	17,7
APA VÉGZETTSÉGE					
Iskolázatlan, elemi, általános	3,0	11,0	34,1	20,2	31,8
Középfokú	9,6	6,1	45,0	16,6	22,7
Egyetemi	13,3	0,0	60,0	13,3	13,3
NEMZETGAZDASÁGI ÁG					
Mezőgazdaság	7,9	38,6	15,7	15,7	22,0
Ipar	4,6	1,7	53,8	16,8	23,1
Szolgáltatások	7,9	1,8	59,0	9,3	22,0

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A népesség szociodemográfiai jellemzői asszociatív kapcsolatban vannak nem csak a munkanélküliségi státussal, hanem a gazdasági tevékenység többi típusaival is. Tehát a vállalkozói készség gyakrabban fordul elő a fiatalabb vagy középkorú és magasabb fokú végzettséggel rendelkező férfiaknál. Az egyéni vállalkozói és a saját gazdasággal rendelkező mezőgazdasági termelői státus a román nemzetiségű nők és alacsonyabb végzettségű férfiak jellemzője. Az alkalmazottak és az egyetemi vagy középfokú végzettséggel rendelkezők között felülreprezentáltak a 18 és 54 év közötti magyar nemzetiségű nők. Az inaktivitás az 55 év feletti, alacsonyabb fokú végzettséggel rendelkező román nemzetiségű nők körében gyakoribb.

Ami a foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlását illeti, ez hasonló a megyénél bemutatott adatokhoz: 100-ból körülbelül 25 személy dolgozik az iparban, 22 a mezőgazdaságban, 9 a kereskedelemben és 10 személy egyéb szolgáltatást végez, 3 személy pedig a turizmus területén dolgozik. A megkérdezettek 9 százaléka azt nyilatkozta, hogy soha nem volt munkahelye.

9. ábra
Melyik gazdasági szektorban dolgozik? (N=583, %)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A kérdőív olyan kérdéseket is tartalmazott, amelyek az alkalmazottak foglalkoztatási formájára vonatkoztak. Az adatok azt mutatják, hogy a munkahellyel rendelkező válaszadók közel 20 százaléka munkáját nem munkaszerződés/szolgáltatási vagy vállalkozási szerződés keretében végzi. A munkaszerződés nélkül végzett munka nem csak azokra jellemző, akik a háztáji gazdaságokban dolgoznak vagy vállalkozók/önálló vállalkozók, hanem az alkalmazottak kb. 8 százalékára is, ami azt mutatja, hogy az informális gazdasági tevékenység aránya eléggé jelentős a térségben (21. táblázat).

21. táblázat

A munka- vagy szolgáltatási szerződéssel rendelkező népesség aránya az összes foglalkoztatott személyhez viszonyítva és társadalmi-gazdasági kategóriákra bontva (%)

	Munkaszerződéssel	Munkaszerződés nélkül
ÖSSZESEN	80,2	19,8
NEM		
Férfi	78,7	21,3
Nő	82,6	17,4
NEMZETISÉG		
Román	84,9	15,1
Magyar	62,5	37,5
KORCSOPORTOK		
18–34	79,4	20,6
35–54	83,2	16,8
55 és felette	73,2	26,8
VÉGZETTSÉG		
Iskolázatlan, elemi, általános	56,9	43,1
Középfokú	81,4	18,6
Egyetemi	96,4	3,6
APA VÉGZETTSÉGE		
Iskolázatlan, elemi, általános	76,1	23,9
Középfokú	83,5	16,5
Egyetemi	90,0	10,0

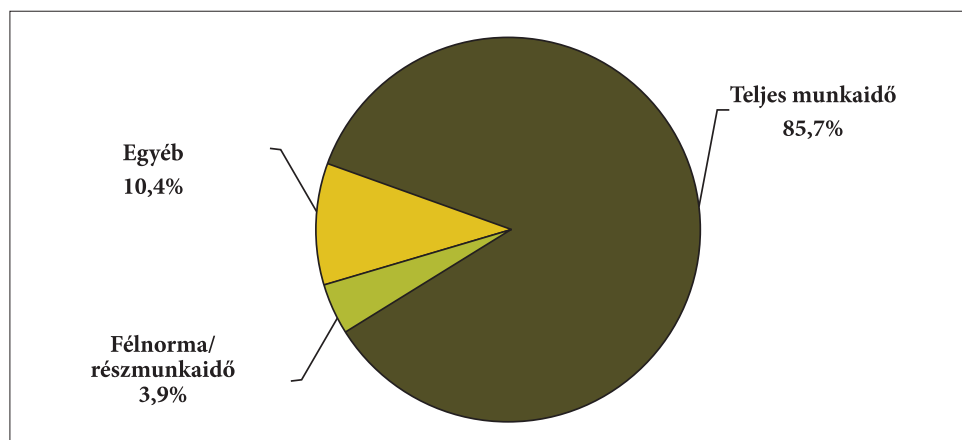
NEMZETGAZDASÁGI ÁG		
Mezőgazdaság	37,7	62,3
Ipar	87,5	12,5
Szolgáltatások	93,8	6,3
MUNKAERŐPIACI STÁTUS		
Vállalkozó és önálló vállalkozó	58,3	41,7
Saját gazdasággal rendelkező mezőgazdasági termelő és egyéni vállalkozó	10,7	89,3
Alkalmazott, munkavállaló	92,4	7,6

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

Az alkalmazottak többsége (85,7%) azt nyilatkozta, hogy teljes munkaidős munkavállaló, a részmunkaidős munkavállalók aránya csak 3,9 százalék, 10,4 százaléknál pedig más helyzet áll fenn. A rugalmasabb foglalkoztatási formák egyelőre meglehetősen ritkák a vidéki környezetben, a foglalkoztatottak 86,6 százaléka határozatlan időre van alkalmazva, és csak 6,7 százalék azoknak az aránya, akik főtevékenységük mellett más, profitot termelő tevékenységet is folytatnak.

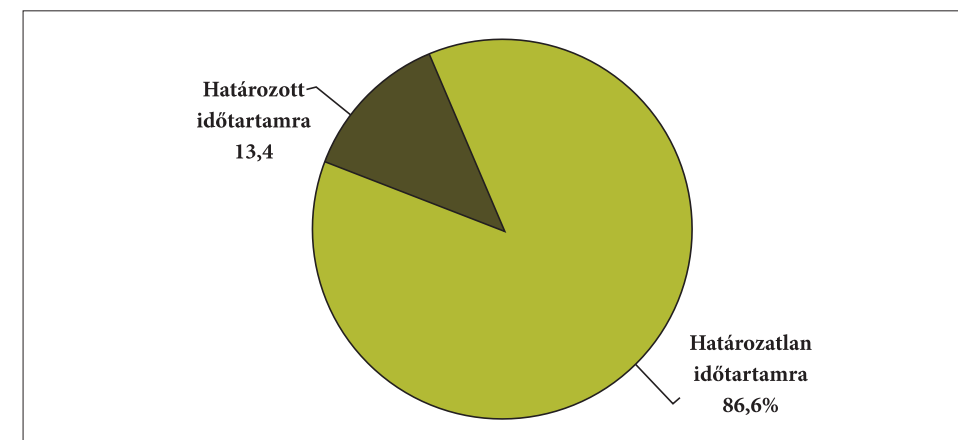
10. ábra

Milyen munkaidőben dolgozik az említett munkahelyen?

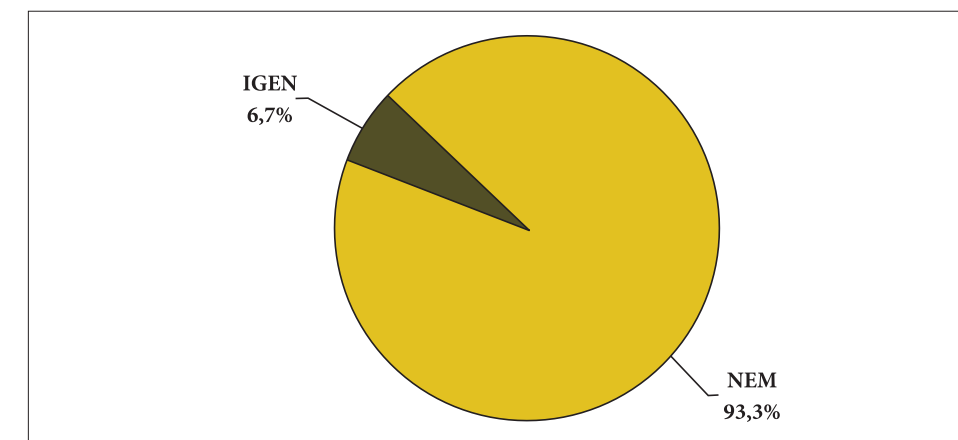
11. ábra

Milyen időtartamra alkalmazták ezen a munkahelyen?

12. ábra

Főtevékenységén kívül folytat-e más, profitot termelő tevékenységet? (N=628)

Vállalkozói kedv, vállalkozói potenciál

A felmérés során több kérdést is megfogalmaztunk, amelyek arra vonatkoztak, hogy az emberek mutatnak-e hajlandóságot üzleti vállalkozás vagy egyéni vállalkozás indítására. Arra a kérdésre, hogy „Ha lehetősége lenne megválasztani szakmáját, inkább alkalmazottként dolgozna, vagy üzleti vállalkozó, esetleg önálló vállalkozó lenne?”, a kapott válaszok eléggé változók voltak. A megkérdezettek körülbelül egyharmada az önálló vállalkozást választaná, 30 százaléka alkalmazott, 25 százaléka pedig vállalkozó szeretne lenni. A népesség többi része (10,8%) – többségük inaktív – egyik változatot sem választaná. A foglalkoztatási formák iránti preferenciákat megvizsgáltuk a szociodemográfiai tényezők szempontjából is, és az eredmények azt mutatják, hogy az alkalmazotti státust a középkorú, általános ismeretekkel és középfokú végzettséggel rendelkező férjzett nők részesítik előnyben. Szintén magasabb arányban dolgoznának alkalmazottként, akik az iparban foglalkoztatottak vagy azok, akiknek a felmérés készítésekor nem volt állása. A vállalkozói státust különösen a fiatal korú, nőtlen, magyar nemzetiségű, középfokú vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező férfiak preferálják, akik üzleti vállalkozóként vagy önálló vállalkozóként dolgoznak a szolgáltatások vagy az ipar területén. Hasonlóképpen a függetlenséget biztosító önálló vállalkozás a magasabb tanulmányi szinttel rendelkező férfiakat vonzza, akik a mezőgazdaságban vagy a szolgáltatóként dolgoznak és már tapasztalatuk van a független tevékenység terén.

És végül, a legtöbb személy, aki leginkább belépne a munkaerőpiacra, idős korú, alacsonyabb iskolázottsági szinttel rendelkezik, inaktív (nyugdíjas), vagy a mezőgazdaságban dolgozik. Ezek között a nők és az özvegyek képviselnek magasabb arányt.

Ha lehetséges lenne, hogy a státuson kívül a gazdasági ágak között is válasszon, a Kovászna megyei vidéki népesség 25 százaléka a mezőgazdaságban, 16 százalék az iparban és a kereskedelemben és 13 százalék az építőiparban dolgozna. Ami a turizmust illeti, 100-ból 5 személy szeretne ezen a területen dolgozni, ami magasabb arányt jelent, mint a tényleges foglalkoztatási ráta ebben az ágazatban. Tehát az a szándék, hogy a szállodaiparban dolgozzanak nagyobb, mint ami tapasztalható az ágazat jelenlegi teljesítményét illetően.

22. táblázat

A foglalkoztatási preferenciák szociodemográfiai háttere Kovászna megyében (%)

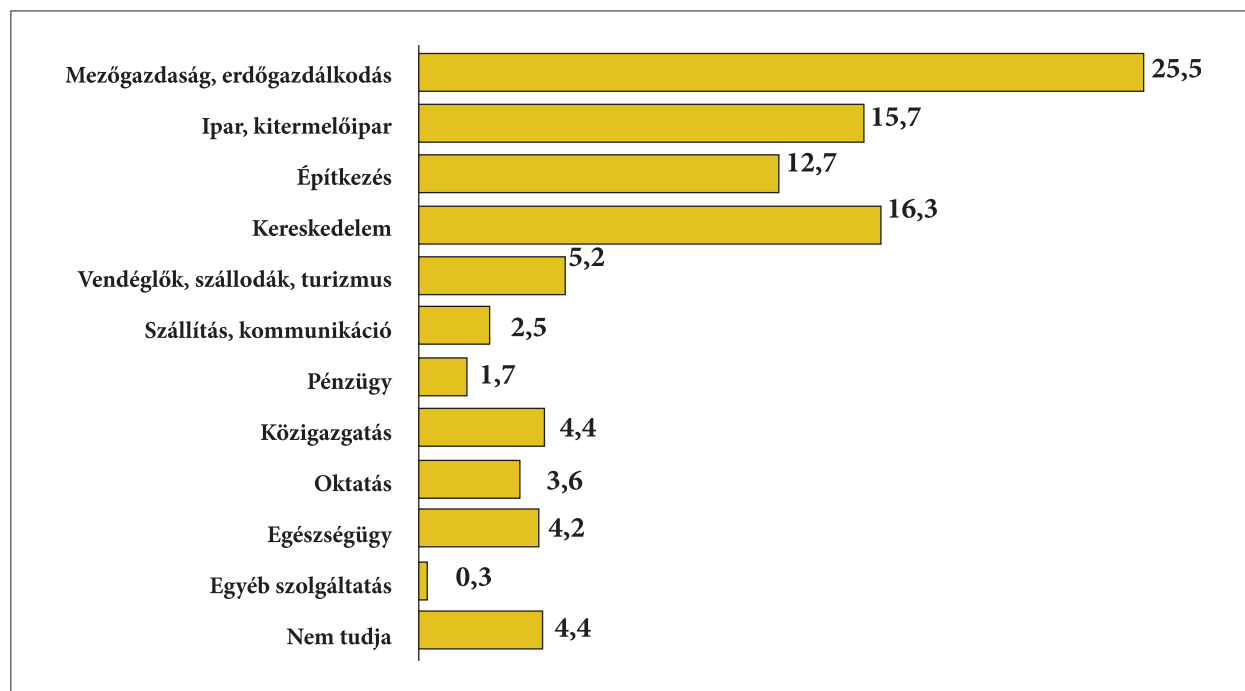
	munkavállaló	vállalkozó	önálló vállalkozó	egyik sem
ÖSSZESEN	30,7	24,7	33,9	10,7
NEM				
Férfi	25,0	28,7	36,7	9,6
Nő	36,6	20,4	30,9	12,1
NEMZETISÉG				
Román	29,9	28,0	31,1	11,0
Magyar	33,7	6,7	49,0	10,6
CSALÁDI ÁLLAPOT				
Egyedülálló	25,5	34,0	34,0	6,4
Házas	33,1	21,3	34,5	11,1
Egyéb	28,0	25,6	29,3	17,1
KORCSOPORTOK				
18–34	29,3	33,5	36,0	1,3
35–54	36,3	21,9	36,3	5,6
55 és felette	21,7	14,0	24,8	39,5
VÉGZETTSÉG				
Iskolázatlan, elemi, általános	38,2	12,2	22,9	26,7
Középfokú	30,4	27,1	35,7	6,8
Egyetemi	20,5	32,1	42,3	5,1
APA VÉGZETTSÉGE				
Iskolázatlan, elemi, általános	33,0	16,8	33,9	16,2
Középfokú	24,8	36,1	36,1	3,0
Egyetemi	26,7	40,0	33,3	0
NEMZETGAZDASÁGI ÁG				
Mezőgazdaság	23,8	15,9	38,9	21,4
Ipar	33,7	26,2	29,7	10,5
Szolgáltatások	29,3	27,1	36,9	6,7

MUNKAERŐPIACI STÁTUS				
Vállalkozó és önálló vállalkozó	13,5	45,9	40,5	0
Saját gazdasággal rendelkező mezőgazdasági termelő és egyéni vállalkozó	18,2	21,8	43,6	16,4
Alkalmazott, munkavállaló	35,1	27,9	33,1	4,0
Munkanélküli	39,8	21,2	28,0	11,0
Inaktív	25,9	19,0	34,5	20,7

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

13. ábra

Ha lehetősége lenne választani a tevékenységi területek között, mit választana? (N=645)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A vállalkozóvá válás szándékán túl a válaszadóktól azt is megkérdeztük: gondoltak-e arra, hogy elindítsanak egy vállalkozást, vagy hogy partnerként belépjenek egy már működő vállalkozásba. A pozitív választ adók aránya 36 százalékot tett ki, ami meghaladja a régió vállalkozási potenciálját. Bár ez egy hihető érv volna, ez a különbség úgy tűnik, nem magyarázható azzal a ténnyel, hogy a falvakban a nem foglalkoztatottak aránya jelentősen magasabb, és azzal, hogy más járható alternatívák hiányában az embereknek gyakrabban vennék számba a függetlenné válás lehetőségét. Ellenkezőleg, úgy tűnik, hogy az a szándék, hogy egy független aktivitást elindítsanak, lényegesen alacsonyabb a munkanélküliek és inaktívok esetében, hiszen a vállalkozói potenciál jelentős mértékben függ az emberek pénzügyi lehetőségeitől, a humán és társadalmi erőforrásoktól. Ha tehát a különböző szociodemográfiai kategóriákat vizsgáljuk, megfigyelhető, hogy az egyetemi végzettséggel és nagyobb jövedelemmel rendelkező család nélküli férfiak, fiatalok nagyobb mértékben mutatnak hajlandóságot arra, hogy saját vállalkozást indítsanak. Másrészt a nők, az idősek, az alacsonyabb iskolázottsági szinttel és kevesebb jövedelemmel rendelkezők kevésbé érdekeltek saját vállalkozás indításában.

23. táblázat

A vállalkozóvá válás szándékának szociodemográfiai jellemzői „Az utóbbi időben gondolt-e arra, hogy saját vállalkozást indít, vagy belépik egy már működő vállalkozásba?” (%)

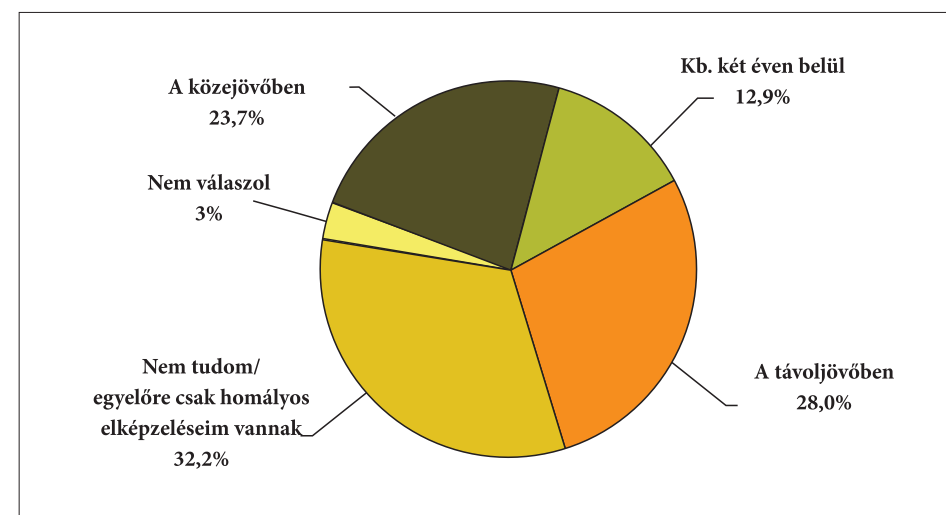
	Igen	Nem
	36,0	64,0
ÖSSZESEN	30,7	24,7
NEM		
Férfi	41,7	58,3
Nő	30,1	69,9
NEMZETISÉG		
Román	38,4	61,6
Magyar	28,7	71,3
CSALÁDI ÁLLAPOT		
Egyedülálló	44,2	55,8
Házass	34,0	66,0
Egyéb	32,5	67,5

KORCSOPORTOK		
18-34	48,7	51,3
35-54	33,2	66,8
55 és felette	17,6	82,4
VÉGZETTSÉG		
Iskolázatlan, elemi, általános	17,6	82,4
Középfokú	37,1	62,9
Egyetemi	61,5	38,5
APA VÉGZETTSÉGE		
Iskolázatlan, elemi, általános	26,0	74,0
Középfokú	51,8	48,2
Egyetemi	40,0	60,0
NEMZETGAZDASÁGI ÁG		
Mezőgazdaság	31,7	68,3
Ipar	39,5	60,5
Szolgáltatások	38,7	61,3
MUNKAERŐPIACI STÁTUS		
Vállalkozó és önálló vállalkozó	62,2	37,8
Saját gazdasággal rendelkező mezőgazdasági termelő és egyéni vállalkozó	46,3	53,7
Alkalmazott, munkavállaló	40,6	59,4
Munkanélküli	26,5	73,5
Inaktív	26,8	73,2
ALKALMAZOTT		
munkaszerződéssel	39,1	60,9
munkaszerződés nélkül	33,3	66,7
JÖVEDELEM		
1 főre jutó havi jövedelem a háztartásban (RON)	609	491
BIZALOM		
bízik az emberekben	40,5	59,5
nem bízik az emberekben	33,4	66,6

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

Azok közül, akik gondoltak egy vállalkozás indítására, 23,7 százalék nyilatkozta, hogy a közeljövőben, 12,9 százalék két éven belül, 28 százalék a távoljövőben szeretné ezt megtenni, viszont elég sokan – a válaszadók egyharmada – nem tudja, vagy csak homályos elképzelése van a vállalkozás indításának időpontjáról.

14. ábra
Azt mondta, gondolt egy vállalkozás indítására. Mikor szeretné ezt megtenni? (N=232)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

Arra a kérdésre, hogy milyen területen szeretnék indítani vállalkozásukat, a válaszadók körülbelül egyharmada említette a turizmust. Ezek között nagyobb arányban szerepelnek a nők, a magyarok, 35 és 64 év közötti személyek, az elváltak, az átlagosnál magasabb szintű iskolázottsággal, de szerényebb tanulmányi háttérrel rendelkezők, a szolgáltatás területén alkalmazottak és azok a személyek, akiknél az általánosított bizalom szintje magasabb. A turizmust kevésbé részesítik előnyben a mezőgazdasági termelők és önálló vállalkozók, azok, akik a másodlagos munkaerőpiac rabjai és munkaszerződés nélkül dolgoznak, jövedelmük pedig jelentősen alacsonyabb, mint a vidéki átlag. A munkanélküliség pedig, úgy tűnik, negatívan befolyásolja a vállalkozás létrehozását a turizmus területén.

24. táblázat

A turizmus területén tervezett vállalkozás szándékának szociodemográfiai jellemzői
„Tervei szerint milyen területen fog működni az ön vállalkozása?” (N=212, %)

	Igen 36,0	Nem 64,0
ÖSSZESEN	30,7	69,3
NEM		
Férfi	24,4	75,6
Nő	40,0	60,0
NEMZETISÉG		
Román	31,7	68,3
Magyar	20,0	80,0
CSALÁDI ÁLLAPOT		
Egyedülálló	20,0	80,0
Házass	34,1	65,9
Egyéb	36,0	64,0
KORCSOPORTOK		
18–34	18,7	81,3
35–54	41,2	58,8
55 és felette	50,0	50,0
VÉGZETTSÉG		
Iskolázatlan, elemi, általános	17,4	82,6
Középfokú	30,5	69,5
Egyetemi	37,5	62,5
APA VÉGZETTSÉGE		
Iskolázatlan, elemi, általános	40,7	59,3
Középfokú	24,3	75,7
Egyetemi	16,7	83,3
NEMZETGAZDASÁGI ÁG		
Mezőgazdaság	24,3	75,7
Ipar	30,0	70,0
Szolgáltatások	34,9	65,1

MUNKAERŐPIACI STÁTUS		
Vállalkozó és önálló vállalkozó	31,8	68,2
Saját gazdasággal rendelkező mezőgazdasági termelő és egyéni vállalkozó	21,7	78,3
Alkalmazott, munkavállaló	33,0	67,0
Munkanélküli	25,0	75,0
Inaktív	35,0	65,0
ALKALMAZOTT munkaszerződéssel	34,0	66,0
munkaszerződés nélkül	14,3	85,7
JÖVEDELEM		
1 főre jutó havi jövedelem a háztartásban (RON)	721	558
BIZALOM		
bízunk az emberekben	35,0	65,0
nem bízunk az emberekben	27,4	72,6

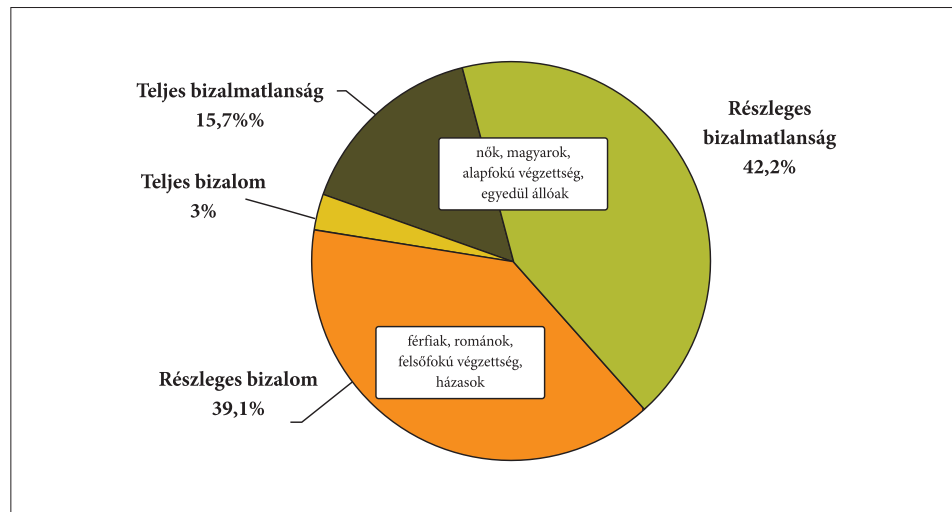
Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A potenciális vállalkozók többsége (24,6%) arra gondol, hogy egyéni vállalkozást vagy családi társulást/vállalkozást (47,8%) indít, és csak 10,8 százaléka szeretne olyan, a törvényben meghatározott formákba társulni, amelyekbe családon kívüli partnerek is bevonhatók (Kft. 0,8%, Rt. 0,4%). A partnerek bevonására irányuló kifejezett kérdésre a megkérdezetteknek csak 7,8 százaléka nyilatkozta, hogy családon kívüli partnerrel szeretne együttműködni, majdnem 70 százalékuk a családtagokkal és 20 százalékuk egyedül szeretné indítani vállalkozását. Ezek az eredmények az embereknek a nagyon alacsony szintű együttműködési hajlandóságára hívják fel a figyelmet, ami általános társadalmi tendencia. Nagyon nehezen jönnek létre hosszú távú kapcsolatok, ehelyett az emberek megpróbálnak egyénileg érvényesülni, amely módszer kevésbé életképes és hosszú távon nem fenntartható. A közös gazdasági érdekek képviselését célzó gazdasági együttműködések viszont nagyon ritkák, a fejlett gazdaságokra jellemző ipari hálózatok és klaszterek szinte teljesen hiányoznak. Ez nagyrészt a gazdasági szereplők közötti általános bizalom hiányának tudható be, mi több, előző elemzéseink azt mutatták, hogy a gazdasági válság és a gazdasági rendszer zavarai jelentős mértékben aláásták az üzleti partnerek közti bizalmat, akik egyébként folyamatos együttmű-

ködést tudhattak már maguk mögött (Csata 2013). Mint már korábban bemutattuk, a mi adataink megerősítik azt a tényt, hogy a mikroszociális környezetet kívüli emberek iránti alacsony szintű bizalom negatív hatással van a vállalkozásindítási kedvre.

15. ábra

Milyen mértékben bízik meg azokban az emberekben, akikkel először találkozik?

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A Kovászna megyei falvakban az általános bizalomra vonatkozó adataink összhangban vannak a korábbi, nemzeti és regionális szintű eredményekkel. Arra a kérdésre, hogy milyen mértékben bíznak meg azokban az emberekben, akikkel először találkoznak, a falusiak többsége (57,9%) negatív választ adott. Kiderült, hogy az általános bizalom mértéke jelentősen magasabb a férfiak és a felsőfokú végzettségűek, valamint a házasságban élő személyek körében, de úgy tűnik, hogy a bizalom a nemzetiségi hovatartozástól is függ: a térségben élő románoknak nagyobb az általános bizalma, mint a magyaroknak. Az általános bizalom hiányában a kockázatvállalási hajlandóság ellensúlyoz-

hatja a gazdasági szereplők közötti együttműködés hiányából adódó alternatív költségek egy részét. Egy tagoltabb társadalomban az egyéni innovációs kedv és versenyszellem hozzájárulhat a gazdaság növekedéséhez. Viszont úgy tűnik, hogy a népesség többségénél – beleértve azokat is, akik vállalkozók akarnak lenni – a kockázatkerülés eléggé hangsúlyos.

25. táblázat

Mennyire tartja kockázatosnak saját vállalkozás indítását? (potenciális vállalkozók, N=226)

Nagyon kockázatos	22,6
Eléggé kockázatos	39,8
Kevésbé kockázatos	31,9
Foarte riscantă – ez már volt egyszer!	4,4
Nem tudja	1,3

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A kockázat elkerülésére való törekvés és az elővigyázatosság jellemzi azok magatartását is, akik az üzleti életbe való belépést tervezik. Ami a vállalkozás lehetséges tevékenységi körét illeti, a válaszadók körülbelül egyharmadának ötletei között olyan vállalkozások szerepelnek, amelyek érdeklősége túlterjed a település határain.

26. táblázat

Hol (milyen székhelyen/helyszínen) tervezi vállalkozása indítását?

Azon a településen, ahol lakom	64,0
Abban a megyében, ahol lakom	20,0
A megyén kívül, Erdélyben	8,9
A megyén kívül, Romániában	2,7
Külföldön	3,1

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A társadalmi tőkének a vidék gazdasági fejlődésére gyakorolt hatására vonatkozó következtetésként megállapítható, hogy a Románia EU-hoz való csatlakozása után megnyílt globális versenypiac mellett a helyi vállalkozók közötti együttműködés hiánya nagymértékű alternatív költséget von maga után, és a helyi vállalkozások rendkívül sérülékenyek a nagy külföldi tőkebefektetésekkel szemben. Az általános bizalom hiányában az együttműködés fenntartása tranzakciós plusz költségekhez vezet, amelyeket a kisebb vállalkozások nem tudnak megfizetni. Nem csoda hát, hogy a vállalkozók és a potenciális vállalkozók – akiket a kockázat elkerülésére való hangsúlyos törekvés vezérel – cselekedeteikben és döntéseikben előnyben részesítik személyes kapcsolataik igénybevételét a szakmaiak rovására; a vállalkozás vezetésében és fejlesztésében a legfőbb (szociális) erőforrást továbbra is a rokonok és barátok jelentik.

Ezek a feltételek, amelyek a vállalkozások mikroszociális beágyazódását serkentik, hozzájárulnak ezek szegmentálásához, gazdasági összeroppanásához és fokozottabb elszigetelődéshez, és csökken a tartós – szövetkezetekkel, klaszterekkel és vállalkozási hálózatokkal való – intézményesített együttműködés kialakításának esélye. Gazdaságpolitikai célkitűzésként rendkívül fontos lenne olyan különböző cselekvési szintű szociális projektek indítása, amelyek a térség gazdasági szereplői közötti együttműködés fokozására irányulnak.

4.4 A Kovászna megyei turizmus jellemzői

4.4.1. Turisztikai infrastruktúra

Turistafogadásra alkalmas létesítményekre és turisztikai szálláshelyek befogadóképességére vonatkozó statisztikai adatok

Bármely, a turisták elhelyezésére szolgáló épület és építmény turistafogadásra alkalmas, elszállásolási funkcióval rendelkező létesítménynek tekintendő. A szálláshelyek több kategóriába sorolhatók. Kovászna megye 2014-ben 105 funkcionális szálláshely-szolgáltatást nyújtó egységgel rendelkezett, amelyből 59 vidéki környezetben található. Ezek az egységek 15 szállodában, 4 motelben, 6 villában, 1 menedékházban, 2 kempingben, 23 panzióban és 48 agroturisztikai panzióban kínálnak szálláshelyet. Feltűnően nagy számú (44) agroturisztikai panzió működik a falvakban és községekben, míg a szállodák alul képviselve.

27. táblázat
Szálláshely-szolgáltatást nyújtó egységek száma

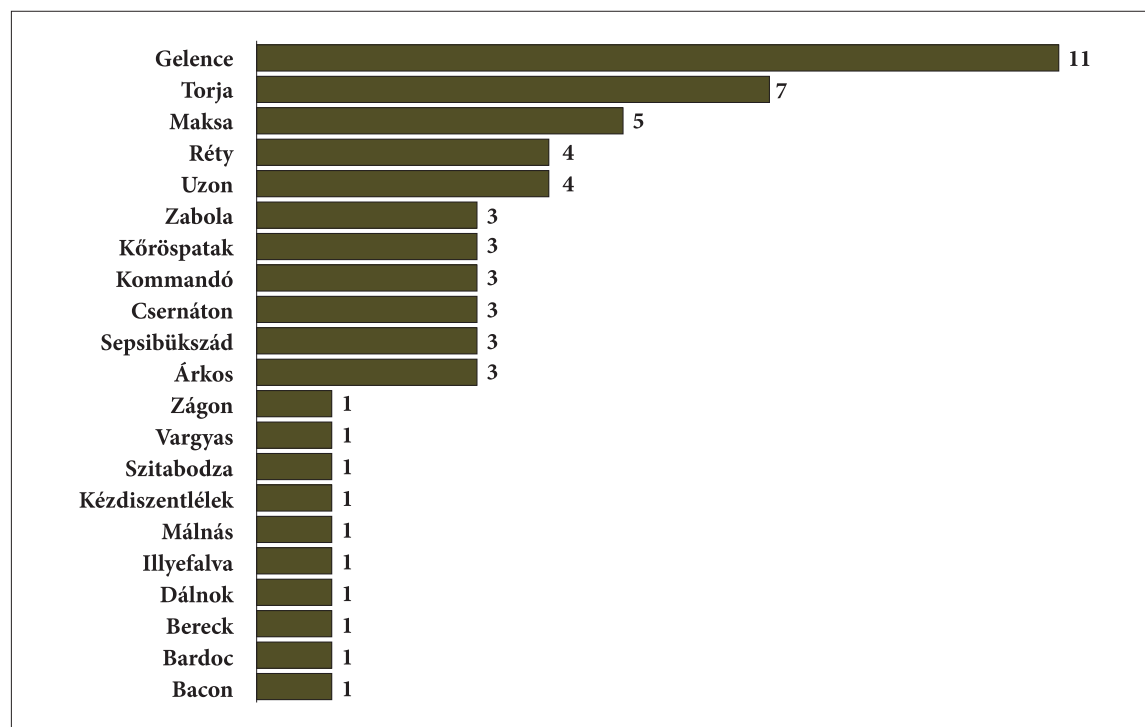
	Kovászna – Összes	Kovászna – Vidék
Szállodák	15	1
Ifjúsági szállók	1	0
Motelek	4	4
Turisztikai villák	6	3
Menedékházak	1	1
Kempingek	2	2
Turistapihenők	1	1
Turistaházak	2	1
Táborok tanulók és óvodások számára	2	2
Turisztikai panziók	23	0
Agroturisztikai panziók	48	44
Összesen	105	59

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

E szálláshelytípusok a igazodnak a természeti körülményekhez és a helyi táj jellegéhez, valamint az emberek életmódjához. Az ilyen szálláshelytípusoknak van egy vitathatatlan előnye, mert a panziók által kínált szolgáltatások köre nehezen képes felvenni a versenyt a felső- és középkategóriás szállodák kínálatával. A szálláshelytípusok más szegmensei, mint az apartmanok, vadász- és halászházak, bungalók, hiányoznak a megye turisztikai szálláshelyeinek listájáról. Ami a szálláshelyek sűrűségét illeti, Kovászna megyében 2,8, vidéken pedig 1,6 szálláshely-szolgáltatást nyújtó egység jut 100 km²-re, míg a Központi régióban ez az érték 5,1, országos szinten pedig 2,5.

Az első ábra a szálláshelyek megoszlását ábrázolja Kovászna megye sűrűn lakott községeiben. A vidéki turisztikai szálláshelyek közel egyharmada (11) Gelencén található, ezt követi Torja 7, Maksa 5, valamint Réty és Uzon 4-4 szálláshely-szolgáltatást nyújtó egységgel.

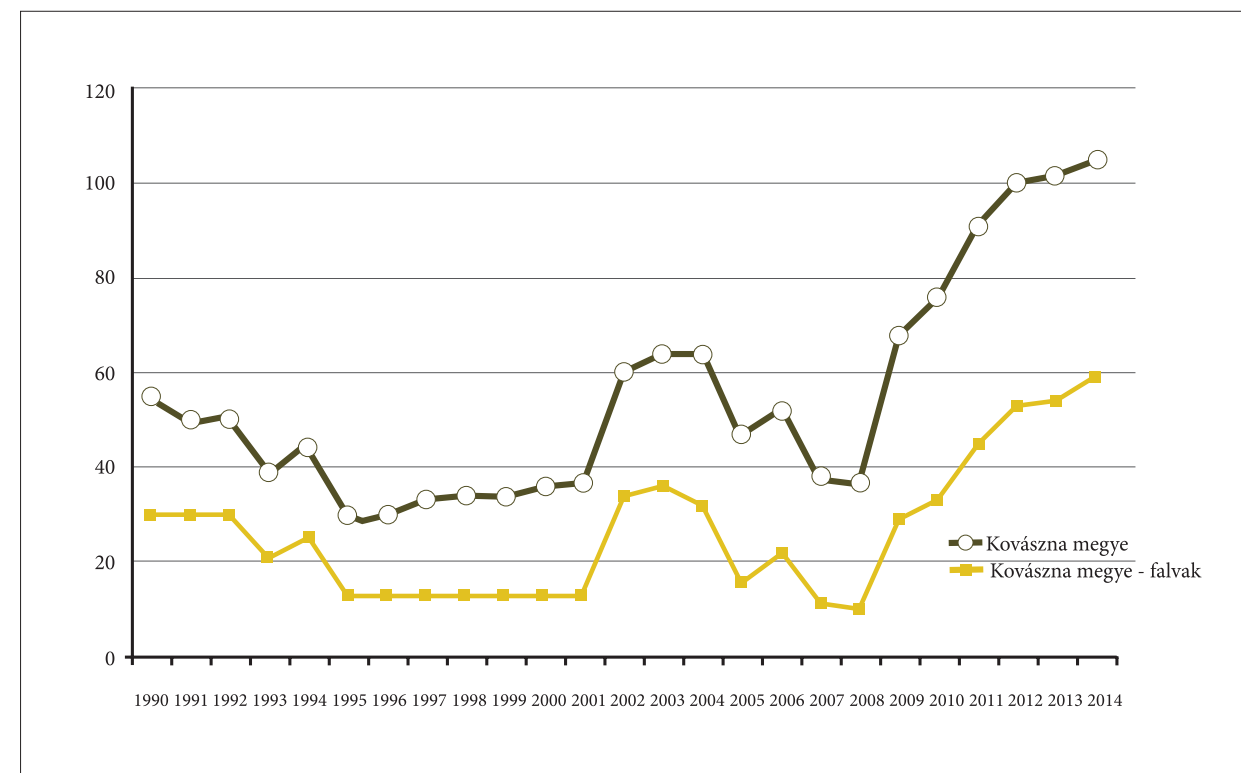
16. ábra
Turisztikai szálláshelyek, falvak és községek (Kovászna, 2014)

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

Az elmúlt húsz évben a szálláshely-szolgáltatást nyújtó egységek fejlődésében változások következtek be, növekedés és csökkenés is tapasztalható, mint ahogyan az alábbi statisztikai értékek mutatják. A fókuszcsoporthoz készült interjúk során a turisztikai szakemberek hangsúlyozták, hogy ez az értékingadozás a szálláshely-üzemeltetési engedélyezési eljárás módosításával magyarázható. Így az engedélyezési eljárás nehezebb és költségesebb. Ezért fennáll annak a kockázata, hogy az ebben az ágazatban érdekelt vállalkozók többsége tevékenységük nagy részét feketén végzik.

17. ábra
A szálláshely-szolgáltató egységek fejlődése Kovászna megyében (1990-2014)

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

A kilencvenes évek elején a megyében 55, míg vidéki környezetben 30 turisztikai szálláshelyet tartottak nyilván. A statisztikai értékek a szálláshelyek számának fokozatos növekedését mutatják a gazdasági válság kezdetéig, 2007–2008-ig, amikor a legkisebb értéket érik el, megye szinten 37 és a falvakban és községekben 10 turisztikai szálláshely maradt.

28. táblázat
Szálláshelyek

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Országos szint	3900	4226	4710	4694	4840	5095	5222	5003	5821	6009	6130
Központi Régió	914	993	1223	1209	1268	1207	1188	1197	1526	1642	1745
Kovászna megye	64	47	52	38	37	68	76	91	100	102	105
Kovászna megye - Vidék	32	16	22	11	10	29	33	45	53	54	59

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

A meglévő turisztikai szálláshelyek számának alakulását elemezve az elmúlt 10 évben növekvő tendenciát figyelhetünk meg, ami összhangban áll az országos és a központi régióban tapasztalható tendenciával. A vendéglátó egységek száma a meglévő turisztikai szálláshelyek férőhely-kapacitásában is tükröződik, amiről egy hosszabb időszakot felölelő elemzést készítettünk, dinamikájának alakulását vizsgálva az évek során. A meglévő turisztikai szálláshelyek férőhely-kapacitásán az utolsó nyilvántartásba bejegyzett turisztikai célú férőhelyek számát értjük. Ez a mutató magában foglalja a szálláshely-szolgáltatás céljára hasznosított kiegészítő szálláshelyeket (házikók, táboroztató helyek) és a kizárólag szálláshely-szolgáltatás folytatása céljából létesített szálláshelytípusokat (szálloda, motel, kemping stb.) férőhelyeit is, valamint e helyek felhasználását.

2014-ben Kovászna megyében a meglévő férőhelyek száma 5552 fő, a legtöbb férőhelyet a szállodák (2594), kempingek (1120), panziók (413) és agroturisztikai panziók (667) biztosították. Megfigyelhető, hogy a megye teljes szálláshelyi kapacitásának közel felét a megye vidéki térségeiben található nagy számú agroturisztikai panziók (583), táborhelyeket működtető egységek (262) és a kempingek (1120) teszik ki.

29. táblázat
Szálláshelyi kapacitás

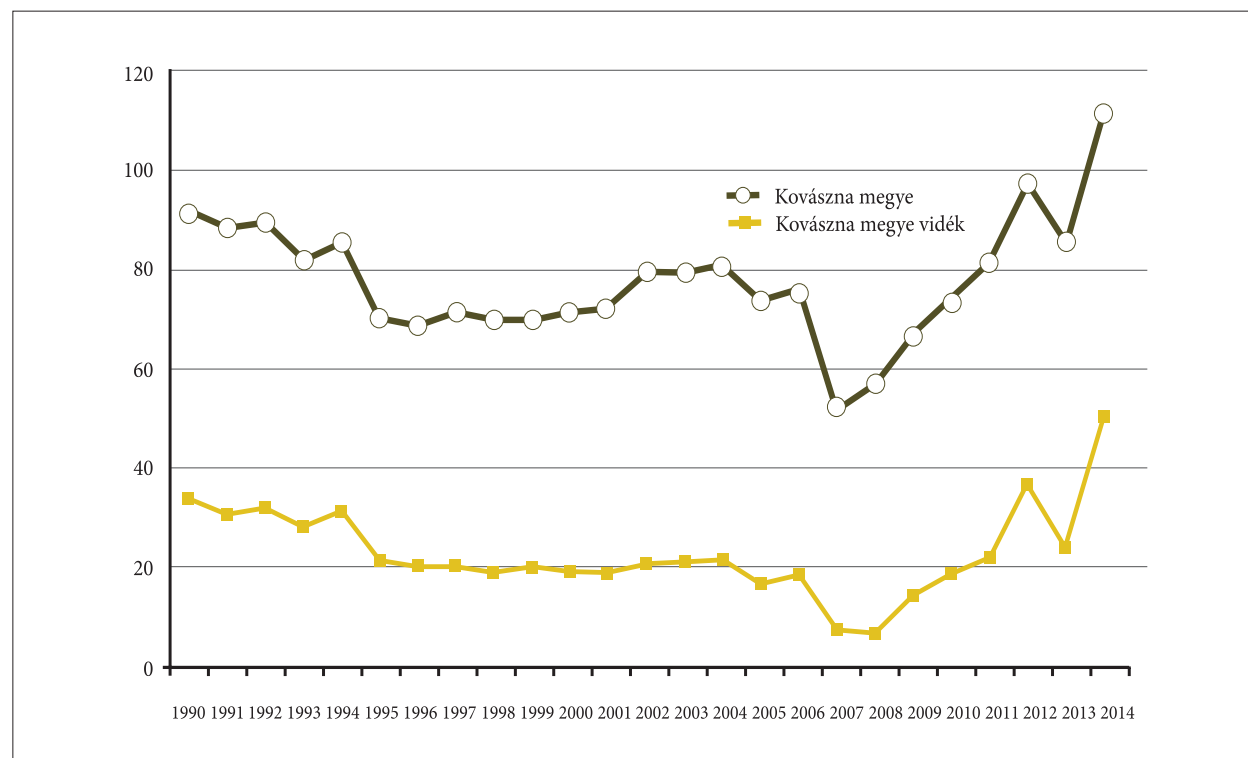
	Kovászna megye összes	Kovászna megye vidék
Szállodák	2594	220
Ifjúsági szállók	20	0
Motelek	103	103
Turisztikai villák	231	153
Menedékházak	21	21
Kempingek	1120	1120
Turistapihenők	15	15
Turistaházak	106	24
Táborok tanulók és óvodások számára	262	262
Turisztikai panziók	413	0
Agroturisztikai panziók	667	583
Összesen	5552	2501

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

Ha nyomon követjük a megye vidéki térségeiben a szálláshelyi kapacitás alakulását az utóbbi 25 évben, egy növekvő tendenciát figyelhetünk meg, amely egyébként összhangban van a megyében tapasztalható tendenciával. Az alábbi ábrán kitűnik a gazdasági válság negatív hatása 2007 és 2008 között, amikor a szálláshelyi kapacitás a legalacsonyabb értékeket éri el.

18. ábra

A turisztikai szálláshelyi kapacitás alakulása Kovászna megyében (1990-2014)

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

A megye vidéki településeit tekintve kijelenthetjük, hogy a legtöbb turisztikai szálláshellyel Maksa, Torja, Gelence, Zabola és Árkos rendelkezik. Ezek a települések nagyon közel vannak a megye vidéki térségeinek egy-egy fontos turisztikai célpontjához, ezzel magyarázható a turisztikai szálláshelyek magas száma.

2014-ben Kovászna megyében a legtöbb szálláshely (1343) Maksán működött, ezek iskolai táborhelyeken és kempingekben voltak fellelhetők. A szálláshelyek magas száma a településnek a megye-

székhelyhez, Sepsiszentgyörgyhöz való közelségének tudható be. Ugyanakkor a község területéhez tartozik az Óriáspince-tető, amely a megye gyakran látogatott turisztikai területe és alkalmas szabadidős rendezvények lebonyolítására. Mivel Maksa hegyvidéki területen helyezkedik el, itt néhány agroturisztikai panziót is találunk.

A jelentős számú turisztikai szálláshellyel rendelkező második község Torja (378). Itt a szálláshelyek többsége (220) szállodai hely. A szálláshelyek magas száma azzal magyarázható, hogy a község magában foglalja Bálványosfürdőt és ezen az üdülőtelepen található a megye vidéki térségének egyetlen 4 csillagos szállodája. A szálláshelyek magas számára a másik lehetséges magyarázat az lehet, hogy a község határában található a kéngázos Büdös-barlang és a Buffogó-tözepláp. Megjegyzendő, hogy ebben a községben működik Európa legnagyobb mofettája. Ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a község Kézdivásárhely közelében, a várostól 8 km távolságra fekszik, és élvezzi a kifejezetten városokra jellemző magas népességkoncentrációjú területek hatását. A községben további turisztikai szállástípusok – villák, menedékházak, agroturisztikai panziók – választékát kínálják, ezek többnyire családi vállalkozások.

30. táblázat

A vidéki környezetben levő turisztikai szálláshelyek kapacitása szállástípus szerint Kovászna megyében, 2014

	Összes	Száloak	Ifjúsági szállók	Motélek	Turisztikai villák	Menedékházak	Kempingek	Turistapihenők	Turistaházak	Diáktáborok	Agroturisztikai panziók
ÖSSZES	2501	220	0	103	153	21	1120	15	24	262	583
MAKSA	1343	0	0	0	0	0	1120	0	0	182	41
TORJA	378	220	0	0	48	21	0	15	24	0	50
GELENCE	102	0	0	0	0	0	0	0	0	0	102
ZABOLA	98	0	0	0	0	0	0	0	0	80	18

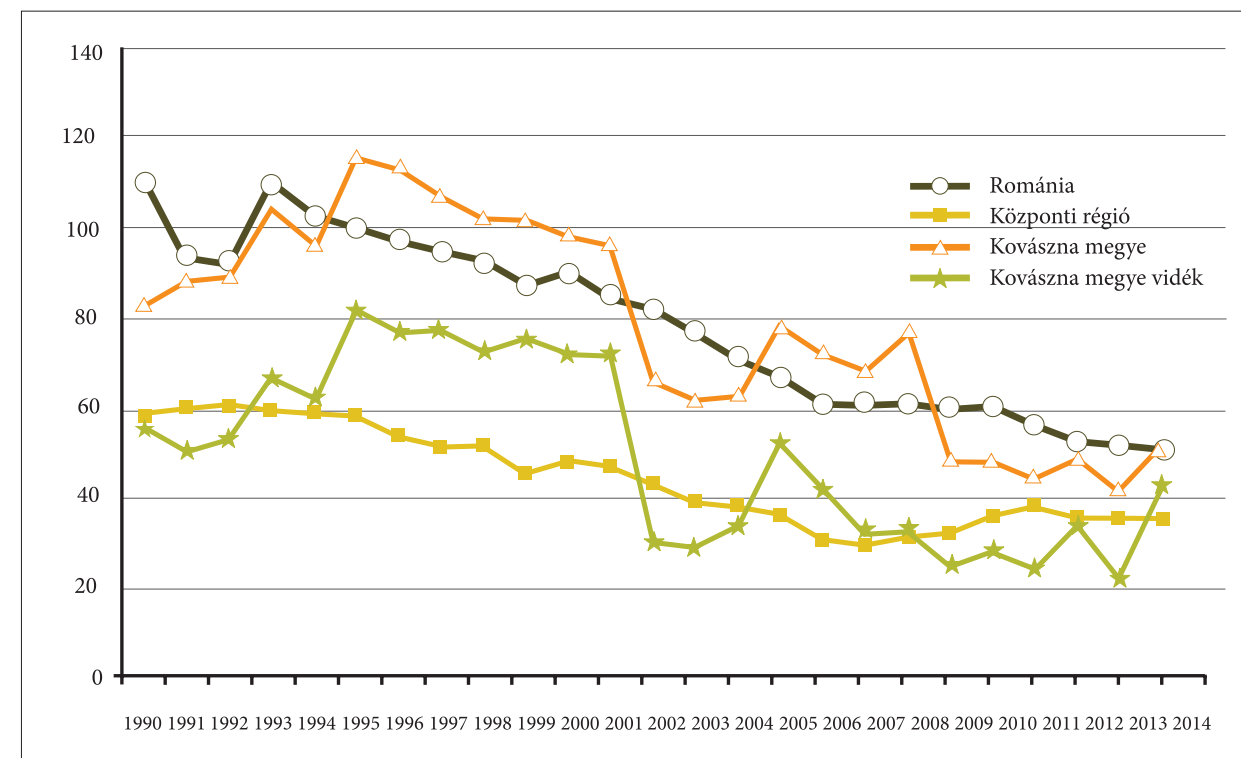
ÁRKOS	91	0	0	0	68	0	0	0	0	0	23
RÉTY	84	0	0	58	0	0	0	0	0	0	26
UZON	73	0	0	0	0	0	0	0	0	0	73
KOMANDÓ	63	0	0	0	37	0	0	0	0	0	26
CSERNÁTON	48	0	0	0	0	0	0	0	0	0	48
ELŐPATAK	46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	46
SEPSIBÜKSZÁD	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	36
BERECK	30	0	0	30	0	0	0	0	0	0	0
SZITABODZA	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
VARGYAS	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18
DÁLNOK	15	0	0	15	0	0	0	0	0	0	0
ILLYEFALVA	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
BARDOC	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12
ZÁGON	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10
MÁLNÁS	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
BACON	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
SZENTLÉLEK	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
KÖRÖSPATAK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

Gelencén az agroturisztikai panziók vannak túlsúlyban (102). Itt a legfejlettebb a kulturális turizmus a település történelmének és hagyományainak köszönhetően. Ugyanakkor a település azért is vonzó helyszín, mert Kézdivásárhelytől 12 km távolságra fekszik.

Zabolán a szálláshelyek többségét (80) az iskolai táborok kínálják, Árkoson pedig a turisztikai világlák lelhetőek fel viszonylag nagy számban (68). A szálláshelyek nagy száma azzal magyarázható, hogy a település Sepsiszentgyörgy közvetlen közelében fekszik.

19. ábra
A turisztikai szálláshelyek átlagos férőhelyszáma (hely/egység)

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

Felhasználva a két adatsort, a turisztikai szálláshelyeket és férőhely-kapacitást, meghatározhatjuk a turisztikai szálláshelyek átlagos férőhelyszámát. A mutató szerint 1990 és 2014 közötti időszakban jelentős csökkenés figyelhető meg az országos értékek alakulásában, az átlagérték 110-ről 51-re csökkent, amelynek oka lehet a kisebb vállalkozások számának növekedése a nagy szállodák rovására. E tekintetben Kovászna megye követte az országos szinten tapasztalható csökkenő tendenciát, ami azzal magyarázható, hogy Kovászna fürdővárosban túlsúlyban vannak a szállodai szolgáltatást nyújtó vállalkozások, míg Hargita megyére a kisebb turisztikai szálláshelyek jellemzőek.

A területi összehasonlítás érdekében meghatároztuk a 10 000 lakosra jutó turisztikai szálláshelyek és férőhelyek számát. Románia turisztikai szálláshelyeinek csak 1,7 százaléka és a központi régió szálláshelyeinek 6 százaléka található Kovászna megyében. A szálláshely-szolgáltatók tekintetében Kovászna megye az első tíz között jelenik meg a megyék rangsorában, 10 000 lakosra 5 szálláshely-szolgáltató egység jut, ezzel az értékkel Kovászna a 7. helyen szerepel Brassó (14,33), Konstanca (10,91), Hargita (10,33), Tulcea (6,62), Caraş-Severin (6,36) és Vâlcea (6,27) megyék után. Ami a férőhelyek számát illeti, Kovászna megyében 10 000 lakosra 264 férőhely jut, amivel ugyancsak meghaladja az országos átlagot (154,7%), és ezzel az értékkel az 5. helyet foglalja el a megyék rangsorában.

31. táblázat
A 10 000 lakosra jutó szálláshely-szolgáltató egységekre
és férőhelyekre vonatkozó megyei szintű mutatók

Megye	Lakosság		Szálláshely-szolgáltató egység			Férőhelyek		
	Száma	Országos szinthez viszonyítva (%)	Száma	Országos szinthez viszonyítva (%)	10000 lakosra	Száma	Országos szinthez viszonyítva (%)	10000 lakosra
Románia	20121641	100	6130	100	3.05	311288	100	154.70
Konstanca	684082	3.40	746	12.17	10.91	87496	28.11	1279.03
Brassó	549217	2.73	787	12.84	14.33	26145	8.40	476.04
Vâlcea	371714	1.85	233	3.80	6.27	11141	3.58	299.72
Caraş-Severin	295579	1.47	188	3.07	6.36	7998	2.57	270.59
Kovászna	210177	1.04	105	1.71	5.00	5552	1.78	264.16
Hargita	310867	1.54	321	5.24	10.33	8045	2.58	258.79
Tulcea	213083	1.06	141	2.30	6.62	4361	1.40	204.66
Maros	550846	2.74	273	4.45	4.96	10450	3.36	189.71
Bihar	575398	2.86	149	2.43	2.59	10421	3.35	181.11
Szeben	397322	1.97	119	1.94	3.00	6547	2.10	164.78
Suceava	634810	3.15	296	4.83	4.66	9650	3.10	152.01
Prahova	762886	3.79	286	4.67	3.75	11525	3.70	151.07
Neamţ	470766	2.34	225	3.67	4.78	6734	2.16	143.04

Arad	430629	2.14	160	2.61	3.72	5944	1.91	138.03
Argeş	612431	3.04	223	3.64	3.64	7829	2.52	127.83
Temes	683540	3.40	151	2.46	2.21	8201	2.63	119.98
Ialomiţa	274148	1.36	27	0.44	0.98	3114	1.00	113.59
Fehér	342376	1.70	140	2.28	4.09	3858	1.24	112.68
Kolozs	691106	3.43	184	3.00	2.66	7611	2.45	110.13
Hunyad	418565	2.08	99	1.62	2.37	4468	1.44	106.75
Bukarest mun.	1883425	9.36	137	2.23	0.73	19050	6.12	101.15
Máramaros	478659	2.38	168	2.74	3.51	4636	1.49	96.85
Beszterce-Naszód	286225	1.42	45	0.73	1.57	2769	0.89	96.74
Gorj	341594	1.70	87	1.42	2.55	2810	0.90	82.26
Brăila	321212	1.60	40	0.65	1.25	2544	0.82	79.20
Szilágy	224384	1.12	55	0.90	2.45	1593	0.51	70.99
Buzău	451069	2.24	90	1.47	2.00	3186	1.02	70.63
Mehedinţi	265390	1.32	45	0.73	1.70	1804	0.58	67.98
Dâmboviţa	518745	2.58	73	1.19	1.41	3263	1.05	62.90
Bákó	616168	3.06	84	1.37	1.36	3642	1.17	59.11
Szatmár	344360	1.71	75	1.22	2.18	1961	0.63	56.95
Iasi	772348	3.84	81	1.32	1.05	4014	1.29	51.97
Vrancea	340310	1.69	52	0.85	1.53	1760	0.57	51.72
Ilfov	388738	1.93	36	0.59	0.93	1933	0.62	49.73
Dolj	660544	3.28	52	0.85	0.79	2191	0.70	33.17
Teleorman	380123	1.89	19	0.31	0.50	1204	0.39	31.67
Galac	536167	2.66	32	0.52	0.60	1541	0.50	28.74
Călăraşi	306691	1.52	17	0.28	0.55	843	0.27	27.49
Botoşani	412626	2.05	16	0.26	0.39	1088	0.35	26.37
Vaslui	395499	1.97	43	0.70	1.09	927	0.30	23.44
Giurgiu	281422	1.40	11	0.18	0.39	570	0.18	20.25
Olt	436400	2.17	19	0.31	0.44	869	0.28	19.91

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

4.4.2 Turistaforgalom

Turistaérkezések és vendégéjszakák számának alakulása

Hogy valós képet alkothassunk a megye turisztikai teljesítményéről, célszerű bemutatni az idegenforgalmi kereslet alapvető mutatóinak változását régiós összehasonlításban: Kovászna megye helyzetét a központi régió más megyéihez viszonyítva. A következő ábrák a turisták és a szállás-szolgáltatók által regisztrált vendégéjszakák számának változását szemléltetik.

2013-ban Kovászna megyében 83 468 turistát szállásoltak el, ami a központi régióban elszállásolt turisták 4,5 százalékát teszi ki, országos szinten pedig 1,05 százalékot jelent. Abban az évben az összes vendégéjszaka száma 438 224, ami a központi régióban levő szállás-szolgáltatók által regisztrált vendégéjszakák 10,8 százalékát, a Romániában regisztrált vendégéjszakáknak pedig 2,2 százalékát teszi ki. A vendégéjszakák régió és országon belüli arányát tekintve, Kovászna megye megelőzi Hargita megyét (10,8 és 7,9 százalék). Ebben igen nagy szerepet játszik Kovászna városa, és ezt több mutató segítségével fogjuk bemutatni.

A Romániában elszállásolt összes turisták száma 7,9 millió fő, ebből a külföldi turisták aránya 21,62 százalék, Kovászna megyében pedig 12,10 százalék. A regisztrált vendégéjszakák száma szerint országos szinten a külföldi turisták 17,96 százalékot tettek ki, Kovászna megyében ez az érték 7,71 százalék.

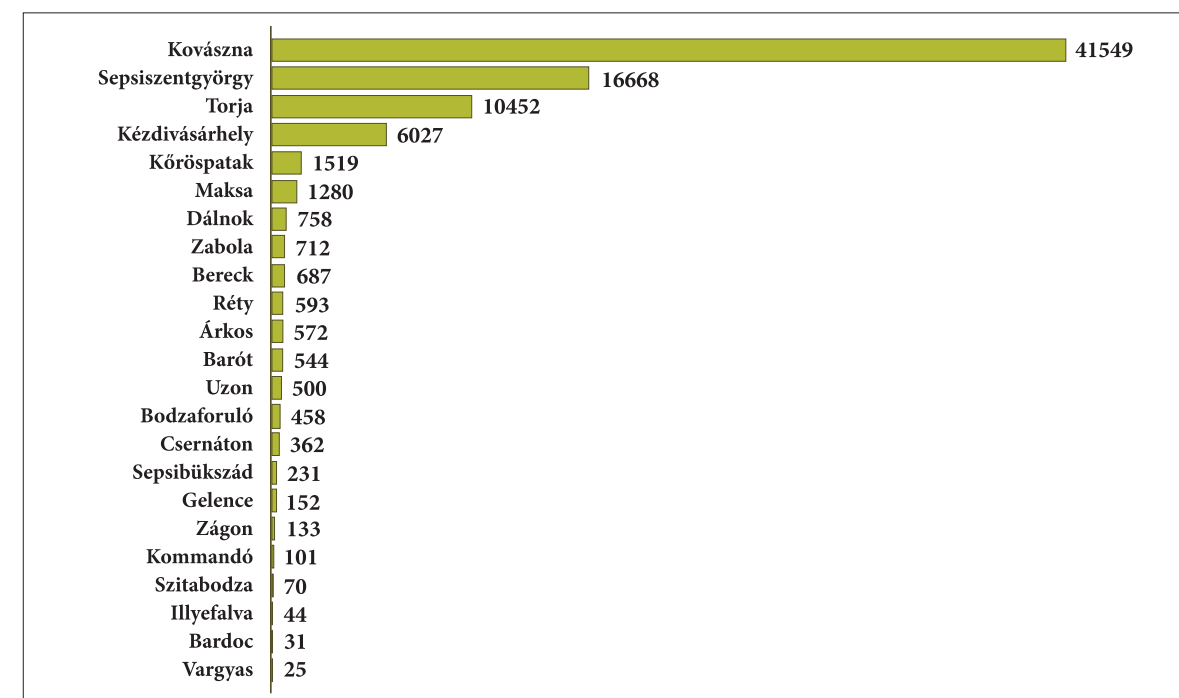
32. táblázat
2013-ban elszállásolt turisták

	Románia	Központi régió	Kovászna	Maros	Hargita
Érkezések összesen	7943153	1859853	83468	394834	114717
Szálláshely-szolgáltató egységek az országos szinthez viszonyított aránya	100	23.41	1.05	4.97	1.44
Szálláshely-szolgáltató egységek számának a központi régió szintjéhez viszonyított aránya		100.00	4.49	21.23	6.17

Külföldi turisták aránya (%)	21.62	17.26	12.10	17.22	22.93
Vendégéjszakák összesen	19362671	4037579	438224	771931	319585
Vendégéjszakák számának az országos szinthez viszonyított aránya	100	20.85	2.26	3.99	1.65
Vendégéjszakák számának a központi régió szintjéhez viszonyított aránya		100.00	10.85	19.12	7.92
Külföldi turisták aránya (%)	17.96	16.86	7.71	17.98	20.79

Forrás: saját számítás az INS 2013-as adatai alapján

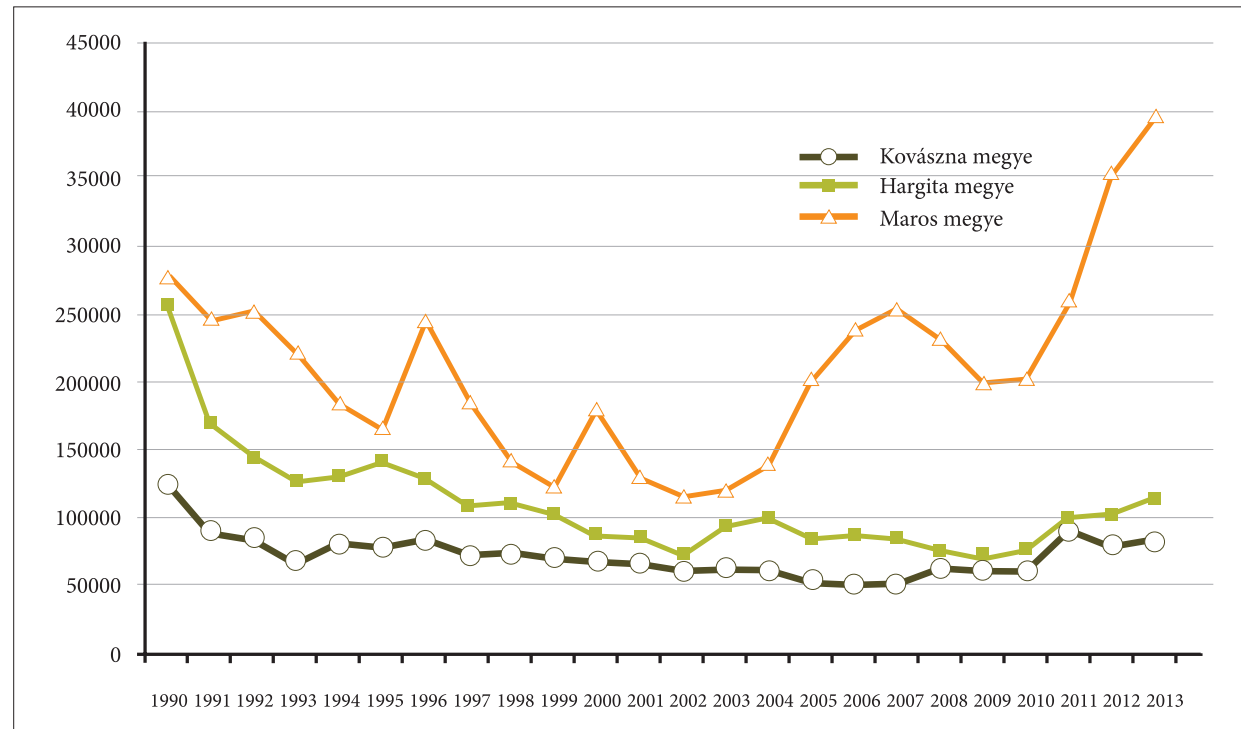
20. ábra
Turistaérkezések (Kovászna megye, 2014)

Forrás: saját számítás az INS 2014-es adatai alapján

Amint a fenti ábra is mutatja, a Kovászna megyébe érkező turisták fele Kovásznán keres szállást, vagyis Kovásznán annyi turista fordult meg, mint a megyében összesen. A megye vidéki területein a legtöbb érkezést Torján, Köröspatakon, Maksán, Dálnokban és Zabolán jegyezték. A rendszerváltás után a turistaérkezések és a vendégéjszakák száma gyorsabban csökkent, mint a szálláshely-szolgáltató egységek szálláshelyeinek száma.

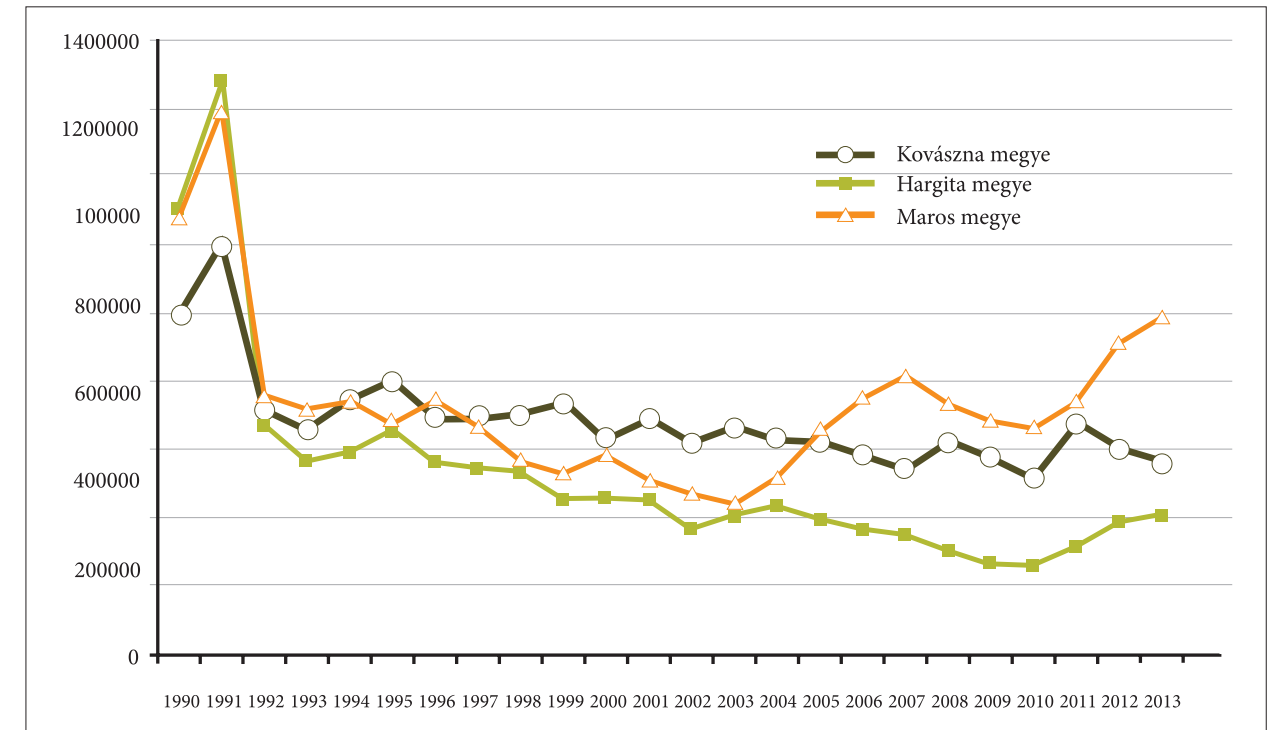
21. ábra
A turistaérkezések számának alakulása

Forrás: saját számítás az INS 2013-as adatai alapján

Ha az 1990–2013-as időszakot vesszük alapul, a Kovászna megyébe érkező turisták száma csökkenő értéket mutat, de ha az elmúlt 10 évhez viszonyítjuk, enyhén növekvő tendenciát követ, ami egyébként összhangban áll a Harghita megyében megfigyelt tendenciával.

22. ábra
A vendégéjszakák számának alakulása

Forrás: saját számítás az INS 2013-as adatai alapján

1991-ben 931 495 vendégéjszakát regisztráltak, ezek száma csaknem felére csökkent 2002-ben, amikor 487 297 vendégéjszakát jegyeztek a szálláshelyeken. 2010-ben a vendégéjszakák száma minimálisra csökkent, amikor 400 000 vendégéjszakát regisztráltak a szálláshelyeken, ezután megfigyelhető ezen értékek növekedése. Ha összehasonlítjuk a Kovászna megyei adatokat a központi régió másik két megyéjének adataival, kijelenthetjük, hogy a vendégéjszakák számának alakulásában nincsenek jelentős mértékű ingadozások, amint az a másik két megyében tapasztalható.

A szálláshely-szolgáltató egységek kihasználtságának meghatározására két mutatót két mutatót vetünk figyelembe: a turisztikai szálláshelyek **kapacitás-kihasználtságát** és a vendégek által igénybevett **vendégéjszakák számát átlagosan**.

A vendégérkezések és vendégéjszakák számának alapján kiszámíthatjuk az átlagos tartózkodási időt, amely a hétfégi és a vándorló turizmus közötti kapcsolatot tükrözi, vagyis a turizmus különböző formáinak és típusainak a hatásait. Például Kovászna megye esetében, ahol a hangsúly a fürdőturizmuson van, az átlagos tartózkodási idő jóval hosszabb lesz, mint egy olyan megye esetében, ahol a kulturális turizmus rohamosan fejlődik. Míg a gyógyturizmusra és a szabadidős turizmusra az jellemző, hogy a turista több napig tartózkodik egyfolytában a meglátogatott helyen, a kulturális turizmus esetében az átlagos tartózkodási idő ugyanabban a helységben ritkán haladja meg a 3-4 napot, még akkor sem, ha a kulturális körutazásoknak ugyanazon helység a kiindulópontja.

Az alábbi adatokból az tűnik ki, hogy ez a mutató folyamatosan csökkent az utóbbi 11 évben (a 2003-as 8 napos átlagról 5,25 napra 2013-ban). Még így is Kovászna megye meghaladja az országos átlagot (2,4 nap), és e tekintetben sikerül megelőznie az ország összes megyéjét.

33. táblázat

A férőhely-kapacitás kihasználtságának alakulása

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2011	2012	2013
Szálláshelyi férőhely-kapacitás	1048298	1030347	976886	803485	766526	869175	939074	962646	1236418	1313434	1225424
Turistaérkezések	62723	61517	53986	51350	52458	62642	62406	60937	91365	79135	83468

Vendégéjszakák	519613	492731	490890	457709	429028	486769	451974	409180	532388	472815	438224
Kapacitás-kihasználtság (%)	49.57	47.82	50.25	56.97	55.97	56.00	48.13	42.51	43.06	36.00	35.76
Átlagos tartózkodási idő (nap)	8.28	8.01	9.09	8.91	8.18	7.77	7.24	6.71	5.83	5.97	5.25

Forrás: saját számítás az INS adatai alapján

Bár az átlagos tartózkodási idő csökkenést mutat, mint Kovászna megye esetében, ez nem jelenti azt, hogy a turisták és vendégéjszakák száma csökkent, hanem kifejezik vendégéjszakák és a turisták száma közötti csökkenő arányt. Más szóval csökken a vendégéjszakák száma. Ez a tendencia azt sugallja, hogy a turisták száma gyorsabban nőtt mint a vendégéjszakáké.

Az idegenforgalom területén működő férőhely-kapacitás kihasználtságát a vendégéjszakák számának és a szálláshelyi férőhely- kapacitás aránya adja a vizsgált időszakban. A kapacitás-kihasználtság alakulásában a gazdasági válság kezdetéig növekvő érték figyelhető meg (a 2003-as 49,5 százalékról 2008-ban 56 százalékra növekedett). 2008 után a kapacitás-kihasználtság folyamatosan csökkenőben volt, és 2013-ban 35,7 százalékra csökkent.

Az alábbi adatok azt mutatják, hogy 2013-ban, annak ellenére, hogy ez a legalacsonyabb szint az elmúlt 13 évben, a kapacitás-kihasználtság (35,76%) 10 százalékponttal magasabb az országos értéknél (25,14%), e tekintetben sikerül megelőznie az központi régió többi megyéjét: Szeben (29,41%), Maros (27,35%), Brassó (19,48%), Hargita (16,33%), Fehér (18,71%) megyéket.

A 100 lakosra jutó vendégéjszakák tekintetében 208 vendégéjszakával Kovászna megye a negyedik helyet foglalja el a megyék rangsorában, Konstanca (499), Brassó (319) és Vâlcea (282) megyék után. Ezzel a vendégéjszaka számmal Kovászna megye az országos átlag (96,23) felett van. Magyarátként az szolgálhat, hogy a turisták többsége fürdőkezelés és pihenés céljából érkezik a megyébe. Ők társadalombiztosítási támogatásban részesülnek, és ez a típusú turizmus általában a hosszú időtartamú, 6 vagy 8 napig tartó utazások körébe tartoznak. Mivel a fürdőturizmus dominál, országos viszonylatban Kovászna megyében az átlagos tartózkodási idő egyike a leghosszabbaknak (5 nap), és az országos szint (2,44 nap) fölött van. Ami a turistaérkezések számát illeti, Kovászna megye a 100 lakosra jutó közel 40 fővel alig emelkedik az országos szint (39,48) felé.

34. táblázat
A turisták és a turisztikai szálláshelyeken töltött, 100 lakosra jutó
vendégéjszakák számának megyei szintű mutatói

	A lakosság Románián belüli aránya	Turistaérkezé- sek aránya	Vendégéjsza- kák aránya	100 lakosra jutó turistaér- kezések aránya	100 lakosra jutó vendégéj- szakák aránya	Átlagos tartóz- kodási idő	Kapacitás-ki- használás (%)
Románia	100.00	100.00	100.00	39.48	96.23	2.44	25.14
Konstanca	3.40	10.82	17.66	125.66	499.79	3.98	34.26
Brassó	2.73	10.51	9.06	152.03	319.42	2.10	19.48
Válcea	1.85	2.66	5.42	56.78	282.31	4.97	31.07
Kovászna	1.04	1.05	2.26	39.71	208.50	5.25	35.76
Caraș-Severin	1.47	1.50	2.77	40.28	181.47	4.50	28.89
Bihar	2.86	3.17	4.92	43.80	165.48	3.78	36.67
Maros	2.74	4.97	3.99	71.68	140.14	1.96	27.35
Szeben	1.97	4.15	2.79	83.05	136.04	1.64	29.41
Bukarest mun.	9.36	16.72	11.49	70.52	118.12	1.67	32.20
Prahova	3.79	4.61	4.53	48.01	114.95	2.39	21.00
Hargita	1.54	1.44	1.65	36.90	102.80	2.79	16.33
Temes	3.40	3.52	3.32	40.92	93.93	2.30	24.25
Suceava	3.15	3.04	2.98	38.06	90.93	2.39	21.84
Tulcea	1.06	1.02	0.99	38.01	89.96	2.37	29.09
Kolozs	3.43	4.34	3.01	49.87	84.31	1.69	19.35
Arad	2.14	2.48	1.75	45.82	78.69	1.72	18.93
Ialomița	1.36	0.51	1.04	14.66	73.60	5.02	36.02
Brăila	1.60	0.72	1.06	17.77	63.75	3.59	30.90
Neamț	2.34	2.02	1.52	34.14	62.63	1.83	16.63
Fehér	1.70	1.28	1.10	29.75	62.22	2.09	18.71
Hunyad	2.08	1.11	1.23	21.10	56.83	2.69	23.08
Gorj	1.70	0.95	0.88	21.99	50.11	2.28	22.32
Beszterce-Naszód	1.42	0.84	0.73	23.18	49.05	2.12	17.52

Dâmbovița	2.58	0.93	1.26	14.30	46.88	3.28	24.17
Szatmár	1.71	1.18	0.83	27.27	46.82	1.72	22.26
Iași	3.84	2.31	1.84	23.73	46.18	1.95	29.37
Mehedinți	1.32	0.66	0.60	19.72	44.12	2.24	20.42
Bákó	3.06	1.28	1.37	16.53	43.04	2.60	22.28
Buzău	2.24	0.80	0.94	14.10	40.56	2.88	15.90
Máramaros	2.38	1.37	0.99	22.79	40.08	1.76	11.19
Argeș	3.04	1.88	1.22	24.42	38.67	1.58	15.38
Ilfov	1.93	1.38	0.77	28.18	38.17	1.35	21.36
Szilágy	1.12	0.42	0.44	14.87	38.09	2.56	16.57
Giurgiu	1.40	0.31	0.43	8.88	29.42	3.31	29.70
Galac	2.66	0.89	0.68	13.23	24.68	1.87	28.68
Dolj	3.28	1.08	0.83	13.00	24.46	1.88	20.84
Vrancea	1.69	0.43	0.29	10.05	16.43	1.63	12.38
Vaslui	1.97	0.44	0.32	8.90	15.57	1.75	19.73
Olt	2.17	0.45	0.35	8.18	15.54	1.90	22.30
Botoșani	2.05	0.42	0.30	8.08	14.25	1.76	14.79
Călărași	1.52	0.14	0.18	3.60	11.19	3.11	15.36
Teleorman	1.89	0.17	0.20	3.47	10.37	2.99	14.18

Forrás: saját számítás az INS adatai alapján

Turistaforgalom Kovászna megye vidéki térségeiben

A turistaforgalom alakulását vizsgálva Kovászna megye vidéki térségeiben megfigyelhető, hogy az utóbbi tíz évben 72 százalékkal nőtt 2013-ig a turistaérkezések száma. A vidéki térségbe érkező turisták aránya 22 százalék. A leglátogatottabb falvak és községek közé tartozik Torja 10 452 turistával, ezt követi Kőröspatak (1519), Maksa (1280), Dálnok (758) és Zabola (712). A Torjára érkező turisták nagy száma azzal magyarázható, hogy a községhez tartozik Bálványosfürdő.

Az ilyen szempontból készült ranglistán a megyei települések Torja a 3. helyet foglalja el, Kovászna város és Sepsiszentgyörgy municípium után. A regisztrált vendégéjszakák számát tekintve a 2003–2013-as időszakban észlelt növekedés mértéke kisebb a turistaérkezések számához viszonyítva, az elmúlt évben a vendégéjszakák száma 40 000 volt.

35. táblázat
A férőhely-kapacitás kihasználtságának alakulása

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2011	2012	2013
Szálláshelyi férőhely-kapacitás	120195	110990	68512	87103	47819	63974	153499	160881	298611	392775	296875
Turistaérkezések	10561	7605	2892	5488	2798	3028	9652	9249	21139	19140	18222
Vendégéjszakák	35759	28605	9499	16478	7811	8262	20889	19323	45468	41650	41625
Kapacitás-kihasználtság (%)	29.75	25.77	13.86	18.92	16.33	12.91	13.61	12.01	15.23	10.60	14.02
Átlagos tartózkodási idő (nap)	3.39	3.76	3.28	3.00	2.79	2.73	2.16	2.09	2.15	2.18	2.28

Forrás: saját számítás az INS-Tempo adatok alapján

Az átlagos tartózkodási idő sokkal kevesebb, mint a megyei szintű. 2013-ban az átlagos tartózkodási idő 2 nap. A leghosszabb tartózkodási időt, közel 4 napot 2013-ban jegyezték. Összehasonlítva a megyei átlaggal, ez 3 nappal a megyei szint mögött marad.

A férőhely-kapacitás kihasználtsága csökkenő értéket mutat, 2013-ban 14.02 százalékot ért el. A legkisebb értékeket a gazdasági válság idején jegyezték, amikor az értékek alig haladták meg a 12 százalékot.

4.4.3. A vidéki turizmus erőforrásai – települések bemutatása

A helyben rendelkezésre álló források bemutatása és ismerete különösen fontos szempontot képvisel a megyei turizmusfejlesztés stratégiai irányvonalainak meghatározásában. A következő táblázat településekre bontva mutatja be a különböző típusú forrásokat és turisztikai célpontokat. A turisztikai célpontokat bemutató lista összeállításánál a Kovászna megyei polgármesteri hivatalok és Kovászna Megye Tanácsa honlapjának adatait használtuk fel.

36. táblázat
Kovászna megye vidéki térségeinek turisztikai célpontjai és erőforrásai

Település neve	A település magyar neve	Település típusa	Turisztikai célpontok
Aita Mare	Nagyajta	Község	– XIV. századi unitárius templom (az erődöt a XVI. században építették); – Az 1841-ben épült református templom és az 1866-ban emelt ortodox templom; – A XVIII. századi Cserey-kúria; – A XIX. századvégi Donáth-kúria.
Aita Medie	Középjata	Falu	– A XII. századi református templomot 1504-ben építették újjá, 1882-ben pedig teljesen felújították; – Borvízforrások.
Aita Seacă	Szárzajta	Falu	– A Galáta-völgyi pliocén kori őslénytani lelőhely;
Albiș	Kézdialbis	Falu	– A XIII-XIX. századi református templom; – Barabás-ház (1830).
Alungeni	Futásfalva	Falu	– Az 1851 és 1856 között épült Szent András római katolikus templom; – A csíksomlyói Mária-kegyszobor 1750-ben fából készült másolata – Az 1828-ban épült Hamar-Vargyassy-kúria.
Angheluș	Angyalos	Falu	– A református templom, amely 1830-ban egy középkori templom helyén épült .
Aninoasa	Egerpatak	Falu	-

Araci	Árapatak	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - XIV. századi református műemlék templom; - Az 1900-ban épült ortodox kápolna; - Romulus Cioflec-emlékház; - Hősök temetője.
Arcuş	Árkos	Község	<ul style="list-style-type: none"> - Az unitárius templom; - A református templom; - A XIX. századi neobarokk stílusú Szentkereszty-kastély, amely egy dendrológiai park közepén található. Jelenleg szobortábornak ad otthont.
Ariuşd	Erősd	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - XVIII. századi református templom; - Az ortodox templom; - Csókás geológiai park.
Băcel	Kökös-bácstelek	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - A legfontosabb építmény a lenyűgöző méretű XIX. századi ortodox templom.
Barcani	Zágonbárkány	Község	<ul style="list-style-type: none"> - Az első és második világháború román hőseinek emlékműve. Eredetileg az obeliszk a zágonbárkányi ortodox templom előtt állt, 1972-től a polgármesteri hivatal előtt áll.
Băţanii Mari	Nagybacon	Község	<ul style="list-style-type: none"> - Az 1141-ben épült református templom, amelyet a XIV. században gótikus stílusban újjáépítettek; - Az 1900-ban épült ortodox templom; - A kultúrház, amelyet Kós Károly 1927-ben készült tervei alapján építettek; - A két világháborúban elesettek hősi emlékműve; - A magyar honfoglalás millicentenáriumának emlékműve; - Borvízforrások.
Băţanii Mici	Kisbacon	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Az 1793 és 1795 között épült református templom; - A Benedek Elek (1859–1926) író és újságíró emlékét őrző, 1969-ben az író házában felavatott múzeum az ő életéhez és munkásságához kötődő tárgyakat, bútorokat, eredeti és fénymásolt dokumentumokat, megjelent könyveinek példányait mutatja be; - Borvízforrások. - A Benedek Elek borvizes barlang, amely természeti ritkaság; - Vízialom.
Belani	Bélafalva	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Római katolikus templom.

Belin	Bölön	Község	<ul style="list-style-type: none"> - 1893-ban épült unitárius templom; - 1768-ban épült református templom; - Szent Katalin római katolikus kápolna; - Erzsébet királyné szobra; - XVIII. századi Donáth-kúria; - Borvízforrások; - Sós borvízforrások; - Bölöni temető.
Belin Vale	Bölönpaták	Falu	-
Biborţeni	Bibarcsfalva	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Tiborcz várának romjai; - Erődített református templom, belsejében Szent László-legendát ábrázoló XV. századi freskó.
Bicfalău	Bikfalva	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Erődített református vártemplom. Várfalának jelentős részét lebontották, ma már csak a várfal külső támpillérei, belül pedig három a lőrés kiképzése és a magas torony tanúskodik a templom középkori eredete mellett (XVI–XIX. század); - XVIII–XIX. századi kúriák; - Csigavár – kora középkori őrtorony maradványai.
Bită	Bită	Falu	-
Bixad	Sepsibükszád	Község	<ul style="list-style-type: none"> - Vápa várának romjai; - Az 1876-ban épített római katolikus templom; - Az 1712-ben emelt görög katolikus templom; - Szent Miklós tiszteletére szentelt, 1835-ben épített ortodox templom; - Borvizek és kénes vizű források; - Mikes-fürdőtelep.
Bodoc	Sepsibodok	Község	<ul style="list-style-type: none"> - XV. századi református templom; - Borvíztöltőde; - Termálvizes fürdők.
Bodoş	Bodos	Falu	-
Boroşneu Mare	Nagyborosnyó	Község	<ul style="list-style-type: none"> - 1853–1856 között épített református templom; - Római katolikus templom.
Boroşneu Mic	Kisborosnyó	Sat Falu	<ul style="list-style-type: none"> - A hajdani Tompa-kúria a Kulturális és Vallási Minisztérium által 2004-ben összeállított Eltűnt műemlékek listáján szerepel.
Brădet	Bredét	Falu	-
Brăduţ	Bardoc	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Református templom; - Benkő József-emlékház.

Brateş	Barátos	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - XVII. századi református templom; - Erzsébet park – itt tartják meg minden év júliusában a hazai és külföldi zenekarok fúvószállkozóját; - Barátosi temető.
Breţcu	Bereck	Község	<ul style="list-style-type: none"> - A Szent Miklós ortodox templom, amely 1783-ban épült oldalapszissokkal, ezek egyike, a bejárat feletti gótikus stílusú, a másik kisebb pedig a templomhajó felett helyezkedik el; - Római katolikus templom; - Angustia római castrum; - Gábor Áron-emlékház; - Régészeti lelőhely.
Calnic	Kálnok	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Az unitárius templomot (ép. 1674) műemlékként tartják számon. Ugyanabból az időből származik virágmotívumokkal díszített, festett kazettás mennyezete. Két faragott kapuját Nemes Dénes și Bálint András mesterek készítették; - A XVIII. századi két fából készült, zsindelel fedett haranglábat a kálnoki fafaragók művészetének remekeként tartják számon. Összeállításuknál vasból való szeptet nem használtak. Minkét harangláb a Történelmi emlékművek listáján szerepel; - A református templomot a XV. században gótikus stílusban építették ovális védőfalakkal. A fából épített torony 1781-ben készült; - Kálnokon lakik és alkot Bokor Lázár fafaragó mester.
Căpeni	Köpec	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Az 1928-ban felújított református templom; - Az 1712-ben emelt ortodox templom, amelyet 1881-ben újjáépítettek; - A klasszicista stílusú, XIX. századi Hoffman-kúria; - Halászati és pihenőhelyek az Olt völgyében; - Régi (elhagyatott) bányászkolónia; - A két világháború közötti időszakban épített Hoffmann-kúria; - Borvízforrások.
Cărpinenii	Csángótelep	Falu	-
Caşinu Mic	Kiskászon	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Római katolikus templom; - Borvízforrások.
Catalina	Szentkatolna	Község	-

Cernat	Csernáton	Község	<ul style="list-style-type: none"> - Haszmann Pál Múzeum a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum külső egységként működik; - Az 1872-ben épült Szent György ortodox templom; - Református erődtemplom; - A XIII. századi Ika vára; - Az 1831-ben épített Damokos-kúria, amelyben a falumúzeum működik; - Az 1840 és 1850 között épült Farkas-kúria, ma óvodának ad otthont.
Chichiş	Kökös	Község	<ul style="list-style-type: none"> - A XIII. századi unitárius templom a világörökség részét képező műemlék; - Péter és Pál apostolok tiszteletére szentelt, 1740-ben épült műemlék fatemplom; - Református templom; - Szentháromság ortodox templom; - Gábor Áron-emlékmű; - Natura Park – szabadidő és szórakoztató park.
Chilieni	Kilyén	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - A XIII. században épült unitárius templom a környék legjelentősebb gótikus műemléke, amelynek külső és belső falait XIV. századi falfestmények ékesítik; - XVIII. század eleji református templom; - Ortodox templom; - Vajda-kúria; - Székely-Potsa-kúria (ép. 1820); - Czakó-kúria (ép. 1813); - Szilágyi-kúria (XVIII. sz.); - Kilyéni temető.
Chiuruş	Csomakőrös	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - Kőrösi Csoma Sándor-emlékház; - Református templom.
Comandău	Kommandó	Község	-
Coşeni	Szotyor	Falu	<ul style="list-style-type: none"> - XVIII. századi református templom; - Opaïţ szakrális festményeket készítő központ; - Geológiai és geomorfológiai terület.
Crasna	Bodzakraszna	Falu	-
Dalnic	Dálnok	Község	<ul style="list-style-type: none"> - Beczássi-kúria és dendrológiai park; - Dózsa György-szobor; - Református templom; - A falu 1896-ban épült iskolája; - Dálnoki erdő.

Dobârlău	Dobolló	Község	–
Dobolii de Jos	Aldoboly	Falu	– Hollaký-kúria; – Ortodox templom, melyet Erdély mitropolitája, Miron Romanul 1895-ben szentelt Szent Demeter nagyvértanú tiszteletére; – Hősök emlékműve; – XIV. századi református templom; – Reznek-Kós-kúria.
Dobolii de Sus	Feldoboly	Falu	– Református templom.
Doboşeni	Székelyszáldobos	Falu	– Az 1826-ban épült református templom; – Az 1836-ban gótikus stílusban épült Jancsó-épület; – Az 1484-as hősök emlékműve.
Estelnic	Esztelnek	Község	– XIV. századi római katolikus templom; – Az 1997-ben felavatott Szacsvey János-emlékmű.
Filia	Erdőfüle	Falu	– Millennium 2000 emlékmű; – Református templom (ép. 1897); – Boda-kúria (ép. 1713); – Erdőfülei temető; – A falutól 13 km-re van Ceauşescu egykori vadászvillája.
Floroaia	Virágospatak	Falu	–
Fotoş	Fotosmartonos	Falu	–
Gheliţa	Gelence	Község	– A Szent Imre római katolikus templom művészeti tárgyainak köszönhetően különösen értékes műemlék. Építészeti szempontból a templom hajója kazettás mennyezettel fedett, a poligon záródású szentély boltozata cikkelyekre osztott, így a XIV. századi erdélyi falusi kistemplomok egyik jellemző példája. Legnagyobb értékei a hajó északi, déli és nyugati belső falfelületeit díszítő (kb. 1330 körüli) freskósorozatok, amelyek a Szent László-legenda és Krisztus passiója jeleit, Utolsó Ítéletet stb. ábrázolják. A reneszánsz stílusú mennyezet (1628) kazettáit heraldikai elemek és növényi motívumok díszítik. A műemlék templomot 1972-ben restaurálták; – Ortodox templom (ép. 1880); – XIX. századi római katolikus templom; – Basa-kúria romjai; – Határában emelkedik Kovászna megye legmagasabb csúcsa, az 1777 m magas Lakóca.

Ghidfalău	Gidófalva	Község	– A református templom (XV–XVIII. sz., átalakítva 1787) és vár toronnyal és portikusszal (XV. sz.) A templomeggyüttes történelmi műemlék.
Hăghig	Hídvég	Község	– Református templom; – Ortodox temploma 1854-ben épült; – Nemes-kastély (XVIII–XIX. sz.); – Bagolyvár romjai; – Az 1606-ban épült és a XIX. században átalakított Sárga ház; – Az 1820-ban Kövesdi-kúria.
Harale	Haraly	Falu	– A XV. században épült római katolikus templom, amelyet 1796-ban barokk stílusban bővítettek, 1865-ben javítottak. 1978-ban egy régi falkép töredéket tártak fel.
Hătuica	Hatolyka	Falu	– A gótikus és barokk stílusban épült római katolikus templom.
Herculian	Magyarhermány	Falu	– XV. századi református templom, amelyet 1776-ban bővítettek.
Hetea	Hete	Falu	–
Hilib	Hilib	Falu	–
Iarăş	Nyáraspatak	Falu	–
Icafalău	Ikafalva	Falu	–
Iieni	Illyefalva	Község	– Református vártemplom. A belső várat feltehetően a XVI. század elején építették. A XVII. században emelt külső várfal szabálytalan hatszöget alakot bástyákkal; – Séra-kúria; – Bornemissza-kúria; – Bakó-kúria; – Római katolikus templom 1868; – Keresztyén Ifjúsági és Konferencia Központ; – Mikszáth Kálmán-emlékház; – Bakó-ház (ép. 1794); – Mikszáth Kálmán és Jókai Mór szobra.
Imeni	Imecsfalva	Falu	–
Lădăuţi	Ladóc	Falu	–
Lemnia	Lemhény	Község	– Szent Mihály római katolikus templom (ép. 1510); – Az 1764-ben épült Nepomuki Szent János kápolna; – Hajdúk vára; – Veresvízi-láp természetvédelmi terület.

Leț	Lécfalva	Sat	– Református templom
Lisnău	Lisznyó	Falu	– XIV. századi eredetű református templom. A templomot a XV. században gótikus stílusban átépítették, majd 1622-ben, 1804-ben és 1913-ban bővítették és javították; – Az 1813-ban épült orthodox templom; – Kénes vizű fürdőtelep.
Lisnău-Vale	Lisznyópatak	Falu	– Kénes vizű termálfürdők; – A faluból turista útvonal vezet Bodzafordulóig.
Lunca Mărcușului	Bélmező	Falu	–
Lunca Ozunului	Vesszőstelep	Falu	–
Lunga	Nyújtód	Falu	– XV. századi római katolikus erődtemplom, amely értékes műemlék.
Lutoasa	Csomortán	Falu	– Csomortán várának romjai; – Római katolikus templom.
Măgheruș	Sepsimagyarós	Falu	–
Malnaș	Málnás	Község	– Sicilia alkalikus borvízforrás
Malnaș-Băi	Málnásfürdő	Falu	– Málnásfürdön a látogatók több vallási műemléket látogathatnak meg: a XIX. században épült római katolikus templomot, Istenszüldő Szűz Mária születése orthodox templomot (Oltárán a gyászoló Szűzanya ezüst- és aranylemez borítású ikonja áll. Az ikont miután megtalálták egy lebombázott kolostor romjai alatt, egy oroszországi turista az Athosz-hegyről hozta el.) és az 1855-ben épült református templomot; – A túrázni vágyó turisták több jelzéssel ellátott útvonalat is választhatnak, amelyekre eljuthatnak a Bodoki-havasokba vagy Barótra; – Az üdülőhelyen meglátogathatók az Ilona- és a Mioara-források, valamint a hajdani gyógyfürdők.
Mărcuș	Márkos	Falu	–
Mărcușa	Kézdimárkosfalva	Falu	– Itt született Barabás Miklós (1810–1898), A magyar biedermeier festészet egyik legkiválóbb mestere, számos művészeti alkotás szerzője. Kolozsváron, Bukarestben, Bécsben, Velencében, Budapesten festett.
Mărtănuș	Kézdimartonos	Falu	– Az első és második világháború román hőseinek emlékműve. Az emlékkeresztet a két világháborúban elesett román katonák emlékére állították az orthodox templom udvarában.

Mărtineni	Kézdimartonsfalva	Falu	– XV. századi református templom; – Bogdán-kúria (ép. 1820).
Mereni	Kézdiálmás	Község	– Római katolikus templom; – Parókia; – Almásrét; – Almás vára; – Helyi hagyományok.
Merișor	Almás	Falu	–
Micfalău	MikóújSat	Község	– Római katolikus templom (ép. 1826 és 1832 között); – Görög katolikus templom, amelyben ma orthodox szentmisét tartanak; – Református templom.
Micloșoara	Miklósvár	Falu	– A XVI. századi reneszánsz stílusban épült Kálnoky-kastély
Moacșa	Maksa	Község	– Óriaspince-tető – turisztikai létesítmény
Oituz	Ojtoz	Falu	– Régi vám; – Ojtoz-vízesés; – Rákóczi-vár; – Mihai Viteazul mellszobra – Teodor Zamfirescu szobrász alkotása.
Ojdula	Ozsdola	Község	– Római katolikus templom; – Kólik-barlang; – Óriáskő; – Ozsdola és Nyújtód közötti mocsaras rét védett virágokkal.
Olteni	Oltzem	Falu	– Római castrum; – Református templom; – Mikó-kastély.
Ozun	Uzon	Község	– Református templom (XVII. század); – Bély-Mikes-kastély (1755); – Pütkösti-kúria (1810); – Temesvári-kúria (XIX. század); – Ujvárosy-Ágoston-kúria (ép. 1810–1825); – Egykori huszárlaktanya (XVIII. század); – Gidófalvi-kúria; – Dankó-ház (ép. 1835); – Györbíró-ház (ép. 1838); – Tarcsi-ház (ép. 1826).
OzUCA-Băi	Uzonkafürdő	Falu	–
Pachia	Páké	Falu	–

Pădureni	Sepsibesenyő	Falu	– Római katolikus templom; – Babos-kúria (ép. 1825); – Besenyői-tó – Kénes borvízforrás.
Păpăuți	Papolc	Falu	– Református templom (ép. 1895); – Ortodox templom (ép. 1814).
Peteni	Székelypetőfalva	Falu	–
Petriceni	Kézdkővár	Falu	–
Poian	Kézdiszentkereszt	Község	– Ortodox templom; – Kézdiszentkereszt templom; – Kézdiszentkereszt borvíz.
Răcoșul de Sus	Felsőrákos	Falu	– 2008 augusztusának elején egy lignitbányában előkerült az a maszdodon csontváz, amely 2,5–3 millió éves és az egyetlen európai Mastodon borsoni-lelet, amelyben a csontváz szinte teljes egészében épen maradt; – Különböző várak romjai; – Az 1795-ben barokk stílusban átépített unitárius templom; – Híres borvízforrások.
Reci	Réty	Község	– XIII. századi református templom; – Komollói római castrum; – XIX. századi vízimalom; – Rétyi Nyír természetvédelmi terület (48,2 ha).
Săciova	Szacsva	Falu	–
Sărămaș	Szaramás	Falu	–
Sâncraiu	Sepsiszentkirály	Falu	– XV. századi unitárius templom; – 1761-ben épült református templom; – 1860-ban épült régi boltíves híd.
Sântionlunca	Szentivánlaborfalva	Falu	– Keresztelő Szent János római katolikus templom (1774); – Szent-Iványi-kápolna (XVIII. század); – 1862-ben épült unitárius templom; – Ortodox templom; – Apor-kúria.

Sânzieni	Kézdiszentlélek	Község	– 1401-ben épített római katolikus templom, amelyet a XV–XVI. században erődítménnyel láttak el; – XII. századi harangtornyos Szent István-kápolna; – Könczey-Páll-kúria (ép. 1608); – Tamás-kúria (ép. 1812).
Scrădoasa	Tálpatak	Falu	–
Sita Buzăului	Szitabodza	Község	– 1861-ben épült orthodox templom; – Mikes Benedek gróf által 1856-ban építtetett Szent Margit-kápolna; – Az első és második világháborúban elesett hősök emlékműve. A fából készült keresztet a falu központjában állították fel és 1981-ben leplezték le.
Surcea	Szörcse	Falu	–
Tălișoara	Olasztelek	Falu	– Daniel-kastély (ép. 1609)
Tamașfalău	Székelytamásfalva	Falu	– Thúry-Bányai-kastély
Telechia	Orbajtelek	Falu	– A XVIII. századi barokk stílusban épült Horváth-kastély
Țufalău	Cófalva	Falu	– Veress-kúria (ép. 1794)
Turia	Torja	Község	– XVI. századi református vártemplom; – Bálványos vára; – Apor-kastély; – Buffogó tőzegláp; – Büdös-barlang.
Vâlcele	Előpatak	Falu	– Ortodox templom (ép. 1844); – XIX. századi parókia; – Nicolae Bălcescu, román történész és forradalmár mellszobra; – Avram Iancu, erdélyi értelmiségi mellszobra, aki 1849-ben a mócok vezére volt; – Második világháborúban elesett hősök emlékműve; – Csókás-Véczel természetvédelmi terület; – Borvízforrások.
Valea Crișului	Sepsikörös-patak	Község	– Református templom (ép. 1820); – Unitárius templom; – Kálnoky-kastély; – Kálnoky Ludmilla iskola (ép. 1891).

Valea Dobârlăului	Dobollópatak	Falu	–
Valea Mare	Nagypatak	Község	– A falu központjában emelkedik az 1793-ban épült, Szent Mihály és Gábrriel arkangyalok tiszteletére szentelt ortodox templom, amely különösen szép építési stílusának köszönhetően fontos turisztikai célpont. A templom belsejét XIX. századi ikonok díszítik. Az épületnél régebbi az 1763-ból származó, harangtoronyban elhelyezett harang; – Ez első világháborúban elesett román hősök emlékműve. A kőből készült kereszt alakú emlékművet a helyi ASTRA Egyesület emeltette és a templom udvarában 1934-ben leplezték le. Az emlékmű tábláján 28 román hős neve olvasható; – Keresztelő Szent János-kolostor.
Valea Mică	Kispatak	Falu	–
Valea Scurtă	Kurtapatak	Falu	– Ezeréves erdő, a Lassúági természetvédelmi láp – Szent Péter és Pál-kápolna; – Ferences kolostor; – Középkori templom.
Valea Seacă	Kézdiszárz-patak	Falu	–
Valea Zălanului	Zalánpatak	Falu	– Károly herceg három száz évnél idősebb épületet vásárolt a helységben, amelyeket felújított és ideiglenes tartózkodási helyé alakított.
Vărgheiș	Vargyas	Község	– Szent Mihály és Gábrriel arkangyalok tiszteletére szentelt ortodox fatemplom (ép. 1807), hajó formájú toronnyal és szokszögű oltárral; – Református templom; – Unitárius templom; – Daniel-kastély és dendrológiai park; – Vargyas-szoros.
Zăbala	Zabola	Község	– XV. századi református vártemplom, amelyet a XVI. században átépítettek; – Római katolikus templom (ép. 1869); – XV–XIX. századi Mikes-kastély; – A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum külső egységként működő Csángó Néprajzi Múzeum a moldvai magyarok népművészeti gyűjteményét, valamint a csángó magyarok mindennapi életét mutatja be. A kiállításban népviseletek, kézműves termékek mindennapi és rituális használati tárgyak és a moldvai csángó közösségekre jellemző hagyományos szobabelsők szerepelnek; – Szűz Mária mennybemenetele ortodox fatemplom (ép. 1828).

Zăbrățau	Zabrató	Falu	–
Zagon	Zágon	Község	– Szent Mihály és Gábrriel arkangyalok ortodox templom (ép. 1814); – Hősök emlékműve; – Mikes-kúria; – Kirándulások a környező hegyekbe, festői tájakra; – Az első és második világháborús román hősök emlékműve. Az obeliszket az ortodox templom előtt helyezték el.
Zălan	Zalán	Falu	– A zaláni híres szilvapálinka; – 1319-ben épített református templom, amelyet 2010-ben restauráltak; – Séra-kastély; – Borvízforrás; – Erzsébet park.
Zoltan	Étfalvazoltán	Falu	– A XVIII. századi református műemlék templom.

Forrás: Kovászna megyei polgármesteri hivatalok és Kovászna Megye Tanácsának honlapja

4.4.4 A turisztikai kínálat tendenciái Kovászna megyében

Turisztikai látványosságok és erőforrások

Egy térség értékét a róla alkotott kép befolyásolja, ezt a képet viszont azok az emberek határozzák meg, akik kapcsolatba kerülnek a térséggel. A térség meglévő erőforrásai meghatározzák a hely látogatottságának arányát. Ugyancsak a térség meglévő erőforrásai azok, amelyek meghatározzák ennek látványosságait. Ezek az erőforrások azonosíthatók mind a természeti, mind az ember alkotott környezetben. Festői tájainak, borvízforrásainak, mofettáinak, valamint történelmi, különleges művészeti értékű kulturális és épített örökségének köszönhetően a megye értékes turisztikai potenciállal rendelkezik.

Kovászna megyében a turisztikai látványosságokat az idegenforgalmi és vendéglátó-ipari szolgáltatások, valamint a meglévő erőforrások összessége határozza meg, amelyek azért vonzzák ebbe a régióba a turistákat, hogy élvezhessék a helyi kínálatot. Eredetük szerint az erőforrásokon alapuló turisztikai látványosságok két csoportra oszthatók: természeti és antropogén látványosságokra.

TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK

A természeti formák sokféleségük révén turisztikai látványossággá válnak, és a turisztikai tevékenységen keresztül bekapcsolódnak a gazdasági körforgásba. A térséget meglátogatók arra vágyanak, hogy megcsodálják az érintetlen vagy az ember által kevésbé átalakított tájak szépségét. Azért, hogy a természeti erőforrások (hegyek, szorosok, rezervátumok, barlangok) megcsodálhatóak és elérhetőek legyenek, az embernek közbe kellett lépnie, és ki kellett építenie a természetes területeken a megfelelő turisztikai infrastruktúrát (utakat, pihenőpontokat stb.). Az idegenforgalmi tevékenység főbb erőforrásainak csoportjai a domborzat, a vízhálózat, a biodiverzitás (állat- és növényvilág) és az éghajlat.

DOMBORZAT

A domborzat mivel a leggazdagabb és legcsodálatosabb természeti erőforrás, a tájképi látványosságok közé sorolható. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a természeti erőforrások négy fő kategóriája kölcsönösen erősíti egymást, és a domborzat vonzerejét ezek aránya gazdagítja. Kovászna me-

gyében a domborzatot összetett felszíni formák alkotják: meredek hegyoldalak, hágók, szorosok, szurdokok, vízesések, völgyek, barlangok stb.

A megye területe nagyon komplex geomorfológiai egységet foglal magában, amely a tektonikus mozgások következtében nagy magasság- és szilárdsági különbségeket mutat. Két fő domborzati formát különíthetünk el: a hegyvidéket és a medencei síkságot.

A hegyek a megye területének 50 százalékát foglalják el, a hegytetők tompák és nagyrészt erdővel borítottak. A domborzatot három fő egység alkotja:

1. Egy külső magasabb, hegyes vidék, 1600 méteren felüli magasságú hegyekkel: a Nemere-hegység (a megye északnyugati részén), a Háromszéki-havasok (Kovászna megyéhez csak a legmagasabb, 1500 méteren felüli csúcsok tartoznak) és a Bodzai-havasok.
2. A megye központi részén medencei síkság található, amelyet a következő medencék alkotnak: a Baróti- és Bodok-hegység, valamint a Persány-hegység által határolt Alsó-Háromszéki-medence, a Felső-Háromszéki-medence, amelyet északról és északnyugatról a Nemere-, a Bodok- és a Nemere-hegység, délkeletről a Berecki- és a Bodzai-hegység határol, és délnyugatról a Rétyi-szorulat választja el az Alsó-Háromszéki-medencétől.
3. Északon és nyugaton alacsonyabb hegyek terülnek el, amelyek csak ritkán haladják meg az 1200 métert: a Baróti-hegység (a megye nyugati határán északnyugati irányban) és a Bodoki-hegység (a megye közepének északi részén helyezkedik el, Angyalosig és Tusnádig terjed mintegy 30 km hosszúságban).

A megye legalacsonyabb pontja (468 m) az ágostonfalvi Olt-kapu, legmagasabb pontja pedig a Háromszéki-havasokban, az 1777 méter magas Lakóca-tető.

Kőzettani szempontból az egész hegyláncot, a Bodzai-havasok kivételével, a Keleti-Kárpátok külső flis vonulatának jellemző kőzetei alkotják, amelyeket a siriui homokkő, a zágoni rétegek, a fekete agyagpala és keletebbre a tarkői homokkő képviselnek.

Részletesebben Kovászna megye domborzatát a következő **hegycsoportok** alkotják:

- A Hargita-hegység a megye északnyugati részén helyezkedik el, csúcsainak magassága 520 és 1558 méter között váltakozik, területe megközelítőleg 34 000 ha, ami a megye területének 9 százalékát teszi ki. A Hargitai-hegyek Kovászna megye területén levő hegycsoportjai:
 - vulkáni kúpok: Nagy-Csomád, Kakukk-hegy, Nagy-Murgó és Nagy-Piliske;
 - vulkáni fennsík: Uzonka–Sepsibükszád;
- A Nemere-hegység a megye északkeleti részén található, a hegycsoport magassága 600 és 1640 m között váltakozik, területe 27 600 ha, ami a megye területének 7 százaléka. A hegység magában foglalja a Felső-Háromszéki-medence lejtőit, Csángótelepet és a Veresvíz tőzeglápot.
- A Bodoki-hegység majdnem a megye központi részén emelkedik, magassága 600 és 1240 méter között változik, területe 40 500 ha, a megye területének 11 százaléka.
- A Baróti-hegység a megye északi részén található, 490 és 1019 méter magasságú csúcsai vannak, területe 44 000 ha, ami a megye területének 12 százaléka. A tektonikus mozgások következtében a következő alegységeket foglalja magában:
 - fontosabb hegyek: Havad, Görgő, Nagy-kénos, Nagy-havas, Bükkfej;
 - medencék, melyek átlagos tengerszinti magassága 608 m: Baconi-, Bölönpataki-, Nyáraspataki-, Debren- és Előpataki-medencesorok;
 - eróziós medencék, melyek átlagos tengerszint feletti magassága 670 m: Hete és Zalánpatak.
- A Persányi-hegység a megye nyugati részén helyezkedik el, csúcsainak magassága 470 és 893 méter között változik, területe 7180 ha, ami a megye területének 2 százaléka. Kemény sziklaköböl, mészköböl, magmás kőzetből és mezozoikumi migmatitokból épül fel.
- A Háromszéki-havasok a megye keleti részén található, átlagos magassága 600 és 1777 m között változik, területe 40 350 ha, ami a megye területének 11 százaléka. Ennek a hegyvonulatnak a részei a Berecki-havasok, Lakóca és Górhavas, valamint Lipse-tető.
- A Bodzai-havasok a megye déli részét foglalják el, 550–1411 m átlagos magasságú hegyek alkotják, területe 70 750 ha, ami a megye területének 19 százaléka. Ezt a hegycsoportot Kovászna megye területén a következő hegyek alkotják: Bodzafordulói-hegyek (magában foglalja a Bodzafordulói-medencét, a Cireş-Dărnău-medencét, a Kommandói-medencét), a Nagy-Tátrahavas, Podul Calului és a Pintyiló-hegység.

MEDENCÉK:

- A Brassói-Barcasági-medence Kovászna megye területének legnagyobb részét (29 százalékát) foglalja el, átlagos tengerszint feletti magassága 670 m. A medencén belül található a kökös és a barátosi sík terület;
- Baróti-medence;
- Barcasági-medence;
- Alsó-Háromszéki-medence (Szépmező és az illyefalvi terasz alkotja);
- Felső-Háromszéki-medencét a barátosi és az esztelneki, valamint a Feketeügy jobb oldali teraszán elterülő tavakkal tarkított sík területek uralják.

Kovászna megye fizikai-földrajzi behatárolása által láthatjuk, hogyan körvonalazódnak a fő idegenforgalmi területek, amelyek mindegyike sajátos és értékes turisztikai örökséggel rendelkezik. A következő természetes turistalátványosságok a helyi kontextusra és a lakosság hatására alapozhatók és körvonalazhatók. Mint látható, a legértékesebb térségek a hegyvidékiek, amelyek a megyei gyógyfürdőknek adnak otthont. Itt megemlíthetjük a Baróti-, Bodoki-, Nemere- és a Bodzai-hegységek hegyeit. A Baróti-hegyek a megjelölt turistaösvények kiterjedt hálózatát kínálják a látogatók számára, valamint felejthetetlen tájakat, kénes és szénsavas borvizekben gazdag vidékeket és gyógyfürdőket, mint: Málnásfürdő, Uzonka, Előpaták, Sugás és Bibarcfalva. A Bodoki-havasok a domborzat sajátosságainak köszönhetően olyan fontos turisztikai desztinációkat rejt magában, mint Bálványos és a Szent Anna-tó, ahol természeti kincsek, ásványvizek és mofetták találhatóak. A Nemere-hegység és a Berecki-havasok által képviselt érték a Nagy Sándor-csúcs vidékének (1640 m) köszönhető, amely vadakban gazdag terület, ugyanakkor turistalátványosság is az Ojtozi-hágó révén, amely összeköti a Kovászna-Kommandó turisztikai csomóponttal.

A megye hegyvidékének bemutatása után azt a néhány ismert és a látogatók és a helybeliek által kedvelt dombot is meg kell említeni.

A Répát-hegység lábánál levő Perkő egyike a turisták által leglátogatottabb helyeknek. E vidéket nagyon sok turistajelzéssel ellátott útvonal szeli át, a táj pedig felejthetetlen élményt kínál a látogatóknak.

Maksa mellett található az Óriáspince-tető, amely jelentős turisztikai, tájképi értékű emlékhely, amely a turizmusban hasznosított, egyedülálló és kivételes kilátást kínál. Ugyanakkor a háromszéki magyarok emlékhelye és zarándokhely. Az itt szervezett programok (Székely vágta) évente látogatók ezreit vonzzák. Ez a hely a helybeliek és azoknak a turistáknak a kedvenc desztinációja, akik emlékhelyeket szeretnének meglátogatni, de azoknak is, akik a dombról eléjük táruló szép kilátást szeretnék megcsodálni.

A Tündérvölgy és környéke ritka szépségű turisztikai célpont, amely egyedülálló tájai miatt a helybeliek és turisták által gyakran látogatott turisztikai desztinációvá vált. Közigazgatásilag ez a vidék Kovászna városához tartozik. A nyári időszakban működő kisvasúton való utazás különleges élményt nyújt. Ez a hely az aktív turizmus és a regenerálódásra és kikapcsolódásra irányuló fürdőturizmus egyik kedvelt célpontja.

A felejthetetlen szépségű Nyergestető a magyarok másik emlékhelye, ahova érdemes ellátogatni. Ez Hargita megyében található, és a Háromszéket és Csíkszékkal összekötő átjáró a Csíki-havasok és a Torjai-hegység között.

Mindezek között a domborzati elemek között turisztikai potenciálként az egyik leglátványosabb vonzerőt a barlangok jelentik, amelyek lenyűgözik a vidék látogatóit. Legismertebbek közülük a torjai Büdös-barlang (Büdös-hegy), a Vargyas-szoros barlangjai (Persány-hegység, Kovászna és Hargita megye határán), a Kincses-barlang (Nagybacon), és még ha számuk nem is jelentéktelen, a turisták nem fogják megbánni, ha ezeket megjelölik útvonaluk célpontjaiként.

- A Büdös-barlang tulajdonképpen egy kénbánya felhagyott tárnája, amelyben a legnagyobb természetes, kénhidrogén mofetta működik. A barlang a Büdös-hegy déli oldalában, 1052 m tengerszint feletti magasságban található. Az üreg száján tekintélyes mennyiségű gáz áramlik ki, ennek mennyisége meghaladja a napi 3000 köbmétert, ezáltal Európa leghatékonyabb száraz mofettája. A mofettagáz kénhidrogént, illetve kéndioxidot tartalmaz, és a levegővel érintkezve a felszabaduló kén a barlang falára lerakódva sárgára festi a kőüreg falát. A gyógyászati kutatások kimutatták, hogy a kénes gyógyászati kezelésnek jótékony hatása van az emberi szervezetre. A barlang megközelíthető gyalogosan Bálványosfürdőről a turistajelzéseket követve.

- A Vargyas-szoros nemzeti jelentőségű természetvédelmi terület Kovászna és Hargita megye területén, ahol 12 barlangot tartanak számon. A természetvédelmi terület egy szoros, amelyet a jura kori mészkőrétegben a Vargyas-patak alakított ki felszíni és a felszín alatti karsztformákkal. A barlangok közül a legismertebb az Orbán Balázs-barlang.
- A Kincses-barlang nevét a homokkőben található csillogó piritnek köszönheti.

A völgyek és szorosok turisztikai potenciálját a turisták képezik, akik gyakran látogatják ezeket a vonzó természeti erőforrásokat. A hegyvidéken a változó keménységű kőzeteket áttörő vízfolyások szabták meg a mostani táj alakját és kinézetét. A felszíni vizek mozgása vezetett a különböző szakaszok változatos formáinak, szorosok és szurdokok kialakulásához. A szorosok szűk, különböző hosszúságú és nagy mélységű völgyszakaszok. A Vargyas-szoros a leglenyűgözőbb, amely 800 hektáron terül el. Itt hegymászó túraútvonalakat találunk, amelyek ide csalják a sport kedvelőit az egész országból és külföldről, de az aktív turizmus iránt érdeklődő turistákat is.

VÍZRAJZ

A vízhálózat elemei nagyon fontos szerepet játszanak a Kovászna megyei turisztikai kínálat sokféleségében. Mivelhogy túlnyomóan hegyes és alacsony légnyomású vidék, területe gazdag forrásokban és vízkészletekben, ami növeli a terület vonzerejét. A hidrológiai rendszer elemeinek, mint például a sekély és felszín alatti vizeknek a változatossága segít a Kovászna megyei turizmus típusainak és formáinak meghatározásában. Az ásványvizeknek gyógyhatása van, a vízhálózat nagyban befolyásolja a tájképet, a tavas területek eredetük és jellemzőik függvényében értéket képviselhetnek a fürdő- és gyógyturizmusban.

Vízhálózat

Kovászna megye a vízfolyások számát tekintve viszonylag gazdag vízhálózattal rendelkezik. Ezek a vízfolyások két nagy vízgyűjtő területhez tartoznak: az Olt folyó és a Feketeügy vízgyűjtő területéhez. A megye legfontosabb folyója az Olt, amelynek hossza a megye területén megközelítőleg 150

km, és ez a folyó gyűjti össze a térség vízfolyásainak többségét. Az Olt legfontosabb mellékfolyója a Feketeügy, amely a megye keleti részén halad át, és a Berecki-havasokban, a Nagy Sándor-csúcs alatt ered. A megye déli és délkeleti részét a Bodza folyó szeli át mellékvizeivel, a Nagy-Básczával és Kis-Básczával.

A vízesések a vízhálózat és a felszín látványos természetes képződményei. A vízesések szépségük által egyedülálló és festői tájat alkotnak egy-egy vízfolyás mentén, és növelik a régió turisztikai vonzerejét.

A vízesés a folyóvíz meredeken körülbelül 45 fokos szögben való hirtelen lejtése egy magasabb szintről. E jelenség a következő jellemzők szerint ismerhető fel: 1. az esés folyamán köd képződik (vízpermet és levegő keveréke); a lezúduló víznek sajátos süvöltő hangja van; 3. a vízesésnek köszönhetően a térségnek sajátos mikroklímája van. E jelenség intenzitását a vízesés magassága, a lejtésének szöge és vízhozama határozza meg.

Kovászna megye területén a leglátványosabb vízesések a Kalaszló-vízesés az Ojtozi-szorosban és a Bodzavám határában található Üvöltő-vízesés. Megjegyzendő, hogy a Vargyas-szoros természetvédelmi területen a Vargyas pataka számtalan vízesést hozott létre, amelyekhez érdemes ellátogatni.

Ásványvízkészletek és ezek turisztikai potenciálja

Kovászna megye az egyik legnagyobb, leggazdagabb és legértékesebb ásványvízkészlettel rendelkezik az országban, de Európában is, ami sok üdülő és fürdőhely megjelenését segítette elő.

A régió változatos ásványvizei között vannak olyan típusúak, amelyeknek alap kémiai összetevőjük azonos: ezek szervesen sókat tartalmaznak, karbonátok, bikarbonátok formájában, szénsavat, vasat, ként stb. A megyében több ezer borvízforrás van, egyesek márkává váltak, másokat csak az itteniek ismernek, és különböző betegségek gyógyítására használják. Vannak olyan települések, ahol alig van édes vizű kút, csak borvizes kutak vannak, ezek mindegyikének vize más-más összetételű, ízű és gyógyhatású.

A megye területén az ásványvízforrások két észak–dél irányú vonal mentén sorakoznak a Bodo-ki-havasok nyugati oldalán, itt találjuk a sugásfürdői, bodoki, árkosai, bálványosi, mikóújfalusi és málnásfürdői borvízforrásokat, amelyeknek vize szénsavat, bikarbonátokat, káliumot, kalciumot, magnéziumot, nátrium-kloridot stb. tartalmaz.

Ezek hasznosítása csak kis mértékben valósult meg összehasonlítva az energiaforrások kiaknázásának lehetőségeivel.

A palackozott ivóvízként hasznosított ásványvizek a bibarcfalvi, bodoki, málnásfürdői, kovásznai és előpataki borvizek. A helyi vagy akár országos jelentőségű balneoturisztikai üdülőkben terápiás célokra hasznosított ásványvizek a bálványosfürdői, bölöni, kovásznai, hatolykai, málnásfürdői, oltszemi, sugásfürdői és előpataki borvizek. A felsorolt települések hideg és meleg fürdőkkel egyaránt rendelkeznek.

A Kovászna megyei balneoturizmus életre keltése érdekében a fent említett települések helyi vezetői 2006-ban megvalósították a borvíz útja elnevezésű, európai uniós alapokból finanszírozott projektet, amelynek segítségével a megyében 8 üdülőhelyet újítottak fel. A balneoturizmus erős infrastruktúrájának kialakítása volt a projekt célja. Ez magában foglalta a fürdőépületek, borvizes pavilonok kialakítását, valamint a természetes borvízforrások rendbe tételét.

Ezeken az üdülőhelyeken az ásványvizet gyógykezelésre használják terápiás javallatokra. Ez az ásványvíz felhasználható belső kúraként az emésztőszervi betegségek tüneteinek enyhítésére.

A kénes borvízfürdők alkalmazása ízületi és az ízületeken kívüli reumás megbetegedések, a periférikus idegrendszer bántalmaira, a periférikus keringési zavarokra, valamint bőrbetegségek esetén javallt.

Föltétlen meg kell említeni Kovásznát, mint gyógyvizeiről és kezelési módszeréről elhíresült üdülőhelyet, hiszen itt működik a hazai szinten egyik legnagyobb szív és érrendszeri megbetegedéseket kezelő központ, ahol naponta 450-500 mofettás kezelést végeznek. A város látogatóinak többségét azok a turisták alkotják, akik az állami társadalombiztosítás által támogatott kedvezményes beutalókkal fürdőkezelésre és üdülni jönnek.

A Kovászna-módszer a természetes adottságokból eredő gyógytényezőket ötvözi a rendszeres testmozgással, egészséges táplálkozással (zsír- és szőzegény étrend), és a szív- és érrendszeri betegségek gyógyszerellőző kezelését és a betegek életminőségének javítását segíti elő. A gyógyulni kívánó emberek számára a borvizek széles választékát – melyeknek kémiai összetétele és fizikai tulajdonsága nagyon változatos –, valamint meleg és száraz (mofetta) fürdőket kínálnak.

A mofetta vulkáni utótevékenységhez kötődő gázfeltörés a földkéreg repedésein keresztül, vagy pedig gázban gazdag ásványvízből gáztalanító berendezés segítségével nyerik a mofettagázt, amelyet tartályokban tárolnak és sajátos módszerrel használnak fel (mofetta építése) külső kúráként terápiás kezelésekre.

Ezeket a szolgáltatásokat együtt a Kovászna-módszerrel főként a szív és érrendszeri betegségek, a mozgásszervi, az emésztőrendszeri és az idegrendszeri bántalmak kezelésére használják.

A városközpontjában található a Pokolsár, amely egy iszapvulkánszerű, folyamatos kénes-szén-dioxidos gázkitörés, és amely a város szimbólumává vált. Közfürdőként 1881-től működik, kezdetben reumás megbetegedések gyógyítására használták, és a város ekképpen lépett be az üdülőhelyek sorába. Napjainkban ezeket a gázokat e célra kialakított létesítményekben, mofettákban gyűjtik, és elsősorban a szív és érrendszeri megbetegedések gyógyítására használják.

A tavas területek erőforrásai

Kovászna megyében a tavas területek eredetük szerint két kategóriába csoportosíthatók, így megkülönböztethetők természetes és mesterséges tavak.

Kiterjedésük szerint a mesterséges tavak közül a legjelentősebbek a Besenyői- és a Rétyi-tó. Mindkettő mesterséges tó, és főként a halászok körében ismert, mert halban gazdag tavak.

- A Besenyői-tó a legnagyobb víztározó Kovászna megyében. Az 1980-as években létesült a Bódoki-havasokból eredő patakok gáttal való elzárásával. A látvány gyönyörű, és a tó a horgászok

kedvence. A természetet kedvelőknek ideális hely túrázásra, fürdőzésre, napozásra, csónakázásra.

- A Rétyi-tó a Rétyi Nyír természetvédelmi területhez tartozik, és a megyében egyike a legnagyobb mesterséges tavaknak. A tó a ideális horgász hely, és a horgászok, akik verseny céljából vagy egyszerűen pihenni jönnek ide, nagyra értékelik. A tóban ponty, kárász, vörösszárnyú keszeg található. A hely tökéletes a kajak-kenu sportág kedvelőinek, de azoknak is akik a sátor-táborozást kedvelik.

Amint látjuk, a horgászatnak hagyománya van, és Kovászna környékén a horgászok megtalálják a tökéletes helyet kedvenc sportáguk vagy hobbijuk üzéséhez. A leglátogatottabb helyek a következők: a csomakőrösi tavak, a zabolai-, a szörcei tó, ahol pontyot, csukát, kárászt lehet fogni, a gelencei tóban és Komandón pedig pisztrángot.

- A csomakőrösi tavak a Kovászna végében, a Csomakőrös felé vezető kijáratnál található és horgászni pénzért lehet.
- A zabolai tó jól gondozott magánterület, ahol napijeggyel pontyot, kárászt, csukát, dévérkeszeget és harcsát lehet fogni.
- A szörcei tó a Kovászna megyei Horgász- és Vadászegyesülethez tartozik, akár csak a Rétyi-tó. Pénzért lehet horgászni, és pontyot és csukát lehet fogni.

A természetes tavak közül a legfontosabb a Szent Anna-tó, amely az ország egyetlen vulkanikus eredetű tava, amely az Olttól balra, a Nagy-Csomád-hegységben, Tusnádfürdő közelében található. A tó Délkelet-Európa egyetlen épen maradt vulkáni kráterének alján képződött a Csomád-hegység két ikerkráterének egyikében. A másik kráterben a Mohos tőzegláp található, amelynek területe 80 hektár. A Szent Anna-tó csaknem kör alakú, hosszúsága 620, szélessége 460 méter, területe 19,5 hektár, átlagos mélysége pedig 4 méter (legmélyebb pontja 7 m). Az elmúlt 150 évben a tó mélysége felére csökkent, mivel vizét csak a felszínére hulló csapadék és a kráterperemről beszivárgó víz táplálja.

BIODIVERZITÁS

Az életföldrajzi (biogeográfiai) burkot a növény és állatvilág alkotja. A biológiai sokféleséget mégis a domborzat, az éghajlat, a vízhálózat, a földrajzi elhelyezkedés (tengerszint feletti magasság, földrajzi szélesség), valamint a geológiai szubsztrátum határozza meg. A természeti keret mindezen elemei határozzák meg a területen a növény- és állatvilág sokféleségét.

A **növényvilág** magában foglal sok fajta

- fát: éger, bükk, kocsánytalan tölgy, nyír, fenyő, fűz, tölgy és szomorúfűz;
- cserjét: mogoró, szeder;
- fű- és virágfélét: sáfrány, keltike, cickafark, indás pimpó, réti perje, békalencse, gyékény, csenkesz, üröm, sás, nyílfű.

Meg kell említenünk, hogy Kovászna megye területén 17 000 hektár erdő található, ami kitűnő körülményeket biztosít a gazdag és változatos növény- és állatvilágnak.

Erdővidék lakói nagyon büszkék a növényvilág gazdagságára és szépségére. 2011-ben a köpeczi szil elnyerte az Év Fája Romániában címet.

Az **állatvilág** gazdag és változatos az Olt, a Feketeügy, a Bodza folyók völgyében és egészen a hegy-csúcsokig fellelhető biotópok sokaságának köszönhetően. Emlősök, hüllők, madarak és kételtűek egyaránt megtalálhatók. Mivel a domb- és hegyvidéken élő gazdag állatvilágban fellelhetők a vadállatok (farkasok, medvék, szarvasok, őzek, vaddisznók stb.) a megyében jelentős potenciállal rendelkezik a vadászatra épülő turizmus.

A zaláni Erzsébet park olyan turisztikai célpont, amelyet érdemes meglátogatni, hiszen nagyon változatos madárfajok élnek itt: gerle, erdei fülesbagoly, seregély, fekete rigó, vörös vércse, házi rozsdafarkú, fenyőrigó, csuszka, zöldike, szarka és még sok más faj.

Zabolán található a Mikes-kastély, amelyet valamikor a XV. században építettek, és amelyet több hektáron elterülő park övez. Az arborétum egy fákban és cserjékben nagyon gazdag botanikus kert. A kastélyparkban fellelhető ritkább fafajok a következők: az Észak-Amerikából származó óriás jegenyefenyő (*Abies grandis*), a kanadai hemlokfenyő (*Tsuga canadensis*), a szerb luc (*Picea omorika*), az Amerikai Egyesült Államokban gyakori fekete dió (*Juglans nigra*) stb.

Természetvédelmi területek

Bár már részben bemutatunk néhány, a törvény által védett területet, összefoglaljuk a természetvédelmi területeket, és bemutatjuk ezek szerepének fontosságát a turizmusban.

Természetvédelmi területek és dendrológiai parkok:

- a Lemhényhez tartozó *Veresvíz-láp* természetvédelmi terület;
- *Rétyi Nyír* természetvédelmi terület (48,2 ha) – természeti örökségnek minősített, ritka növényfajok élnek itt;
- *Csókás–Veczer* természetvédelmi terület, Előpatak;
- *Ezeréves erdő*, a Lassúági természetvédelmi láp, Kurtapatak;
- *Vargyas-szoros* természetvédelmi terület, Vargyas. A szoros 4 km hosszú, ameyből az azonos nevű patak 7,5 km hosszúságban alakított ki barlangokat. A legismertebb és legnagyobb ezek közül az Orbán Balázs-barlang, amely még Almási-barlang néven is ismert.
- *Csókás sziklái* geológiai park, Erősd, nemzeti jelentőségű;
- *Beczási-arborétum*, a dálnoki Beczási-kúria mellett.

EMBER ALKOTTA (ANTROPOGÉN) TURISZTIKAI ERŐFORRÁSOK

Az antropogén erőforrásokat az ember alkotta az idők során. Ezeknek az alkotásoknak a többségét a természeti környezet ihlette és határozta meg. Az ember megpróbálta kezelni a teret és a természeti környezetet, de a meglévő értékek védelmével. Ezek az ember alkotta erőforrások és látványosságok kezdetben vallási létesítmények vagy kulturális helyszínek voltak, később jelennek meg a művészeti és kulturális események, amelyek kellemes légkört teremtenek, és közösségi élményt nyújtanak.

Az emberi alkotások a kultúra és a történelem, a művészet és a civilizáció elemeiben, valamint a szociodemográfiai jellemzőkben öltönek konkrét formát, amelyek felhívják a turisták figyelmét. Az ember alkotta létesítmények értéke növekedett a kultúra és a civilizáció időbeni és térbeli fejlődésével.

Az ember alkotta látványosságok komplex másodlagos jelentéssel bírnak: a régi idők létesítményeinek konnotációja szimbolikus, mások pedig az érzelmekre hatnak. Kovászna megyében ez a magyarázat annál is érdekesebb, mert több nemzetiség kultúráját és hagyományait ötvözi. Ezek a kulturális különbségek fellelhetők az emberi alkotásokban, az építészeti és művészeti jellemzők változatosságában. Ugyanakkor az antropogén turisztikai potenciál fontos szerepet játszik, mert hozzásegít egy nemzet értékeinek és jellemző elemeinek fenntartásához, a vallási, kulturális, népi elemek megőrzéséhez az adott térség népességének jellemző tevékenységein és műemlékein keresztül.

Az ember alkotta turisztikai erőforrások megjelenésüktől és rendeltetésüktől függően a következő kategóriákba sorolhatók: **történelmi és kulturális létesítmények** (kúriák, kastélyok, várak, kulturális és vallási létesítmények), **kulturális és szórakoztató célú létesítmények** (kulturális intézmények, múzeumok, kiállítóterek) és **kulturális rendezvények / társadalmi események**.

Történelmi és kulturális létesítmények

Ez a kategória magában foglalja a történelem egyes korszakaihoz tartozó emberi alkotásokat, amelyek egy adott helyen összpontosulnak. Ezeknek az ember alkotta létesítményeknek az értéke szimbolikus, lenyűgöző és érzelmi jellegű, amelyek együtt megteremtik a közös tudatot. Ezekre az értékekre támaszkodik a kulturális örökségre épülő turizmus, amely hangsúlyozza hogy ez a régészeti-történelmi együttes része a kulturális örökségnek a helyi nemzetiségnek és jelentős szerepet játszik a hagyományok és a nemzeti identitás megőrzésében.

Kulturális és vallási létesítmények

A templomok manapság, akárcsak a múltban, igazi szellemi központokat képeztek ott, ahol megjelentek az emberi településeken. A templomoknak ma is nagy szerepe van a helybeliek és a látogatók kohéziójában, és nyitva állnak a lelki felfrissülésre vágyók és a látogatók előtt.

Kovászna megyében az egyik legértékesebb egyházi létesítmény a gelencei római katolikus templom, amelyet Szent Imre tiszteletére emeltek. Egyedülálló egyházi műemléknek számít a benne található falfestmények történelmi és művészeti értéke folytán, amelyeket valamikor a XIV. és XV. században festettek. A templomot a XIII. században építették, és magán viseli a román, a gótikus, a reneszánsz és a barokk stílus jegyeit.

A megye fontos vallási központ, ami vallási értékeivel hozzájárul a turisztikai potenciál növeléséhez. Kovászna megyében a hagyományos, a protestáns és neoprotestáns egyházaknak fontos szerepet játszó templomaik vannak, amelyek turisztikai létesítményként is értékesek. A megye területén az uralkodó vallás a római katolikus vallás, amely az itt elterjedt összes vallás kétharmadát teszi ki. Kiseb arányban az ortodox, az unitárius, a görög katolikus és az evangélikus felekezet is fellelhető. Ezeknek az egyházaknak a történelmi időkből örökölt saját szertartásaik és templomaik vannak. A templomok többségét műemléknek nyilvánította a Kulturális és Nemzeti Örökség Minisztériuma.

Ezek között a műemlékek között nagyon sok az erődtemplom, amelyeket bástyákból és falakból álló erődítések vesznek körül. Ezeknek az erődítményeknek jelentős szerepük volt a lakosság megvédésében a török hódítás idején, a XVI. században. Mindezek a műemlékek a középkori építészeti emlékek kategóriájába sorolhatók.

A szellemi és kulturális élet iránt érdeklődő turisták által felkeresett templomok a következők: a gelencei Szent Imre római katolikus templom, a torjai és az illyefalvi református templom, a nagyajtai, kökösi és a kilyéni unitárius templom. A román nemzetiségű turisták a Keresztelő Szent János-, az Úr Anyjának elszenderülése, valamint az Úr Színeváltozása-kolostort szeretik meglátogatni.

A vallási és kulturális idegenforgalmi ajánlat bővítése érdekében minden templomnak egy promóciós és kiegészítő csomag részét kellene képeznie, hogy nagyobb népszerűségét élvezhessen.

Kulturális és stratégiai jellegű létesítmények: kastélyok, kúriák, várak, romok

A legtöbb kismemesi kúriát Székelyföldön építették. Egyes településeken (Bikfalva, Csernáton) akár tíz kúriát is építettek. A több mint 160 kúria és kastély a régió építészeti örökségének gyöngyszemei. Az ember alkotta környezet, a kúriák a turisztikai kínálat fontos részét képezik, még ha ezek sokszor el is veszítették eredeti rendeltetésüket, és ma romlott állapotban vannak. Ezek megmentése felújításuk és a turisztikai körforgásba való bevonásuk által lehetséges. Bikfalván több mint 40 kúria van, egyesek ezek közül agroturisztikai panzióként működnek.

A régió egyik legjelentősebb emléke, a Thury-kastély Székelytamásfalván található. Az udvarház 1810 és 1820 között épült empire stílusban, jelenleg a polgármesteri hivatal tulajdona, kultúrház működik benne.

A régi időknek megfelelően tatarozott és felújított kúriákban Bikfalván, Illyefalván, Miklósváron, Uzonban és Zabolán stb. jelenleg panziók működnek.

A kúriák, várak, kastélyok keltette idegenforgalom növeli a térség értékét. Ezek az épületek letűnt korok világát és értékeit idézik. Kovászna megyében a kastélyturizmus kiemelkedő potenciállal rendelkezik. A turizmusnak ez a típusa nagyon népszerű a hazai piacon és a nemzetközi piacon egyaránt. E népszerűség magyarázható a „Károly-effektussal”, mert Károly herceg három száz évnél régebbi épületet vásárolt Zalanpatakon, ezeket tatarozta és ideiglenes rezidenciává alakította.

Jelenleg a megye területén viszonylag nagyszámú működő kastélyt említhetünk meg összehasonlítva a székelység többi régióival (Hargita megyében az egyetlen működő kastély a gyergyószárhegyi Lázár-kastély). A kastélyok többsége visszakerült jogos tulajdonosához, és ezeket az értékes épületeket turisztikai célokra hasznosítják. Ily módon a felújított kastélyok megőrizték a múlt értékeit, és jelenleg nyitva állnak az érdeklődő közönség előtt. A leglátogatottabb kastélyok a következők: az olaszteleki Daniel-kastély, a miklósvári Kálnoky-kastély, a zabolai Mikes-kastély.

Az Olaszteleken található **Daniel-kastélyt** Daniel Mihály, Háromszék alkapitánya építtette. A kastély 1621-ben épült késő reneszánsz stílusban, hasonlóan ahhoz, amit az erdővidéki nemesi lakóhá-

zak képviselnek. A kastély túlélte a kollektivizálást, de elvesztette eredeti rendeltetését, bútorzatát, akkoriban magtárként használták. Jelenleg új tulajdonosai a kastélyt szakszerűen felújították, és az szállóként működik, amelyet a romantikus kastély kínálat luxus iránt érdeklődő turisták vesznek igénybe.

A **Kálnoky-kastélyt** 1500-ban építették, eleinte a család vadászúriájának szánták. Az építmény architektúrája ötvözi a barokk, a kései reneszánsz és a neoklasszikus stílust. Az ötven évig elhagyatott kastély jelenleg Kálnoky Tibor (osztrák–magyar diplomata) tulajdonában van, mára a külföldi turisták kedvenc turisztikai helyszíne lett. A kastély legjelentősebb látogatója nem más, mint Károly herceg, a brit trónörökös. A Kálnoky család gyökerei egészen a sötét középkor időszakáig nyúlnak vissza, Erdély egyik legjelentősebb történelmi családja.

A **Mikes-kastély** egy 34 hektáros értékes erdőterületen található. A kastély története a XVI. században kezdődött, és néhány évvel ezelőtt kapták vissza azt az utolsó tulajdonos, Mikes Ármin gróf utódainak, Gregor és Alexander Roy Chowdhury-Mikes utódai. Ők felújították a kastélyt, és átalakították romantikus hotellé, s ma sokan keresik fel a turisták mind országon belülről, mind külföldről. Építészeti szépségének és dicsőséges múltjának köszönhetően a kastély sokat szerepel a médiában. A kastély egyébként sokáig iskolaként szolgált, de egy időben kórházat rendeztek be falai között.

Miután bemutattuk a kastélyokat, meg kell említenünk a stratégiai jelentőségű turisztikai célpontokat, azokat a várakat és romokat, amelyek a múlt részét alkotják vagy pedig kulturális, hagyományőrző és turisztikai szempontból nagy jelentőségűek. Kovászna megye leglátogatottabb várai: a Bálványos vára (Torja), a Rákóczi-vár (Ojtoz), Ika vára (Csernáton), Hajdúk vára (Lemhény), Almás vára (Kézdialmás).

Kulturális és szabadidőközpontok (kulturális intézmények, múzeumok, kiállítási terek)

Kovászna megye vidéki térsége viszonylag bővelkedik kulturális és szórakoztató turisztikai célpontokkal. Megállapíthatjuk, hogy a vidéki lakosság élénk kulturális életet él, ezt bizonyítja a számtalan kulturális intézmény, múzeum, kiállítás.

Minden község attól igazán értékes, hogy valamely híres embernek szentelt emlékházat alakított ki, olyan személyét, aki az adott helyen született vagy ott alkotott. Székelyföld neves személyiségei: Benedek Elek (Kisbacon), Kőrösi Csoma Sándor (Csomakőrös), Mikes Kelemen (Zabola).

A falvak többsége olyan régi parasztházakkal büszkélkedhet, amelyek nyitva állnak az olyan érdeklődők előtt, akik szeretnék megismerkedni a székelyek életével, hagyományaival és az általuk üzött hagyományos mesterségekkel. Minden község rendelkezik egy kultúrotthonnal, amely a helyi lakosok kulturális eseményeinek, ünnepi rendezvényeinek ad otthont.

A megye vidéki térségében két olyan múzeum található, amelyet sok helyi lakos és más látogató keres fel és nagyra értékeli. Ezekben a múzeumokban a látogatók megismerhetik a helyi történelemhez és az adott település kulturális történetéhez kötődő tárgyakat. A Csángó Néprajzi Múzeumot 1974-ben alapította dr. Pozsony Ferenc, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE) néprajzprofesszora. A múzeum gyűjteménye folyamatosan gazdagodott az Erdély és Moldva különböző etnográfiai térségéből származó tárgyakkal. 1993-ban szervezték a múzeum első kiállításának megnyitóját, 2033-ban pedig megnyílt az első állandó kiállítás, amely a moldvai csángók életét és kulturális hagyományait mutatta be.

A Haszmann Pál Múzeumot, amely Csernátonban található, 1974-ben alapították, és különféle kiállításoknak ad otthont, anyagának alapja az alapító magángyűjteményéből származik. A Damokos-kúria biztosít helyet a kiállításoknak. Az épülettel szemben a látogatók megtekinthetnek egy szabad ég alatti állandó kiállítást, amely monumentális nagyságú székely kapukat, síremlékeket, hagyományos parasztházakat, valamint a régi mesterségek által használt eszközöket mutat be. A múzeum keretében különféle alkotótáborokat, fafaragó, bútorfestő, stb. tanfolyamokat szerveznek.

Szociokulturális események

A kulturális és hagyományörző rendezvények önmagukban is a régió vonzerejének fontos részét alkotják. Kovászna megye nagyobb eseményeinek és fesztiváljainak többségét – különösen a vidéki környezetben – helyi vagy regionális jellegűek (közös kezdeményezéseként a szomszédos megyékel).

A megye számos vidéki településén vannak olyan rendezvények, mint a vásárok, helyi napok, népszokások, tematikus vagy vallási-kulturális események, amelyek valamilyen helyi jelentőségű ünnephez kötődnek.

A legnagyobb érdeklődésre számot tartó népszokások között említhetjük a pünkösdi búcsút, a farsangot, a szüreti bált (magyar szokás), a disznóölést.

A jelentősebb fesztiválok: ásványvizek fesztiválja, néptánc-összejövetelek, reneszánsz zenei napok, a rétyi fúvóstalálkozó stb.

A Kovászna megyei városi rendezvények közül, amelyekre az egész régióból érkeznek a résztvevők, mivel helyi, regionális és országos jellegű eseményekről van szó, a következőket említhetjük: a Szent György Napok, a Kézdivásárhelyi napok (Őszi sokadalom), a Kovászna napok, a Székely Vágta az Őriáspince-tetőn, valamint az Ezer székely leány találkozó.

INNOVÁCIÓK

Kovászna megye vidéki turizmusának egyik fontos erőforrását a megyében az itteni bevált gyakorlatok, valamint azok a vállalkozások és projektek, amelyek innovatívnak számítanak helyi szinten, s amelyek magas színvonalú, változatos és komplex turisztikai szolgáltatásokat kínálnak.

Különböző példákat említhetnénk a turisztikai tevékenység újító jellegű módjaira. Ezeknek az innovatív vállalkozásoknak a legfontosabb jellegzetességei: a lépésről lépésre megvalósítandó fejlesztés – a rendelkezésre álló pénzalapok korlátain belül, amely a különböző európai és kormányzati, vissza nem térítendő finanszírozásra épülnek, a kínált szolgáltatások magas színvonalának bizto-

sítása, valamint a szálláshelyek kialakítása és berendezése. A turisztikai szolgáltatások innovatív módjának számít a piac bizonyos szeletének az azonosítása és kiaknázása, néhány olyan szolgáltatás létrehozása, amely iránt nagy a kereslet, de ami nem érhető el a régióban. Az újítások közé sorolhatjuk a háztáji gazdaságok vagy a helyi közösségek mezőgazdasági-élelmiszeri termékeinek a felhasználását, a helyi közösség bevonását a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások biztosításába, bizonyos épületek vagy történelmi épületegyüttesek felújítását és azok hasznosítását a turistáknak kínált különféle turisztikai szolgáltatásokban. Ugyancsak ide tartozik a munkaerő képzése a vállalkozások keretein belül annak érdekében, hogy szakképzett alkalmazottak álljanak rendelkezésre. Fontos, hogy a régióba csábítsák és megtartsák az e helyen nehezen fellelhető munkaerőt, fenntartható és környezetbarát módon kell kezelni és fejleszteni a turizmus egészét, bővíteni kell a turisztikai kínálatot, hogy több turistát lehessen idecsábítani, és újfajta módon kell hasznosítani a helyi kultúrát és hagyományokat stb.

Az újítás minden itt felsorolt módját elemezni kell a Kovászna megyei vidéki térségre vonatkoztatva ily módon kiemelve azokat az értéket, amelyeket ezek az innovációk képviselnek a turizmus erőforrásaiként és követendő példaként a potenciális turisztikai vállalkozók számára.

A JELEN HELYZET ÉRTÉKELÉSE:

MIKÉNT VÉLEKEDNEK A KÖZÖSSÉG TAGJAI A HELYI ERŐFORRÁSOKRÓL

Az általunk empirikusan összegyűjtött, szociológiai felmérésekből merített adatok alapján megpróbáltuk összegezni az aktív korú (15 és 65 év közötti) vidéki lakosság véleményét arról, hogy milyen tényezőknek és társadalmi (szociális) feltételeknek van jelentőségük a turizmus területén meglévő lehetőségek és korlátok meghatározásában. Meg akartuk ismerni, hogy véleményük szerint melyek azok az erőforrások, amelyek hasznosak lehetnek mint turisztikai létesítmények vagy mint áruként kezelt erőforrások.

Figyelembe vettük a terület szakértői által írt turisztikai szakirodalmat (egyebek között: Sharpley, 1994; Meethan, 2011; Chambers, 2010), s ez alapján a turisztikai erőforrások négy kategóriáját jelöltük meg azzal a megjegyzéssel, hogy szerintünk ez a fajta csoportosítás aligha lehet kimerítő.

Az első részbe soroltuk *a)* azokat a *külső erőforrásokat*, amelyek az építet örökséget, a természeti látványosságokat (tavak, hegyek), kulturális célpontokat stb. alkotják; *b)* azokat a *tárgyi eszközöket* és infrastrukturális feltételeket, amelyek a sikeres turizmushoz szükségesek; *c)* az *emberi erőforrásokat*, amelyek mindazokat a kompetenciákat és készségeket foglalják magukba, amelyek a turizmussal foglalkozók számára lényegesek (itt egyebek között a kommunikálási készségre, az idegen nyelv ismeretére, a megfelelő magatartásra, a vendégek iránti empátiára gondolunk); *d)* és végül a *kultúrát*, mind antropológiai értelemben, mind a mindennapi viselkedést illetően.

Az elemzés első részében kísérletet tettünk annak a tisztázására, hogy Kovászna megye vidéki lakossága milyen feltételek között szánná el magát üzleti tevékenységre a turizmus területén. A turisztikai piacra való belépést illetően a 641 lehetséges válaszból 451 érvényes választ kaptunk, ami 72 százalékos arányt jelent. A válaszok többsége 152 megjegyzéssel (33%) az anyagi erőforrásokra vonatkozik, amelyek a turizmus gyakorlati műveléséhez szükségesek. A szükséges feltételekre való utalások között találjuk az időhiányt, az egészség hiányát, azt, hogy az illető személy munkaképes kor alatti (4.6%), valamint az infrastruktúra silány minőségét (3.7%).

Mindebből következik az a tény, hogy Kovászna megye vidéki környezetében túlhangsúlyozott az anyagi erőforrások hiánya a munkaképes korú lakosság körében. Ráadásul az is kiderül, hogy a helyi lakosokban egyfajta külső passzivitás is működik, azt várják, hogy valaki más tegye meg az első lépést a turizmusra vonatkozó üzlet terén.

A válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy a turizmus műveléséhez – mint a vidéki környezetben végzendő tevékenységhez – pénzügyi támogatásra, jó infrastrukturális körülményekre, megfelelő mennyiségű időre, egészségre és munkaképes életkorra van szükség.

Kovászna megye vidéki környezetében a helyi lakosok szemében a turisztikai erőforrások a következő kategóriákba sorolhatók: természeti és tájképi erőforrások, antropogén erőforrások, események és ünnepi megmozdulások, helyi termékek és gasztronómia.

A természeti erőforrások, mint turisztikai potenciállal rendelkező célpontok

A beérkezett válaszokból kiderül, milyen változatosak Kovászna megye természeti erőforrásai. A 606 érvényes válaszból (95%) kitűnik, hogy olyan turisztikai célpontokat jelöltek meg, amelyek különleges jelentőséggel bírnak a helyi kultúrában és hagyományokban. A legtöbb megjelölést a következő források kapták: Európa egyetlen vulkanikus eredetű tava, a Szent Anna-tó, amelyet száz ember (17%) jelölt meg, ezt követik az erdők (10%), az ásványvízforrások (5%), valamint a Bálványosfürdői szabadidőközpont (4%). Számos olyan konkrét helyszínt is megneveztek, amely a stratégiai tervezés és a marketing szempontjából nagy fontosságú, mint például az Almási barlang, a Besenyői-tó, a Rétyi-tó és a Rétyi Nyír természetvédelmi terület, a Vargyas-szoros, a Tündérvölgy, a Büdös-barlang és Torja község.

Összesítésképpen megállapíthatjuk, hogy Kovászna megyének a természeti erőforrásokra vonatkozó vidéki imázsát nagyjából a természeti látnivalók – mint a Szent Anna-tó és az erdős környék, valamint az ásványvizek hálózata – építik fel, s ennek keretében találjuk a történelmi jelentőségű helyeket, mint amilyen Bálványosfürdő és a torjai Büdös-barlang.

Az antropogén erőforrások, mint turisztikai potenciállal rendelkező célpontok

Ami az antropogén erőforrásokat illeti, az 559 érvényes válaszból az derül ki, hogy a történelmi és kulturális látványosságoknak széles skálája van. A történelmi látnivalók nagy részét meg lehet találni a megye térképén. Az összevont kategóriákból kitűnik, hogy a leggyakrabban a templomokat jelölték meg (1341, 24.3 %), utánuk következnek a kastélyok és kúriák (9.2 %), a várak (7.4 %) és a múzeumok (2.3 %). A várak közül a leggyakrabban megemléstettek Bálványos vára, Ika vára, a kastélyok és kúriák közül pedig a Mikes-, a Daniel- és a Kálnoky-kastély. Benedek Elek és Gábor Áron emlékháza, valamint Dózsa György szobra is szerepel.

A felsorolt antropogén erőforrások a lehető legjobban bizonyítják, hogy ezek a turisztikai célpontok a magyar etnikum kollektív történelmének és identitásának a megtestesítői. Az antropogén erőforrások szemszögéből a megye arculata a történelmi és kulturális személyiségekről szóló emlékekből és a közösségi örökségből áll össze.

Potenciális források – közösségi rendezvények

Kovászna megye vidéki környezetéből a válaszadók többsége (85%) egy közösségi ünneplésről tett említést, amely a régióba vonzza a turistákat. A régió legnépszerűbb eseményei a bállok, a falunapok, a Székely vágta és a Ciobănașul ünnepe. Különösen meglepő a március 15-i évfordulóról való megemlékezés hiánya, amire az esemény politikai jellege adhat magyarázatot.

Kovászna megyének a turisztikai potenciállal rendelkező arculatát a helyi lakosok szerint a bállok és vásárok jellemzik, amihez hozzáadódik a huszárok vágója a Maksa községhez tartozó Óriáspince-tetőn. Ami a román etnikumú helyi lakosokat illeti, a Ciobănașul a legnépszerűbb esemény.

Potenciális erőforrások – helyi termékek

A felsorolt erőforrásokat helyi termékek egészítik ki. A válaszadók aránya ebben az esetben is nagy, 85 százalék 551 példa említésével. Mint várható volt, a burgonya stratégiai szerepet kapott, ezt követi a pálinka, a kürtőskalács, a különféle tejtermékek, a házikenyér. A mezőnyben szerepelt még a méz, az ásványvíz, a füstölt kolbász. Mindegyik említett termék házi készítésű.

Végül megállapíthatjuk, hogy a vidéki térség imázsa a helyi lakosság szemében a helyi termékek és élelmiszerek tükrében így fest: pityóka-pálinka-kalács-tejtermékek.

5. A TURISZTIKAI PIAC ÉRTÉKELÉSE ÉS SZEGMENTÁCIÓJA

5.1 A KOVÁSZNA MEGYEI TURIZMUS ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

Ha a szálláshelyek számát és a szálláskapacitást tekintjük, Kovászna megye vidéki turizmusa rendkívül fejlett. Figyelemreméltó a turisztikai kis- és középvállalkozásoknak a száma ahhoz képest, hogy a szállodai struktúrák milyen gyengén kiépítettek. Ami a turisták számát és forgalmát illeti, noha a rendszerváltás után ezek az értékek csökkentek, az utóbbi években növekedési folyamat érzékelhető.

A vidéki környezet gazdag ásványvíz-lelőhelyekkel rendelkezik, amelyeket gyógyászati célra használnak a fürdőhelyeken és a balneoklimaterikus kezelőközpontokban, Bálványosfürdőn, Előpatakon, Bölönben, Hatolykán stb. Ezenkívül a falvak és községek területei bővelkednek a természeti és ember alkotta erőforrásokban, amelyek rendkívül vonzóak a turisták számára. Kovászna megyének változatos a domborzata, faunája és flórája, így ez ideális környezet a természet szerelmesei számára, de azok is kedvüket lelhetik benne, akik az adott térség kultúrája, hagyományai és történelme iránt érdeklődnek. Az ország központjában fekvő Kovászna megye kedvelt úti cél a Magyarországról érkező turisták számára (akik ismerik a nyelvet, és ugyanazokat a hagyományokat ápolják, közös a történelem is), ugyanakkor átkelőhely a Prahova völgye felé, így fogadja a fővárosból és az ország deli részéből érkező turistákat. A „Károly-effektus” segítségével a megye vidéki környezete felkeltette a külföldi, főleg a Nagy-Britanniából érkező turisták érdeklődését.

Kovászna megye vidéki turizmusának problémái a turizmus szezonális jellegéből adódnak, mivel a szálláskapacitást kihasználatlan a szezonon kívül. További hosszú távú problémát jelent a Kovászna városban kifejlesztett fürdőturizmus viszonylagos függősége azoktól a szolgáltatásoktól, amelyeket az állam biztosít a nyugdíjasoknak, hiszen a mostani konfiguráció egyáltalán nem ösztönzi az innovációt. Megoldást jelentene olyan más kategóriák támogatása, amelyek érdekeltek abban, hogy a gyógykezelő központok sajátos jellegének megfelelő infrastruktúrába fektessenek be. Ugyancsak nehézséget okoz a turisztikai célpontok területi megoszlásában fellelhető egyenetlenség, mivel a célpontok három pólus köré csoportosulnak, amelyek nem mindig egészítik ki egymást. Ezeket a pólusokat a látogatók céljai határozzák meg: az üdülőövezet, a vidéki környezet – főként a hegyvidéki, a harmadik pedig az első kettőt ötvözi, mivel a turisztikai örökség kulturális kerete és a térségben honos hagyományok alkotják.

5.2 A FOGYASZTÓK SZEGMENTÁCIÓJA

5.2.1 Kovászna megye vidéki turizmusának termékeit és szolgáltatásait igénybe vevő, tipikus szegmensek

A fogyasztók szegmentációja, differenciálása, tipizálása és jellemzése a fejlesztés és tervezés szempontjából stratégiai jelentőségű (esetünkben azokról a turistákról van szó, akik legalább egy napot töltenek a régióban). A turisták igényeinek és elvárásainak való megfelelés érdekében a testreszabott turisztikai termékekkel és szolgáltatásokkal a turisták olyan csoportjait kell megcélozni, melyek tagjainak különféle igénye és ízlése van. Az alábbiakban megpróbáljuk megadni azokat a legfőbb koordinátákat, amelyekkel meg lehet határozni a turisták nagy csoportjait; mindegyik azonosított csoportot külön-külön fogunk jellemezni.

Standard módszert alkalmaztunk, amely a turisztikai marketing szakirodalmán alapul, s amelyet más helyeken is alkalmaznak a kutatócsoport tagjai (a kiegészítő részleteket elsősorban itt lehet megtekinteni: Pasztor-Peter-Gabora-Gagyai, 2013: 33–43). Gyakorlatilag a legfőbb szociodemográfiai jellemzőkre összpontosítjuk a figyelmet, akárcsak azokra a tipikus motivációkra, amelyek a térség felkeresésére sarkallják a turistákat, és áttekintjük kedvenc időtöltésüket itt tartózkodásuk idején. Magyarázó változóként a következők érdekelnek bennünket: az utazás oka, jövedelem, az utazás célja, a tartózkodási idő a desztinációban, kedvenc időtöltés, a kedvenc időtöltés típusa, kapcsolat a helyiekkel, az elszállásolás módja, az utazás módja, az utazások gyakorisága az adott helyen (idem). Mindegyik típus csak elméleti, a kiragadott csoportok közötti konstitutív különbségeken alapul (valójában a csoportok között átfedések vannak, és mindegyik heterogén).

A csoportok ebben az esetben minőségi, nem pedig statisztikai nézőpontból lényegesek. A szegmentáció alapjául szolgáló adatok megfigyeléseinkből, a térség turisztikai létesítményeinek menedzsereivel folytatott eszmecserekből, az adott helyeken tanulmányozott dokumentumokból, a másodlagos statisztikai adatokból, valamint kérdőíves adatfelvételen alapuló kutatásból származnak. A rendelkezésre álló adatok értelmében ugyanis kimutatható különbség van a turisták között abban a tekintetben, hogy ezek milyen célból látogatnak el a megyébe: 1. felüdülés céljából, a természet nyújtotta nyugalmat élvezni, 2. a turisztikai örökségnek, a nemesi világ emlékeinek megismerése céljából, 3. a balneoklimaterikus kezelőközpontokban gyógykezelés vagy szabadidős tevékenység céljából. Kimutatásunkat ezekre a különbségekre alapozzuk.

A TERMÉSZETI KÖRNYEZET

1. szegmens: „Családi kirándulások”. A fogyasztók e csoportjának tagjai nukleáris családok, házaspárok és fiatal gyermektelen családok. Egyes esetekben a csoportok nagyobb létszámúak, a családok ugyanis olykor több baráttal együtt érkeznek. Az ő céljuk leginkább a lazítás és felüdülés, ki akarnak szabadulni a mindennapokból, amennyire csak lehet, messze az otthontól és minél közelebb a természet nyugalmához a szabad levegőn. Az adott helyen való tartózkodás átlagos időtartama három naptól két hétig terjed. Nagy vagy közepesen nagy városokból érkeznek, Bukarest, Moldova, Magyarország térségéből és Székelyföldről. Saját tulajdonú gépkocsival közlekednek, (agroturisztikai) panziókban szállásolják el magukat vagy – ritkábban – kulcsosházakban. A helyiekkel felszínes a kapcsolatuk, a helyi kultúrára gyakorolt hatás minimális vagy jelentéktelen. A rendelkezésre álló, üdülésre szánt költségvetés közepes méretű, az üdülésnek ezt a fajtáját közepes jövedelemmel rendelkező családok veszik igénybe, melynek tagjai 35 éven felüliek és a középosztályhoz tartoznak. Az interjúkból kiderül, hogy ez a szegmens kedvező a turizmus számára, mivel közepes jövedelműek, de az üdülés idején az átlagosnál többet költenek. Panziókban szándékoznak szállást kapni, és 30 éven felüliek. A turizmusnak ezt a típusát a kikapcsolódás, a felüdülés, a mindennapi életből való kiszakadás céljából veszik igénybe, szabadidő eltöltése inkább passzív tevékenységekre, illetve a nem sajátos helyi gasztronómia élvezetére irányul. Kapcsolatuk a helyiekkel konfliktusmentes, csak az igénybevett szolgáltatásokra korlátozódik. A vonzerőt számukra az otthontól távol eső, változatos természeti környezet jelenti.

2. szegmens: „Adrenalin”. Ennek a szegmensnek a tagjai fiatalabbak, általában 30 év alattiak, az átlagosnál magasabb jövedelműek, városi környezetből származnak, közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. Ők az aktív pihenést szolgáló sporttevékenységek (téli sísülés, hódeszkázás, nyáron rafting, kajak, alpinizmus, barlangászat) segítségével szeretnék kiszakadni a stresszes mindennapokból. Üdülésük kifejezetten sajátos szolgáltatásokat igénylő kedvenc időtöltésekre irányul. A tartózkodásuk időtartama rövid vagy közepes hosszúságú (3-7 nap), kedvenc szálláshelyeik a panziók (főleg a Vargyas-szoros vidékén). Az üdülésre szánt kiadásuk átlagon felüliek, csaknem magasnak mondhatóak, a vonzerőt számukra a természet és az ehhez kapcsolódó épített létesítmények jelentik (sípályák, alpinista létesítmények stb.). Olyan turizmusról beszélünk, amely a természettől függ, mint például a „trekker&hiker”(kerékpártúra), amely egynapos időtartamra korlátozódik, mivel a pályán megtett út vagy az elérendő hely határozza meg.

3. szegmens: „Business worker”. Ez a szegmens a nagyobb kapacitású panziókat vagy hoteleket keresi, elsősorban Bálványosfürdőn. E turizmus társaságokhoz kötődik és többféle tevékenységet foglal magában, mindössze néhány napos időtartamú (1-3 nap, főleg hétvégén), és főleg indoor típusú tevékenységeket feltételez. E találkozók alkalmával gyakran szerveznek műhelymunkákat vagy csapátépítő jellegű programokat. Az e célra elkülönített költségvetés magas. A vonzerő ebben az esetben a másféle, a munkahelyhez viszonyítva elszigetelt környezetben rejlik (például szállodában, konferenciateremben), a természethez közel.

KULTURÁLIS-TÖRTÉNELMI JELLEGŰ TÉRSÉG ÉS A NEMESI TURIZMUS

4. szegmens: „Luxust kedvelők”. Olyan turisták tartoznak ebbe a kategóriába, akik egy romantikus kastélyban kívánják szórakozással tölteni a hétvégét, ahol egyszerre szívhatják magukba az autentikus történelmi hangulatot és élvezhetik a modern kor kényelmét (a Daniel-kastélyról van szó). Ezek a turisták a Nagy-Britannia hercegének a nevéhez fűződő „Károly-effektus” nyomán érkeztek erre a vidékre, ezért luxusszintű szolgáltatásokra vágnak egy négycsillagos kastélyszállóban, tágas szobákkal, kifogástalan kiszolgálással, minőségi ételekkel. Az ő céljuk inkább a lazítás, a mindennapokból való kiszabadulás egy tündérmesébe illő helyszínen. Az átlagos tartózkodási idejük mindössze 3-4 nap főleg a hétvégén. Elsősorban a fővárosból és az ország déli részéből érkeznek, jövedelmük magasabb az országos átlagnál, a felsőosztályhoz tartoznak, és a legtöbb esetben középkorúak. Élettársukkal vagy családjukkal együtt érkeznek, de olyan emberek is vannak közöttük, akik üzleti célból jönnek. Olyan programokban és eseményekben vesznek részt, amelyeket a szállásadó rendez számukra, mint amilyen például a szekerezés, lovaglás a megjelölt turistautakon, a régi hagyományokkal való ismerkedés, közelebbi városok és turisztikai célpontok felkeresése. A helyi lakossággal nagyon felszínesen érintkeznek, a helyi kultúrára való hatás minimális vagy jelentéktelen. Közlekedési eszközként a gépkocsit használják. A vonzerőt a kastély romantikus külleme által biztosított luxuskörnyezet jelenti.

5. szegmens: „A nemesség nyomában”. Ez a szegmens azokat az 50 és hatvan közötti embereket foglalja magában, akik azért választották Kovászna megye vidéki környezetét, hogy a még szinte érintetlen természet lágy ölében töltsék idejüket belekóstolva a nemesek életstílusába a jelenlegi kúriákban és kastélyokban. Az ő tartózkodási idejük a leghosszabb, egy-két hét. Külföldről, elsősorban Nagy-Britanniából utaznak ide. E szegmens tagjai London közelében, a délkeleti vidéken élnek kertvárosban vagy saját birtokukon. Befolyásos emberek, tiszták, nemesek vagy olyan emberek,

akik a diplomácia területén dolgoztak, vagyis korábban diplomaták voltak, ma pedig ötven éven felüli nyugdíjasok. Feleségeikkel együtt utaznak, akik soha nem voltak foglalkoztatva a munkaerőpiacon, és hobbiként kertészkednek, művészi hajlamuk van, és szívesen tevékenykednek közösségi klubokban. Ők megjárták Indiát és az Egyesült Államokat, de Erdélyt biodiverzitása miatt szeretik, aminek Angliában már nyoma sincs az ipari forradalom miatt. Ez a szegmens alapos természeti ismeretekkel rendelkezik. Ezenkívül nagyra értékeli a múltnak és a természetnek azokat az értékeit, amelyeket nem csorbított a mai fogyasztói társadalom. Így alkalmuk van rátalálni az elmúlt évszázadok varázserejére, amely megtartotta a természet és az emberi közösség közötti összhangot. Mivel ezek a turisták hosszú ideig tartózkodnak üdülési helyükön, barátságos kapcsolatot ápolnak a helyi lakosokkal. E szegmens tagjai repülőn érkeznek, de közlekedési eszközként gépkocsit vesznek igénybe. A vonzerőt a természet és az emberi közösségek értékeinek az összhangja jelenti.

6. szegmens: „Wannabe”. Ennek a szegmensnek a tagjai ugyancsak Angliából érkeznek, de kisebb jövedelemmel rendelkeznek, mint az 5. számú szegmens képviselői, és a kismesek életmódjára vágynak. Számukra ez az utazás jó alkalom erre, mivel egy pillanatra úgy érezhetik, hogy valóban úgy is élnek. Tartózkodási idejük rövidebb, leginkább 7-10 nap. Céljuk leginkább az, hogy lazítsanak, kipróbálják a nemesi életmódot, s hogy kiszakadjanak saját történelmi-kulturális környezetükből. Passzív tevékenység jellemző rájuk, bár gyakran látogatják meg a térségben lévő desztinációkat (közeli városok felkeresése, olyan természeti látnivalók megtekintése, mint a barlangok, tavak, vízesések s még akár falvak is). Hiányzik belőlük ugyanakkor a természeti és kulturális környezet iránti odaadó érdeklődés. E szegmens tagjai repülővel érkeznek és gépkocsival közlekednek. A vonzerőt ez esetben a nemesi életmód iránti vágy teljesülése jelenti.

7. szegmens: „Az etnokultúra fogyasztói”. Elsősorban a Magyarországról érkező turistákról van szó, akik azért utaznak ide, hogy átéljék a nemzethez való tartozás élményét, s ezért a magyar kultúra sajátos helyszíneit, turisztikai célpontjait látogatják. E szegmens képviselői busszal vagy gépkocsival közlekednek. Tartózkodásuk időtartama 3-4 nap, ezalatt kirándulásokat szerveznek számukra a kulturális, hagyományőrző és történelmi szempontból jelentős turisztikai célpontokhoz. Sok férőhelyes vagy agroturisztikai panziókban helyezkednek el. Főleg hétvégéken és az ünnepekhez közeli napokon érkeznek, elsősorban Pünkösöd alkalmából. Az útra szánt költségvetés nagysága átlagos körüli, amúgy nem költenek sokat. Csoportokban vagy családdal utaznak, mivel az is céljuk, hogy meglátogassák a régióban élő rokonaikat és barátait. A vonzerőt a nyelvismeret, a meghitt légkör és a közös történelmi és kulturális múlt jelenti.

8. szegmens: „Mások”. Ez a szegmens rendkívül sokszínű és alulreprezentált. Köztük vannak azok a turisták, akik szakmai okokból vagy tanulási célból utaznak, megtalálhatók közöttük az Európa más tájairól érkező arisztokrata vagy gazdag vadászok.

A FÜRDŐK TÉRSÉGE

9. szegmens: „Hétfégi fürdőzés”. A turizmusnak ez a fajtája az ásványvízzel és mofettagázzal kapcsolatos központokra, mofettákra épül, ez is „családi kirándulás”, nincs is ez utóbbihoz képest nagy eltérés. E szegmens tagjai a megye fürdőhelyeit keresik fel hétfégi szórakozás céljából, elsősorban a közelben, de akár a helyiek is igénybe veszik. Ritkán találunk külföldi turistákat ebben a kategóriában. Nagyon fontos, széles körű szegmensről van szó.

10. szegmens: „Gyógykezelést igénybe vevő nyugdíjasok”. Rendkívül fontos, és jelentős szegmens ez, nyugalmazott korú emberek alkotják. Őket az egészségi állapotuk motiválja a leginkább, és az ország minden szegletéből érkeznek. A szegmensen belül van egy rész, amelybe azok tartoznak, akik a nyugdíjasok számára elkülönített, állami költségvetési összegekből támogatott szociális létesítményeket veszik igénybe, ezeket az összegeket a nyugdíjpénztárakon és nyugdíjasok szervezetein keresztül osztják el. Tartózkodási idejük hosszú, akár négy hétig is eltart. A rendelkezésre álló pénzük változó mennyiségű, de nem lépi túl az átlagos szintet. Van kapcsolatuk ugyan a helyi közösséggel, de az nem jelentős, úgy viselkednek, mintha otthon lennének. A legfőbb időtöltés a gyógykezeléshez kötődik, ezen túl inkább passzívak. A vonzerőt a fürdőlétesítmény jelenti. Ez a szegmens stratégiai jelentőségű a térség turizmusa számára.

A fenti szegmensek bemutatása alapján megállapíthatjuk, hogy Kovászna megye vidéki környezetében a turisták típusainak meglehetősen széles köre fordul meg. A turizmus különböző formái között van kapcsolat, néhánynak ezek közül kiegészítő jellege van.

6. SWOT-elemzések

6.1 A MUNKAERŐRE VONATKOZÓ SWOT-ELEMZÉS KOVÁSZNA MEGYÉBEN

Erősségek

S

- A megye lakosságának nagy hányada vidéken él
- Az utóbbi tíz évben kevés volt a munkanélküli
- A nők között kicsi a munkanélküliek aránya
- A foglalkoztatottság mértékének viszonylagos emelkedése tapasztalható a szállodaiparban és a vendéglátás területén, illetve a kulturális és kereskedelmi tevékenységekben
- Érvényesült a városok által gerjesztett spillover hatás
- A városok közelsége kedvezően hat a környező vidéki területek vállalkozói tevékenységére
- Növekvő vállalkozói potenciál, különösen a fiatal és középkorú, felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező férfiak esetében
- A turisztikai szakmának jó a presztízse
- Megyei szinten és vidéki környezetben a középiskolai végzettséggel rendelkezők aránya az országos szint fölött van

Gyengeségek

W

- Fokozott függőségi ráta
- Előrehaladott korú népesség
- A népesség elöregedése
- A városi környezetben fiatalabb a népesség, mint a vidéki környezetben
- Csökken a helyben lakók száma
- A vidéki környezetben a munkanélküliek aránya magasabb, mint a városi környezetben
- Nagy a munkanélküliségi ráta
- A megyei és az országos szinttel összehasonlítva a falvakban meglehetősen csekély a vállalkozói tevékenység
- A falvakban a vállalkozások sűrűsége a régiós átlag alatt van
- Megyei szinten a szállodaipar és az éttermi hálózat önmaga méreteihez képest alacsony teljesítményt produkál
- Hanyatlóban a tevékenységi ráta
- A professzionalizálás hiánya a stratégiai területeken
- Nyelvi akadályok
- Csekély együttműködési hajlandóság
- Az idegen nyelvű kommunikációs készség hiánya
- Tőkehiány
- Silány az infrastruktúra

Lehetőségek

O

- Jó lehetőség van a határokon átnyúló együttműködésre
- Újfajta lehetőségek képzésre
- A megyében kiegyensúlyozott a demográfiai szerkezet
- Növekvő potenciál a mezőgazdaságban, a szálloda- és vendéglátóiparban, valamint a kulturális tevékenységben
- Új finanszírozási lehetőségek
- Újítások, bevált gyakorlatok
- Szakmai gyakorlatok országos hálózatai
- Külföldi tapasztalatok a tanoncképzés terén
- Olcsó munkaerő a külföldi vállalatok számára
- Új finanszírozási szabályok
- Új adótörvénykönyv
- Az információs és kommunikációs technológiák terjedése

Veszélyek

T

- A szakképzett munkaerő külföldre távozása
- A lakosság vándorlása
- Etnikumközi (román–magyar) feszültségek
- Bürokrácia
- Túlzott mértékű szabályozás
- Kirekesztés, regionális különbségek
- Kirekesztés, regionális különbségek
- A megélhetést biztosító szektorokban magas fokú a munkaerő-foglalkoztatottság
- Monetáris és fiskális politika
- A foglalkoztatási trendek változása

A munkaerővel kapcsolatos **erősségek** elsősorban az emberi erőforrások helyzetével, a turizmus területén érvényesülő foglalkoztatottsággal és a vállalkozó potenciállal kapcsolatosak.

A turisztikai szakma nagy tekintélynek örvend, a turizmus gazdag vállalkozói potenciált rejt magában, ami hozzájárulhat a foglalkoztatottság fokozottabb növelésére a szálloda- és vendéglátóiparban, valamint a kulturális és kereskedelmi tevékenység terén. A városok közelsége és az ebből fakadó másodlagos hatások kedvezően befolyásolják a környező vidéki területek vállalkozói tevékenységét. Egy szociológiai felmérés szerint a munkaképes korú emberek – ha van rá lehetőségük – készek a turizmus területén dolgozni. Emellett a válaszadók kétharmada szeretne az említett te-

rületet érintő szakmai képzési tanfolyamokon részt venni. A vidéki lakosság középiskolai végzettségének szintje (líceumi, szakközépiskolai vagy gimnáziumi) magasabb a megyei és az országos átlagnál, ami meglehetősen képzett és felkészült munkaerőt biztosít.

A Kovászna megyei **munkaerővel** kapcsolatos **problémák** három fő nagy téma köré csoportosíthatók: 1. a foglalkoztatási helyzetet érintő külső tényezők, 2. a munkaerő gazdasági és ágazati vonatkozásai, 3. az emberi erőforrások minőségével és a szociokulturális környezettel kapcsolatos vonatkozások.

A foglalkoztatási helyzet javítását gátló legfontosabb tényező az infrastruktúra rossz állapota, ugyanis az alkalmazottak, illetve a potenciális alkalmazottak nehezen jutnak el a munkahelyükre. Hasonlóképpen silány az autópályák és vasútvonalak állapota, korszerűsítésre szorulnak. Mindez fékezi a turizmus infrastruktúrájának a fejlesztését, mivel a turisztikai célpontok nehezen megközelíthetőek a látogatók számára. A rossz közúti és vasúti viszonyokon túlmenően meg kellene oldani a tömegközlekedés problémáját is, mivel a közlekedésnek ez a típusa szinte nem is létezik a vidéki környezetben. Ez pedig kedvezőtlenül hat a munkaerőpiacra, hiszen nehezíti a falvak és községek lakóinak eljutását a munkahelyekre.

Ami a munkaerő gazdasági és ágazati vonatkozásait illeti, a legfőbb probléma a magas munkanélküliségi ráta. A vidéki környezetben a munkanélküliek száma meghaladja a városi környezetben lévő munkanélküliek számát, a munkatevékenység rátája pedig folyamatosan csökken. A vidéki térség lakosságának körében regisztrált jövedelmek szintje a megyei és országos átlag alatt van, a többlehiány pedig csorbítja a vállalkozói kedvet, s ez negatívan befolyásolja a potenciális vállalkozókat. Ráadásul a falvakban és községekben tapasztalható vállalkozói tevékenység meglehetősen lanyha a megyei és országos szinten mérthez képest, a vállalkozások sűrűsége a vidéki térségben nem éri el a régiós átlagot.

A problémák mellett megjelenik a monetáris és fiskális politika változásának a kockázata is, ez negatív hatást gyakorol a munkaerőre. Figyelembe kell venni továbbá a foglalkoztatási trendek változásával, a túlzott mértékű szabályozással és a végtelen bürokráciával járó kockázatokat és nem

utolsó sorban a régió belüli különbségek növekedését, amely a hátrányos helyzetű emberek valamely csoportjának a kirekesztésével járhat.

Az emberi és szociokulturális erőforrások minőségének a helyzetét vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a problémák nagy részben az állandó lakhellyel rendelkező helyi lakosság számának csökkenéséből és a lakosság elöregedéséből fakadnak. A helyzet még rosszabb, ha arra gondolunk, hogy a városi környezetben élő lakosság fiatalabb, mint a vidéki környezetben élők. Nem kedvez a helyzetnek az sem, hogy a lakosság körében a nem foglalkoztatottak aránya nagyobb, mint a foglalkoztatottaké. A turisztikai szakértőkkel folytatott eszmecsere során felszínre került az a tény, hogy hiányzik a megye gazdaságához illeszkedő szakmai hozzáértés a munkaerőpiacon. További aggodalomra adnak okot a nyelvi akadályok, amelyek a nyelvtudás hiányából erednek. A megye vidéki térségében alacsony fokú az együttműködés iránti készség, ami ugyancsak hátrányosan befolyásolja a munkaerőpiacot.

Ami az emberi erőforrások minőségét érintő problémákat, illetve az elhelyezkedési lehetőségeket illeti, végül szólnunk kell arról annak a veszélyéről, hogy a szakképzett munkaerő külföldre vándorol, és hogy a lakosság nagy része az önálló gazdaságban aktiválódik.

Erősségek

S

- Kedvező földrajzi fekvés, könnyű megközelíthetőség a nagyobb városokból (Brassó, Bukarest)
- Ásványvizek, mofetták bősége, ami komparatív előny
- Változatos természeti erőforrások, a flóra és fauna sokfélesége, természetvédelmi övezetek léte, eredeti természeti környezet
- Autentikus és változatos épített örökség: kúriák, kastélyok, történelmi műemlékek
- Autentikus mezőgazdasági termékek, sajátos gasztronómia
- Néprajzi szempontból kompakt régió, sajátosan székely kulturális örökséggel, vonzó úti cél az etnokulturális turizmus szempontjából
- Hagyományok, népszokások hagyományos mesterségek
- Etnokulturális változatosság a megye déli részén
- Bővülő szálláskapacitás, amely egyre sokrétűbb
- A turisztikai szolgáltatások megléte a megye minden részén
- Aktív turisztikai szervezetek, szakmai képviselő kialakulásban
- Vannak újítások és kreatív ötletek a turizmus fejlesztésére

Gyengeségek

W

- Erős szezonális hatás
- Kihasztnátlan szálláskapacitás
- A turisták rövid idejű tartózkodása (különösen a külföldieké)
- Nehéz elérhetőség a külföldi turisták számára, fejletlen közlekedési infrastruktúra (nincs repülőtér és autópálya a közelben)
- Tőkehiány, korlátozott finanszírozási lehetőségek
- A fejlesztéshez szükséges pénzügyi források elérése bonyolult, bürokratikus
- A finanszírozási projektek menedzsmentje nem hatékony
- A hitelektől való ódzkodás a vállalkozók körében
- Korlátozott integrált szolgáltatások és turisztikai csomagok
- A tervezés folyamatának esetlegessége
- Alacsony szintű munkateljesítmény a turizmus terén, a keletkező hozzáadott érték alacsony
- Felaprózódott ágazat, hiányzik a kisvállalkozások hálózati formában való integrációja, a turisztikai klaszterek hiánya
- Problémák vannak a piacsabályozás terén az informális gazdaság és az illegális szállásolás miatt
- Nincs lehetőség az ellenőrzésre és a minőségi szabványok érvényesítésére
- Kiegyensúlyozatlan a piac a tisztességtelen konkurencia miatt, amelyet Kovászna város támogatott egészségügyi turizmusa teremt
- A szereplők közti nehézkes együttműködés a turizmus fejlesztésére irányuló programokban
- A közösségi közvetítők hiánya vagy hatékonytalansága
- Alacsony képzettségű emberi erőforrás
- Hiányos a román és az idegen nyelvek ismerete, problémák a vendégekkel való hatékony kommunikáció terén
- Alacsony bérek, a piaci átlag alatti javadalmazás, nem bejelentett alkalmazás, a szociális juttatásokhoz való korlátozott hozzáférés
- Az alternatív teljesítményösztönzők hiánya
- Alacsony fokú a motiváció az alkalmazottak körében
- Jelentős információs aszimmetria a munkáltató és az alkalmazott között
- Csak részben illenek egymáshoz a vendégfogadás hagyományos szokásai és a turizmus kommodifikációja
- A szektor szereplői között korlátozott a bizalom és az együttműködési hajlandóság
- Idegenkedés a kockázatvállalástól
- A helyi közösségek korlátozott részvétele a turisztikai tevékenységben, a lakosság közömbössége
- Hiányosságok a turizmus információs infrastruktúrájában, a régió népszerűsítési célkitűzéseinek összehangolásában

Lehetőségek

O

- A szálláskapacitás jobb kihasználása
- Az ásványvízhez kötődő erőforrások integrált hasznosításának lehetősége
- Az egészségügyi és wellness-turizmus fejlesztése
- A hajdani turisztikai létesítmények újjáélesztése (Málnás, Kommandó stb.)
- Az épített örökség látogatottságának élénkítése a turizmus, a bevált gyakorlatok alapján
- A bevált tapasztalatok modelljeinek hasznosítása, a technológiaátadás lehetősége, a kapcsolatok átadása (például a Károly herceg által gyakorolt agroturizmus)
- Kedvező feltételek az agroturizmus számára
- Biodinamikus háztáji gazdasági potenciál, a Slow-Food mozgalomba való bekapcsolódás
- Rendelkezésre álló finanszírozási lehetőségek
- Az etnikulturális turizmus kiterjesztése a magyarországi turisták számára
- Az etnikulturális turizmus kiterjesztése a romániai turisták számára
- Projektgeneráló szervezetek fejlesztése, külső szakértők bevonása

Veszélyek

T

- A nehezen reprodukálható erőforrások felelőtlen kezelése (erdők, rétek, termőföldek)
- A természeti erőforrásoknak a fenntarthatóság rovására történő kiaknázása
- Az épített örökség pusztulása
- Környezetszennyezés
- Az együttműködés tendenciájának csökkenése, ugyanakkor az opportunizmus terjedése
- A turistákkal szembeni bizalmatlanság fokozódása
- A bizalmatlanság fokozódása az ipari ágazaton belül
- A Romániáról kialakult általános kedvezőtlen kép a turizmust illetően
- Lassú az infrastruktúra-fejlesztés
- Demográfiai hanyatlás
- Az emberi erőforrások csökkenése, a szakemberek külföldre vándorlása
- A politikai befolyás növekedése a turisztikai piacot érintő döntésekben
- A lakosság közömbössége a közösségi problémák és döntések iránt
- Alacsony fokú polgári bátorság és cselekvőkészség

Kovászna megyének kedvező a földrajzi elhelyezkedése, mivel Románia középső részén fekszik, a közutaknak és a vasútvonalaknak köszönhetően a nagy városokból (Brassó, Bukarest) könnyen megközelíthető. A megye áthaladási útvonalat képez a Prahova völgye felé, az Ojtozi-szoroson keresztül pedig a régió összeköttetésben áll Moldova vidékével, de ugyanakkor Székelyföldhöz tartozik, s ez meghatározza e terület sokféleségét. Kedvező földrajzi fekvésének hála, a megye változatos domborzatot, csodás tájakat mondhat magáénak, tele értékes természeti erőforrásokkal, a gazdag növény- és állatvilág pedig autentikus környezetet biztosít. A környezet versenyelőnye az ásványvizek és a kén-gázok (mofetták) bőségében rejlik. Kovászna megye dúskál az ember alkotta erőforrásokban, eredeti és változatos építészeti örökséggel, kastélyokkal, kúriákkal és más történelmi létesítményekkel és műemlékekkel rendelkezik. Nem véletlenül kapta a megye a kúriák földje elnevezést. Ezeket az erőforrásokat és létesítményeket kiegészíti a helyi lakosok vendégszeretete, a régió sajátos gasztronómiája, valamint a hagyományok, népi szokások és hagyományos mesterségek bemutatása. Néprajzi szempontból kompakt régió, sajátosan székely kulturális örökségnek van a birtokában. Mindaz, amit eddig említettünk, hozzájárul ahhoz, hogy a megye vidéki térsége vonzó úti cél legyen a látogatók számára. A megye iránt érdeklődőket bővülő és egyre változatosabb, a turisták minden típusának az igényeihez mért szálláskapacitás várja az agroturisztikai táboroktól és panzióktól egészen a kastélyszállókig. A megye aktív turisztikai szervezetekkel és szolgáltatásokkal rendelkezik, s ezek – más kreatív és újító ötletekkel együtt – elősegítik a turizmus fejlődését Kovászna megye vidéki térségeiben.

Hasonló módon, a három nagy téma mentén csoportosítani is lehet a **turizmussal** kapcsolatos **problémákat**, csak hogy a problémák mélyreható elemzéséhez ezeket öt fontos altémába kell besorolni.

Az első kategóriába a külső problémák tartoznak, így az infrastruktúra. A fentiekből következik, hogy a közlekedési infrastruktúra fejletlen, illetve egy közeli repülőtér és az autótutak hiánya nehezíti a régió megközelíthetőségét a külföldi turisták számára. Az egyik legfontosabb probléma az anyagi erőforrások és a tőke hiánya, ezen kívül korlátozottak a finanszírozási lehetőségek. Ugyanakkor a turizmusfejlesztés pénzügyi erőforrásainak a megszerzése bonyolult, bürokratikus akadályokkal teli. Gondot okoz a finanszírozási projektek alacsony hatékonyságú kezelése is, egyes esetekben ráadásul kifejezetten az tapasztalható, hogy a vállalkozók olykor idegenkednek a hiteltől, ez a hozzáállás pedig hátráltatja a turisztikai vállalkozások fejlődését. Kovászna megyében, pontosabban a megye vidéki térségében érezhető az integrált szolgáltatások hiánya, a turisztikai csomagok pedig korlátozott

mennyiségűek. A külföldi turisták többsége azért szeretne ilyen csomagokat vásárolni, hogy a régiót a maga teljességében ismerhessék meg. Végül pedig szólnunk kell arról a problémáról, hogy nincs tudatos tervezési folyamat, mivel hiányzik egy hosszú távú elképzelés a régió turizmusának fejlesztésére.

A fent említett külső problémák mellett számolnunk kell a veszélyekkel is, amelyek hosszú távon akadályozzák a turizmus és a régió fejlődését. E kockázatok között említhetjük a nehezen reprodukálható természeti kincsek (erdők, mezők, termőföldek) felelőtlen kezelését, akárcsak a természeti erőforrásoknak a fenntarthatóság rovására történő kiaknázását. Ráadásul fennáll a környezetszennyezésnek, valamint az épített és kulturális örökség fokozatos pusztulásának a veszélye, s ez kockázatot jelent a természeti és antropogén erőforrások fennmaradása szempontjából. Összefoglalva a régiót sújtó fő problémákat és a rá leselkedő veszélyeket, a turisták körében hosszú távon romolhat a Romániáról kialakult általános kép. Fennáll az opportunizmus veszélye, amely átveszi a fenntarthatóság helyét, és lazulni fog az együttműködésre irányuló tendencia. S ne feledkezzünk meg annak a veszélyéről, hogy az infrastruktúra lassú fejlődése akadályozhatja a turistaforgalom növekedését.

A külső problémákat tetézik a turisztikai infrastruktúrákban tapasztalható szimptomatikus problémák, akárcsak a ki nem használt szálláskapacitás, amely egyébként fejlesztési potenciált jelent. Kovászna megye vidéki térségeiben a turizmus kifejezetten szezonális jellegű, ráadásul a turisták – főleg a külföldiek – tartózkodási ideje rövid.

A problémák egy másik kategóriája a Kovászna megyei, illetve a falusi turizmus népszerűsítésére és a marketing-tevékenységre vonatkozik. Ezek a problémák összefüggésben állnak a turizmus információs infrastruktúrájának a hiányosságával, azzal, hogy nincs összhang a régió promóciós céljai között, s mindez kedvezőtlenül alakítja a székelyföldi régióról alkotott képet.

A turizmus területén a legnagyobb problémák a gazdasági és ágazati kérdésekhez köthetők. Ami az ágazati vonatkozásokat illeti, egyre nyilvánvalóbb az a tény, hogy alacsony a turizmus terén végzett munka termelékenysége, hasonlóképpen csekély mértékű a hozzáadott érték. A turisztikai szektor felaprózódott, a kisvállalkozók részéről hiányzik a közös hálózatba való integrálódás szándéka, és nincsenek turisztikai klaszterek. A piaci szabályozás nehézségei a az informális gazdaságból, pontosabban, az illegális elszállásolásból fakadnak. Ez utóbbiak száma azért növekszik, mert olyan új minő-

ségi szabványok váltak kötelezővé, amelyeknek nehéz lenne megfelelni. Mégis szükség van minőségi szabványok bevezetésére a turisztikai szektorban, mert ezek nélkül lehetetlen lenne az ellenőrzés alatt tartás. A problémák között említhetjük még a tisztességtelen konkurenciát, amelyet a kovásznai tárogatott egészségügyi turizmus jelent, ez ugyanis negatívan hat általában a turizmus egészére, felborítja a piaci egyensúlyt a többi vállalkozás rovására. Ezek a súrlódások és problémák következtében a turisztikai fejlesztési programok résztvevői csak kellenként hajlandók az együttműködésre. Minde mellett hiányzik vagy nem eléggé hatékony a közösségi közvetítők munkája, márpedig szükség lenne e közvetítői szerepükre.

A problémák negyedik kategóriája az emberi erőforrások minőségét érinti, gondot okoz ugyanis a munkaerő szakképzetlensége. Ehhez hozzáadódik a román nyelv és az idegen nyelvek hiányos ismerete, így nehéz a hatékony kommunikáció a vendégekkel. Az alkalmazottak motiváltsága is csekély, nincsenek teljesítményt ösztönző, alternatív eszközök, mivel alacsonyak a bérek, a szakma javadalmasági szintje a piaci átlag alatt van. A helyzetet csak nehezíti az emberek be nem jelentett alkalmazása, valamint az, hogy korlátozott a szociális juttatásokhoz való hozzáférés. Ráadásul jelentős aránytalanság tapasztalható az alkalmazott és a munkáltató közötti információt illetően, a szektor szereplői között bizalmatlanság tapasztalható, nem mutatnak túl nagy hajlandóságot az együttműködésre, s ez fékezi a turisztikai szektor fejlődését.

A legnagyobb aggodalmat a demográfiai hanyatlás és a szakemberek külföldre való elvándorlása kelti. Fennáll annak a veszélye, hogy az emberek egyre közömbösebbé válnak a közösségi döntések iránt, így a civil kurázi és a cselekvőkészség is hanyatló tendenciát mutathat majd. Nem kizárt, hogy a jövőben növekszik majd a politikai befolyás a turisztikai piacot érintő döntésekre, s ez tovább csökkentheti az együttműködési szándékot.

Végül pedig megemlíthetjük a szociokulturális területen meglévő problémákat. Nagy gondot okoz, hogy nem lehet összeegyeztetni a vendéglátás hagyományos szokásait és a turizmus terén megszabott, szállásadásra vonatkozó törvényi feltételeket. Nem segíti a turizmus fejlődését, hogy a szektor szereplői között csak korlátozott a bizalom és az együttműködési készség. Ráadásul bizalmatlanság tapasztalható a lakosság részéről a turisztikai tevékenységekkel szemben, és a helybeliek kevésbé vesznek részt a turizmussal kapcsolatos tevékenységbe.

7. STRATÉGIAI ÖSSZEFÜGGÉSEK

7.1 A TERVEZÉS ÁLTALÁNOS KERETE

A tervezés csak akkor lehet sikeres, ha létezik valamilyen világos és félreérthetetlen jövőkép. Ezt a jövőképet határozottan kell felrajzolni, népszerűsíteni és megvalósítani. A stratégiai tervezés hiánya gyenge teljesítménnyel jár a turizmus terén, a turisztikai tevékenységeket kiszolgáltatja a külső tényezőknek. Észszerű és hasznos tervezés nélkül lehetetlen a rendelkezésre álló erőforrások optimális felhasználása, az csak az elképzelés szintjén marad.

Jelen dokumentum alapjául szolgáló elvek lényege az volt, hogy tudományosan szavatolják a felhasznált adatok és a diagnózis érvényességét és hitelességét. A követett elvek közé sorolhatjuk a következőket: a turizmus folyamatában és jelenségében résztvevő szereplők bevonása (a vidéki közösségekről, a helyi felelős elittről van itt szó); az objektivitás, a kutatás folyamatának átláthatósága, az elemzés és feldolgozás; a kötelezettség nem vállalása a szereplők által; a kritikus szellem. Tisztában vagyunk azzal, hogy a javasolt célok csak akkor érhetőek el, ha azokat elfogadják és meg is valósítják az érintettek, s ha a szereplők szintjén olyan következetes és határozott irányító tevékenység folyik, amellyel képesek koordinálni a stratégia gyakorlatba ültetését.

7.2 A TERVEZÉSRE VONATKOZÓ EURÓPAI KERET

Az általános stratégiai keretet olyan fő normatív dokumentumok alkotják, amelyek európai, országos és megyei szinten szabályozzák és irányítják a turizmus folyamatát. Itt mindenekelőtt az Európai Bizottság közösségi politikáira és ajánlásaira utalunk, amelyek az európai turizmus fejlesztésének és népszerűsítésének a főbb irányvonalaira, Románia nemzeti mestertevére a 2006–2016 közötti időszakra (Masterplanul Național al României pe perioada 2006-2026) és Bihar megye fenntartható fejlődés tervezetére vonatkoznak.

Az Európai Unió kulcsfontosságú dokumentumának számít az európai turizmus stratégiai fejlesztésének főbb irányait tartalmazó és *Európa, a világ első számú turisztikai célpontja – az európai turizmus új politikai kerete* címet viselő dokumentum. A hivatalos dokumentum megállapítja: a turizmus Európában – mint rendkívül fontos gazdasági ágazat – lényeges szerepet játszik a munkaerő

foglalkoztatásában, különösen a fiatalok és a nők esetében. A dokumentum ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a fejlesztés közös erőfeszítést igényel (NPTE, 2010:3) a szállítók, az utazásszervezők, az utazásközvetítők és turisták részéről. Szilárd erőfeszítésre és koordinációra van szükség a szervezők és a szakmai és ügynökségek, akárcsak a helyi és regionális közigazgatási szervek részéről. Máskülönben a globális szintű konkurencia kihívásaival lehetetlen lesz szembenézni.

Az Európai Bizottság különleges hangsúlyt helyez két olyan értékre, amit az európai turizmus valódi motorjának tekintenek, ez pedig a táj gazdagsága és változatossága, valamint az etnikulturális sokszínűség (Kovászna megye mindkét értéket magáénak mondhatja). Az elsőrendű cél a turisztikai szolgáltatások és célpontok versenyképességének a növelése, illetve a fenntartható fejlődés biztosítása. Az európai politikában tehát a turizmusra mint a foglalkoztatás és a gazdasági növekedés eszközére tekintenek (NPTE, 2010:4). A turizmusnak lényeges szerepe van a vállalkozások előmozdításában, előnyben részesítve a hegyvidéki és vidéki térségeket (ami tökéletesen jellemzi általánosságban Romániát, de különösen Kovászna megyét), s ebből a célból pénzügyi támogatásban kell részesíteni a kis- és középvállalkozókat (p. 4.).

Az EUROSTAT adatai szerint az európai GDP 5 százalékát közvetlenül a turizmus termeli, de ha a kapcsolódó szolgáltatásokat is figyelembe vesszük, akkor ez az arányt eléri a 10 százalékot. (Szerintünk a GDP-nek ezt az arányát Kovászna megyében legfeljebb tíz év múlva lehet elérni).

Az esélyegyenlőség megteremtése stratégiai cél. A helyváltoztatásra képtelen, fogyatékkal élők száma egyre növekszik, a demográfiai folyamatok pedig azt jelzik, hogy 2020-ig fokozott gyorsasággal megy majd végbe a lakosság előregedése, tehát az érintettek számára a hozzáférést a turisztikai szolgáltatásokhoz erkölcsi és kereskedelmi megfontolásokból egyaránt biztosítani kell. Ők olyan sajátos igényekkel rendelkező fogyasztói réteget képviselnek, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ugyancsak fokozott figyelmet kell fordítani az etnikai kisebbség tagjaira, a nőkre és a gyermekekre.

Az európai politika tehát úgy látja, hogy a turisták újabb alszegmensét kell megcélozni, mégpedig az öregeket és a BRIC országokból (Brazíliából, Indiából, Kínából és Oroszországból) érkezőket. Középtávon növekedni fog arányuk, ezért kifejezetten az ő kiszolgálásukra szabott, sajátos termékeket és szolgáltatásokat kell kifejleszteni. Jelenlétük Romániában még nem érte el a kritikus küszöböt, de a

közeli jövőben, amikor országunk csatlakozik a schengeni övezetbe, a kínai turisták a szolgáltatások új választékából vásárolhatnak majd.

Az európai turizmussal kapcsolatos dokumentumnak – és egyben a romániai turizmusnak – megfelelően a fejlődésnek három alapelve kell támaszkodnia. Első: a versenyképesség előmozdítása a környezet védelmével összhangban. Második: a tagállamok közötti együttműködés, amely a bevált gyakorlatok egymás közötti cseréjén alapul. Harmadik: európai szinten integrált finanszírozási politika.

Ezeknek az elveknek az alkalmazása során szem előtt kell tartani az e téren meglévő reális helyzetet. Itt gondolunk például a jelenlegi geopolitikai válságra Ukrajnában (ami miatt csökken és a jövőben még inkább csökkenni fog a térségből érkező turisták száma, s ami ennél is súlyosabb, a konfliktus szélsőséges mértékű elmélyülése következtében a rendelkezésre álló szálláshelyek egy részét az Ukrajnából és – még valószínűbb – a Moldovai Köztársaságból érkező menekültek tömegei foglalják majd el). A gazdasági és pénzügyi válság ugyanis megváltoztatta a közepes jövedelmű lakosság fogyasztási szokásait. Ők az otthonukhoz közelebb eső úti célok felé orientálódtak, és lerövidítették tartózkodásuk átlagos idejét. Romániában a városi középosztályt (az átlagosnál magasabb jövedelemmel, felsőfokú végzettséggel és szociális mobilitással rendelkezőket) érintő adósságválság szűkítette e réteg pénzügyi lehetőségeit (mivel emelkedett a valutaárfolyam, különösen a svájci frank esetében, ami alaposan lefaragta a bankoknak eladósodottak vásárlóerejét).

Mint ahogy már jeleztük, a világ- és regionális szintű versengés fokozódása – az, hogy a feltörekvő térségekből újabb országok vonzzák magukhoz a turistákat, akik összességükben kevesebben lettek – olyan közvetlen hatást gyakorolnak, amelyet mindenfajta hosszabb távú tervezésnél figyelembe kell venni. A demográfiai trend Európában negatív. Mint ahogy korábban már kimutattuk, a 65 év feletti korosztály aránya gyorsított ütemben növekszik, bár ennek a jelenségnek akár kedvező hatása is lehet: e korosztály tagjai állandó és stabil jövedelműek, sajátos igényeik vannak az ételmezt, a szolgáltatásokat, a mobilitást és a szállást illetően. Amennyiben a turisztikai kínálatban számolnak e csoport valódi piaci értékével – mint fogyasztókkal –, és a csomagokat az új igényekhez igazítják – a Health&Healing típusú turizmus (egészségmegőrző és gyógyturizmus) keretein belül –, az előnyökkel jár a konkurenciával szemben (p. 5-7).

Az egyre nyilvánvalóbb klimatikus változások befolyásolják a biodiverzitást, általában a természeti erőforrásokat, és közvetlen formában kedvezőtlenül hatnak a téli aktív turizmusra (snow-based active tourism). A tervezés folyamán felelős hozzáállásra van szükség, s ezt a magatartást kell tanúsítaniuk azoknak a turistáknak és szolgáltatóknak is, akik ennek az ipari ágazatnak a szereplői, mivel hosszú távon emelkedni fognak a vízzel és az újrafeldolgozással kapcsolatos költségek. Ugyanakkor ezek a nagyobb strukturális változások is új lehetőségeket teremtenek: a nagyon is közeli jövőben olyan új piaci szegmens fog erős gyökeret verni, amely a zöld ideológiára fog épülni a környezetbarát magatartás szellemében. A klimatikus változások mindenestre új kihívásokat jelentenek, és újfajta prioritásokat teremtenek majd a hegyvidéki turizmus terén, emiatt közép távon a Keleti-Kárpátok körzetét érintő turizmusnak is alkalmazkodnia kell ehhez. Nyilvánvaló, hogy a fenntarthatóság és a tartós fejlődés nem üres fogalom, hanem teljesen objektív szükségszerűség, amelyet a tervezés során szem előtt kell tartani.

Az Európai Bizottság által kidolgozott, turizmusra vonatkozó közösségi politika kerete (NPTE, 2010:6) nagy fontosságot tulajdonít a menedzsmentnek az ITC technológia által képviselt új szerepet illetően, a mobil technikai eszközök szerepének az infomarketing gyakorlatban. A hozzáférésnek és az on-line interaktív multi-plattformok népszerűsítésének problémáját nagyon komolyan kell venni. S végül, a bemutatott dokumentumból meg kell említeni azokat az irányvonalakat, amelyek a szezonon kívüli időszakokra vonatkozó kínálatok diverzifikálására vonatkoznak. Olyan pénzügyi lehetőségekről, tervekről és forrásokról van szó, amelyek a calendar-gap problémájának a megoldásához szükségesek. Kovászna megye turizmusa rendkívüli módon érdekelt ebből a szempontból, mivel erőteljesen a fűtőturizmusra épül, és közvetlenül függ a szezon idején keletkező bevételektől.

Ebben az összefüggésben az EU prioritásait a következő módon strukturálhatjuk: 1. a versenyképesség ösztönzése, 2. a felelősségtudatra és fenntarthatóságra alapozott minőségi turizmus, 3. a turisztikai célpontok hatékony menedzselése, 4. a lehető legnagyobb mértékben kihasználni a turizmus szolgálatába állított pénzügyi eszközök és politikák előnyeit (NPTE, 2010:8).

A versenyképesség elsődlegessége olyan akciókat feltételez, amelyek a turizmus kínálatának és szolgáltatásainak a diverzifikálását tűzi ki célul, amihez felhasználják a közösség rendelkezésére álló ösz-

szes erőforrást és lehetőséget. A dokumentum gyakorlatilag minden létező lehetőség hatékony felhasználását javasolja (a full range of resources, p. 8.).

Az innováció fejlesztése olyan stratégiai irány, amely közvetlenül célozza meg a fiatalokat és a fiatal vállalkozókat a marketing és promóciós tevékenység ösztönzésével, mégpedig az ITC platformok eszközeivel. A szakértelem és a készségek (skills) fejlesztése közvetlenül a turizmus területén foglalkoztatott lakosságot célozza meg. Az a cél, hogy alkalmazkodjanak az új technológiákhoz, felhasználva a bevált gyakorlatok tapasztalatait, valamint a sikeres csapatok közötti tapasztalatcserét folytassanak. A turisztikai szezon kiterjesztése, a kutatási és fejlesztési tevékenységek megerősítése (R&D), akárcsak egy ismeretbázis-fejlesztő (knowledge-base) platform alkalmazása kiegészíti ezeket a lépéseket az EU jövőképében (NPTE, 2010).

Azok a fő projektek, amelyekhez kapcsolódni lehet a jövőben, a következők: EUROPE 2020 Economic Strategy, Innovation Union, An Agenda for New Skills and Jobs, az EU Eco-Label szabványrendszer, az EMAS Audit Standard, valamint NESCTour, EDEN Destination Network, EAFRD (European Fund for Rural Development).

7.3 ORSZÁGOS TERVEZÉSI KERETTERV

Az országos stratégiai keretérték elsősorban Románia idegenforgalmi fejlesztési mesterterve 2007–2026 (Romania Tourism Development Master Plan 2007-2026) tartalmazza, amelyet a Turisztikai Világszervezet dolgozott ki. A kulcsszó ez esetben a fenntartható fejlődés. A mesterterv felvázolja a főbb stratégiai irányvonalakat, hogy Románia versenyképessé váljon a turizmus világpiacán. A feltárt problémák között említhetjük az országos szinten nem integrált projektekből (valamint magának a tervezésnek a széttagolt jellegéből), a gyenge koordinációból, az alacsony teljesítményű állami szektorból, valamint a romániai turisztikai célpontokat illető gyenge marketingtevékenységből fakadó hiányosságokat. A mesterterv mindenesetre a turizmust a romániai gazdaság fontos, turisztikai erőforrásokban gazdag – ugyanakkor alacsony teljesítményű – stratégiai ágazatának tekinti. A turizmus fejlesztési elképzelései minőségi turizmus jövőbeni megteremtésére törekszenek, amely az európai

szabványoknak megfelelő természeti és kulturális erőforrásokra épül azzal a céllal, hogy biztosítani lehessen fenntartható növekedést és fejlődést.

A stratégiai irányok a turizmusipar koordinálását, a fizikai infrastruktúra fejlesztését, az emberi erőforrások, a turisztikai termékek és a tájékoztatási szolgáltatások fejlesztését, a kutatást és a statisztikai adatszolgáltatást, a turista célpontokat illető marketingtevékenységet, a környezetvédelmet és a beruházás-politikát jelölik meg célként.

Álláspontunk szerint kiemelkedő jelentősége van az emberi erőforrásokat kezelni akaró politikának. E téren ugyanis az országos keretérték számba veszi azoknak a személyeknek a hiányosságait, akiknek munkaterülete az iskolázottsági szinthez, a szakképzett munkaerő elvándorlásához, a kommunikációs problémákhoz, a személyes motiváció hiányához, az alacsony jövedelmekhez kötődik, miközben a közvélemény nem sokra becsüli ezt a szektort. A mesterterv az említett, emberi erőforrásokra vonatkozó hiányosságok csökkentése érdekében három síkon tesz intézkedési javaslatokat. Először is tudatosító kampányokat javasol a turizmusnak a gazdaságban és a munkaerőpiacon betöltött szerepéről. Másodsor: fontolóra veszi a koordináló szervezetek létrehozását. Harmadsor: továbbképzési és szakirányú tanfolyamok szervezését ajánlja az alkalmazott személyzet iskolázottsági színvonalának és szakmai képzettségének a növelésére. Fejlesztési tervünk abban a szellemben fogant, hogy összeegyeztethető legyen ezzel az európai és országos keretértékkal, és hasznosíthassa az abban foglaltakat.

7.4 KOVÁSZNA MEGYE FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Kovászna megye 2015 és 2020 közötti időszakra szóló stratégiai terve olyan stratégiai dokumentum, amelyet a Cluj Management and Planning Group dolgozott ki, s amely Kovászna megye fent említett időszakra vonatkozó fejlesztésének a stratégiai alapjait tartalmazza, felvázolja a fejlesztési irányvonalakat a megyét érintő jövőbeni projektek számára mind a megyei, mind a helyi közigazgatási szervezetek érintően, néhány beruházási terv keretei között.

A dokumentum két-három különböző fejezeten belül foglalkozik a turizmus területével: először elemző körképet ad Kovászna megye gazdaságáról, utána a megye stratégiai profiljának körvonalai,

pontosabban a fejlesztési stratégia irányvonalainak a keretei között nyújt elemző képet, végül pedig a 2015 és 2020 közötti időszakra javasolt operatív programok kereteit rajzolja fel.

A dokumentum diagnosztikai elemzésének a keretében a dokumentum túlnyomóan az Országos Statisztikai Intézet adatait veszi alapul. A Kovászna megye turizmusával kapcsolatban levont következtetések a következők: helyi gazdasági szinten a turisztikai vállalkozások százalékban mért aránya meghaladja az országos átlagot, akárcsak a fejlesztési régióban mért szintet. A turizmus jelentős potenciállal rendelkező típusaiként a fürdő-, az agrár- és a kulturális turizmust jelölték meg. A turizmussal kapcsolatos megyei szintű adatokat illetően megállapítható, hogy Kovászna megye viszonylag kis kapacitással rendelkezik a szállások, a turisták száma és az éjszakák mennyisége tekintetében, ezen a téren a központi fejlesztési régió átlaga alatt van. Ami viszont a kihasználtság fokát és a turisták tartózkodási idejét illeti, ezek megelőzik az országos átlagot és a fejlesztési régió átlagát. Ezen felül a dokumentum felhívja a figyelmet a nyugdíjasok számára kiadott gyógykezelési beutalók fontosságára a megyében megforduló turisták számának és a Kovászna megyei turisztikai szektor üzleti forgalmának a tükrében.

Kovászna megye stratégiai profiljának a keretében a fejlesztés stratégiai irányvonalai között elsőbbséget élvező, gazdag potenciállal rendelkező területként jelölik meg a turizmust. A turizmust érintő fő stratégiai irányvonalak között szerepel olyan integrált turisztikai kínálat kidolgozása, amelybe bevonják mind a városi, mind a vidéki településeket. Ugyanakkor fontos, hogy a települések jól körülhatárolt profilt dolgozzanak ki a turizmus nagy potenciállal rendelkező valamely típusát, vagyis az agroturizmust, a fürdőturizmust vagy a kulturális turizmust illetően. A dokumentum ezenkívül a turizmus fejlesztésének új irányaira is javaslatot tesz, például a családi turizmus olyan típusára, amely bizonyos részeiben még fel nem tárt körzetek természeti potenciáljára támaszkodik. Végül pedig a Kovászna megye 2015 és 2020 közötti időszakra vonatkozó stratégiai fejlesztési terve fejlesztendő irányvonalaként javasolja az emberi erőforrások kapacitásának növelését a turizmus területén.

A Kovászna megye 2015 és 2020 közötti időszakra vonatkozó stratégiai fejlesztési terve végül, de nem utolsó sorban, számos operatív projektet is indítványoz, amelyen keresztül fejleszteni lehet Kovászna megye turizmusát. Ezeket a projekteket két kategóriára oszthatjuk, az egyikben a Kovászna Megye Tanácsa által megvalósítandó projektjavaslatok szerepelnek, a másikkban pedig azok a helyi

hatóságoknak javasolt projektek, amelyeknek végrehajtásával kapcsolatos intézkedéseikben a helyi hatóságok Kovászna Megye Tanácsa támogatását élvezik. Az első kategóriában olyan projektek szerepelnek, mint a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum épületegyüttesének a felújítása, Kovászna megye ásványvízforrásainak és mofettáinak hasznosítására irányuló stratégia megvalósítása, a turizmus fejlesztése a Bodoki-havasokban egy integrált turisztikai projekt által, amely a történelmi örökség felújítására és restaurálására, a turista ösvényeknek és sípályáknak a természeti örökség keretében való kialakítására, a szálláshelyek felújítására és bővítésére stb. irányul, illetve a Bodza vidékén néhány pásztorszállás látogatóközpontokkal, tematikus útvonalakkal, a régióban honos mesterségek eszközeivel való kialakítására irányul.

A második kategóriában, a helyi hatóságok számára javasolt projektek között – amelyek megvalósításához a Kovászna Megye Tanácsának támogatására van szükség – olyan projektek vannak felsorolva, mint Kézdivásárhely történelmi központjának újrahazsnosítása a közterületek korszerűsítése és az épített környezet esztétikai arculatának javítása által, a nagyajtai unitárius templomerőd együttesének megerősítése és felújítása, Kovászna Kommandó üdülőövezet fejlesztése, a Csukás turisztikai oktatóközpont támogatása, egy fürdőközpont kialakítása Fortyogón.

Az a mód, ahogy a turizmus jövőképét vázolják fel a Kovászna megye 2015 és 2020 közötti időszakra vonatkozó stratégiai fejlesztési tervében, megegyezik a jelen dokumentumban bemutatottal. A két dokumentum közötti különbségek az adatok részletezésében és az elemzés típusában rejlenek. A jelen dokumentum sokkal kidolgozottabb elemzést nyújt a turizmus területéről, mivel erre a területre összpontosítja figyelmét, a célokat és a javasolt projekteket is éppen erre a szektorra dolgozták ki. Ezenkívül léteznek eltérések a két dokumentum által javasolt stratégiai irányvonalak között, de nincs közöttük ellentmondás.

8. A FEJLESZTÉSI STRATÉGIA IRÁNYAI

8.1 A TERVEZÉS ALAPELVEI

A stratégiai tervezésnek egyértelmű célja van: növelni a lakosság foglalkoztatottságát a turizmus területén. Ennek a fajta tervezésnek két alapvető feltételt kell teljesítenie:

Egyrészt fenntarthatónak kell lennie és összhangban kell állnia a makroszociális és globális szintű társadalmi folyamatokkal, ez ugyanis mindenfajta fejlesztésnek az általános hátterét jelenti. A fenntarthatóság a mi esetünkben a vidéki turizmus alapját jelentő erőforrások biztosítását és újratereztését szavatolja. Ilyen értelemben beszélhetünk természeti erőforrásokról (mint a turisztikai tevékenység és szolgáltatások előfeltételéről), megfelelő hulladékkezelésről, méltányos víz- és talajgazdálkodásról, a helyi közösségek és a turisták közötti szerves kapcsolatról, valamint a turistákat kiszolgáló közösségek sajátos kultúrájának a megőrzéséről. Ezen felül a tervezésnek szem előtt kell tartania a klímaváltozásoknak és a lakosság öregedésének a folyamatát, akárcsak a regionális és globális szintű valós konkurenciát, amelyet a Kovászna megyéhez közel eső turisztikai célpontok jelentenek.

Másrészt a tervezésnek teljesítenie kell a szociális esélyegyenlőség és egyenrangúság követelményeit. A veszélyeztetett csoportokat (nők, fiatalok, nemzeti kisebbséghez tartozók, mozgáskorlátozottak vagy egyéb fogyatékkal élők, előrehaladott korúak és gyerekek) a többiekkel azonos elbánásban kell részesíteni, be kell őket vonni azoknak a körébe, akik élvezik a turisztikai szolgáltatások fejlesztésének előnyeit. Alkalmazásuk és bekapcsolódásuk a jövőben abszolút elsőbbséget élvező feladat.

A közép és hosszú távú stratégiai tervezésnek tehát szavatolnia kell a tartós és fenntartható fejlődést a vidéki térségekben, mégpedig a rendelkezésre álló erőforrások racionális, optimális, hatékony, mértéktartó és felelősségteljes felhasználásával. Gondoljunk például az emberi, anyagi, jelképes vagy akár a természeti, kulturális, történelmi, etnikai-nyelvi erőforrásokra, amelyekkel ez a térség rendelkezik. Az erőforrások megfelelő kezelése nélkül a jövő nemzedékek nem élvezhetik majd a fejlődés eredményeit. Ezzel szemben a nem megfelelő kezelés elkerülhetetlenül az erőforrások kimerüléséhez vezet, ezt pedig feltétlenül el kell kerülni.

8.2 A STRATÉGIAI TERVEZÉS ÁLTALÁNOS KERETE. A VIDÉKI TURIZMUS STRATÉGIAI PROFILJA

A fejlesztési terv a munkaerőpiac jelenlegi minőségét és szerkezetét, a munkaképes korú lakosság profilját veszi alapul, összefüggésben a régió és Románia általános helyzetével, a foglalkoztatással kapcsolatos nemzetközi realitásokhoz (a fiatal és a középkorú lakosságnak az EU-tagországokban folyó körkörös migrációjára utalunk), valamint a posztmodern turizmus természetéhez és méreteihez igazodva.

A realista stratégiai terv megalapozásának sikere érdekében három lényegi kérdést fogalmaztunk meg:

1. Milyen profilja van a munkaerőnek Kovászna megye vidéki térségeiben?
2. Milyen jellemzői vannak a jelenlegi turizmusnak a vidéki környezetben?
3. Melyek a jelenlegi munkaerő és turizmus pozitív és negatív stratégiai elemei a munkaerő alkalmazásának és az új vállalkozások alapításának a tükrében a turizmus területén? Következésképpen miként növelhetjük a munkaképes korú lakosság foglalkoztatottsági szintjét a turizmus területén.

A stratégia a következő szempontokat vette figyelembe: szociális változások társadalmi és világszinten, illetve a gazdasági, demográfiai, klimatikus és geopolitikai változások irányaira vonatkozó közép és hosszú távú előrejelzések. Szociológiai nyelven szólva ezek a folyamatok makroszinten a tervezés általános összefüggéseit jelentik. Itt az információs társadalom kihívásaira gondolunk, mivel olyan típusú hálózatról van szó, amelyben az interkonnektivitás és a mobil kommunikációs eszközök alternatív/virtuális teret hoztak létre, amely a potenciális turisták életében rutinszerűen van jelen. Égetően sürgős feladat csatlakozni ehhez az ITC eszközök által képviselt kommunikációs trendhez, s ez az adaptáció előfeltétele is. Valós kihívást jelent a fogyasztók/turisták egyre növekvőbb igényeihez igazított ismeretek szerepének fontossága (olyan információkról, adatokról van szó, amelyek az utazási irodák által kínált valós idejű szolgáltatások tartalmára és természetére vonatkoznak, valamint a turisták visszajelzéseire, amelyek jelentős mértékben hatnak a potenciális turistákra), valamint a közösségi hálózatok fontossága és a legfrissebb know-how szükségessége. Ezeket a kihívásokat – vagy nevezzük őket kockázatoknak – össze kell kapcsolni a vidéki helyi közösségek hagyományaival, kultúrájával, mindennapi életével, és közös nevezőre kell hozni az értékkel való képes erőforrásokkal. A fejlődés csak akkor lehetséges, ha a makrokörnyezetet és a helyi valóságot közös nevezőre hozzuk.

Emiatt a tervezés figyelembe veszik Kovászna megye legfontosabb körzeteinek, régióinak a rendelkezésére álló erőforrásait és lehetőségeit (különböző klaszterekről van szó, adott erőforrásokkal, lehetőségekkel, a fejlesztés sajátos irányjaival). Ezek az erőforrások: természeti-földrajzi, anyagi, kulturális és történelmi erőforrások, de ide tartoznak a gazdaságiak is, akárcsak azok, amelyeket saját forrásnak tekintenek és amelyek szociális tartalommal rendelkeznek, és mélyen gyökereznek a helyi társadalmi realitásokban, a helyi szellemi közösségben. Mivel az ország közepén helyezkedik el, ez a terület turisztikai szempontból nagyon fontos, mivel átkelési útvonalat jelent Prahova völgye irányába, ezen keresztül pedig vonzza a turistákat Ploiesti-ből, Bukarestből, Konstancából. Az erőforrások közé sorolandó még a humán és a társadalmi tőke, akárcsak a Románia és Magyarország közötti kapcsolatok az etnoturizmus révén (közös kultúra, történelem és anyanyelv), továbbá az emberi erőforrások, a rendelkezésre álló munkaerő, a pénzügyi lehetőségek.

A térség jövőjét érintő elképzelés abból indul ki, hogy a teljes egész sokkal több, mint a részek összessége, vagyis a négy községből álló térség együttesen erősebbé, versenyképesebbé válhat, mintha minden egység a maga feje után megy a fejlesztésben. Ez okból a viszonylag hosszú távra kidolgozott stratégiai terv az intézkedések olyan következetes és egységes sorozatát javasolja, amely a stratégiai célokra és a térség lakosságának sajátosságaira alapozott lépések gyors egymásutánját helyezi kilátásba azzal a céllal, hogy szembe lehessen nézni az említett kihívásokkal.

A. JÖVŐKÉP

Kovászna megye követendő modell lesz, amely úgy fejleszti a vidéki turizmust, hogy az magában foglalja a foglalkoztatás szintjének emelését az emberi erőforrások munkaerőpiacán, akárcsak az emberi erőforrások minőségének javításával elérendő vállalkozói fogékonyság növelését, a turisták elvárásaira alapuló turisztikai szolgáltatások kínálatának sokszínűségét, valamint a környezetvédelemre vonatkozó bevált gyakorlatokat.

B. ÁLTALÁNOS KÖVETENDŐ CÉLOK

Az emberi erőforrások tökéletesítésének az ösztönzése, a vidéki turizmus versenyképességének fokozása a turisztikai kínálat sokszínűsége által, a turisták új szegmensének a vonzása a szezonon

kívüli időszakban, a szolgáltatások minőségének javítása, három-négy turisztikai csomópont létesítése, az innováció ösztönzése, egy kiegészítő védjegy megalkotása, a szereplők közötti együttműködés ösztönzése és könnyítése.

Véleményünk szerint az említett célok elérésének alapvető előfeltétele az emberi erőforrások versenyképességének és minőségének a javítása – különösen a lakosság iskolázottságának/szakmai képzésének a növelése révén –, az esélyegyenlőség megteremtése, a kiszorultak vagy a potenciális kiszorulóknak (gyermekek és idősek) társadalmi visszailleszkedésének az elősegítése.

C. FŐ SAJÁTOS CÉLOK

- Nyilvánvaló problémák léteznek a turisztikai tevékenységben résztvevők közötti együttműködés és gördülékeny működés terén (itt a munkaadók és alkalmazók, egyes esetekben az alkalmazottak és turisták közötti viszonyra utalunk, továbbá a turizmusra szakosodott cégek és helyhatósági intézmények, illetve pénzügyi hatóságok közötti kapcsolatra)
- A humán tőkét és a turisztikai erőforrásokat a valódi potenciál szintje alatt hasznosítják
- Az emberi erőforrások halaszthatatlanul rászorulnak a tökéletesítésre, különösen, ami a világnyelvek elsajátítását illeti
- A turizmus területén érintett lakosság öregszik
- A turisztikai kínálat viszonylag elszigetelt, pontosabban szólva, a piacon kínált turisztikai szolgáltatások szétaprózódott állapotban vannak
- A hegyvidéki és fürdőturizmus gyenge kapcsolódása közép és hosszú távon problémát jelent majd
- A turisták elsősorban Kovászna város, Sepsiszentgyörgy municípium és Bálványosfürdő körzetére összpontosulnak nagy számban
- A fürdőturizmus kínálatában szereplő turisztikai célpontok menedzselésének módja és természete (Kovászna/Bálványosfürdő) nem gerjeszti az újításokat, nem ösztönzi a beruházásokat, és nagyobb fokú egyensúlyhiányt teremt a vidéki turizmus belső szerkezetében
- Gyenge a spillover hatás a két turisztikai pólus között a hegyvidéki körzetben és a balneoklimaterikus kezelőközpontokban

- Teljes függőség van a turizmus területén a szezon idején realizált bevételektől, szezonon kívül pedig szegényes a turisztikai kínálat, akárcsak a turisztikai termékek, a szezon és a szezonon kívüli időszak között közötti periódusban rendkívül nagy mértékű a fluktuáció
- A munkahelyek és a vidékfejlesztésre vonatkozó hosszú távú stratégiai elképzelések hiánya a „push” faktorokat erősíti, vagyis taszítja a munkaképes korú fiatalokat, elsősorban az átlagosnál magasabb szintű képzettséggel rendelkezőket, s ez az értékes munkaerő elvándorlását ösztönzi a külső piacok felé.

D. A FŐ STRATÉGIAI IRÁNYOK

- Az elsődleges infrastruktúra fejlesztése és hozzákapcsolása az országos és határon túli fő hálózatokhoz, mint a közösségek egységes fejlesztésének elsőrendű feltétele, akárcsak annak, hogy a turistákat a megyébe lehessen csábítani, és ott meg is lehessen tartani őket
- A munkaképes korú lakosság alkalmazotti és alkalmazói emberi erőforrásainak tökéletesítésre való ösztönzése
- A vidéki turizmus versenyképességének fejlesztése és növelése a turisztikai kínálat színesebbé tételével és a turisták új szegmenseinek a szezonon kívüli időszakban történő vonzása által, illetve a munkaerő-foglalkoztatás növelésével a szolgáltatások minőségének javítása és az új vállalkozások létrehozása a turisztikai szektorban
- A versenyképesség növelése a gazdasági szereplők közötti együttműködés ösztönzése által, hogy fejleszteni lehessen az integrált szolgáltatásokat, s hogy szaporítani lehessen a kiegészítő kínálatot és turisztikai csomagokat, ezáltal ugyanis ki lehetne használni a megyében rendelkezésre álló potenciál egészét
- A turizmus fejlesztése több turisztikai csomópontra és kínálati klaszterre alapozva
- A turisztikai szolgáltatások integrálása a mobil kommunikációs eszközökön rendelkezésre álló online platformon
- Egy közös és kiegészítő, vonzó védjegy felépítése a tökevonzás, a munkahelyteremtés, a humán tőke növelése és a szolgáltatások fejlesztése céljából
- Az innováció ösztönzése és egy reális alternatíva kidolgozása a Kovásznán koncentrálódó fürdőturizmussal szemben.

E. ÉRTÉKEK, AMELYEK MENTÉN STRUKTURÁLÓDNAK A STRATÉGIÁK

- Együttműködés és koordináció
- Komplementaritás és versenyképesség
- Kultúra és hagyomány
- Fenntarthatóság és esélyegyenlőség
- Gazdag választási lehetőségek
- Alkalmazkodóképesség és újítás

F. A STRATÉGIA ALKALMAZOTT IRÁNYELVEI

- A turisztikai kínálat kiegyensúlyozott struktúrájának megteremtése a turisztikai piac korszerű szolgáltatásainak az egymáshoz illeszkedése révén a vidéki környezetben
- A turisztikai tevékenység hatékonyabbá tétele és a turisztikai termékek minőségének javítása
- A képzési tanfolyamok hatékonyságának növelése a turizmus területén és az emberi erőforrások minőségének javítása
- A turisztikai tevékenység fejlesztése olyan csomagok összeállítása révén, amelyek a turisták sajátos csoportjainak/szegmenseinek igényeihez és lehetőségeihez igazodnak
- Az ITC infrastruktúrába való beruházások
- Együttműködés intézményi szinten a helyi társadalmi szereplők között
- Közös projektek beindítása megyei szinten
- Olyan közös védjegy kidolgozása Háromszék számára, amely átfogná a legfontosabb turisztikai csomópontokat

9. A VIDÉKI TURIZMUS STRATÉGIAI FEJLESZTÉSÉVEL KAPCSOLATOS JAVASLATOK KOVÁSZNA MEGYÉBEN

1. számú fejlesztési tengely – a turisztikai és antropogén (emberi) erőforrások lehetőségeinek kiaknázása az alábbiakban felsorolt komplex és integrált termékek létrehozása révén:

- A **balneáris és terapeutikus erőforrások** kiaknázása és fejlesztése (ásványvizek, mofetták) az egészségügyi turizmus megszervezése érdekében, ez utóbbinak a fejlesztése elsőbbséget élvez, mivel versenyelőnyt biztosít az ország többi régiójával szemben.
 - A gyógy- és wellness turizmus fejlesztése, amely a különféle célcsoportok számára nem csupán gyógyászati, hanem megelőzést is szolgáló általános termék.
 - A régió fürdőturizmusáról kialakult negatív kép lebontása, melyet a szociális turizmus túlsúlya teremtett a gyógykezelési beutalók diszkrecionális elosztásával.
- A kulturális turizmus fejlesztése minden egyes település néprajzi markereinek felélesztése/fel-mérése, valamint az ehhez kapcsolódó történelmi és kulturális helyek rehabilitációja révén.
 - A kulturális sajátosságok társítása minden egyes település sajátos gasztronómiai terméke-ivel, ezek jelképként vagy allegóriaként való felhasználása egy markáns helyi arculat kiala-kítása és megszilárdítása céljából. Annak a folyamatnak az ösztönzése, amelynek során a helyi lakosok azonosulnak az ily módon teremtett vagy újjáteremtett helyi arculattal, va-lamint e lakosok érdekeltté tétele abban, hogy részt vállaljanak a termelési és hasznosítási folyamatban (termékek és szolgáltatások létrehozásával).
 - Helyi fesztiválok évenkénti rendezése kifejezetten a turisták számára e kulturális markerek jegyében.
- A **természeti-tájképi erőforrások** kiaknázása és hasznosítása az aktív turizmus fejlesztése ér-dekében. Elsőbbséget élvez e területen a lovaglás, mint a régió hagyományaiba és kultúrájába erősen beágyazódott tevékenység. Szakterületek: a vadászat és a horgászat. A fejlesztést szolgáló további területek: túrázás, kerékpározás, extrém sportok, valamint téli sportok a hegyvidéki körzetekben (sízés és korcsolyázás).
- A középosztálynak és az elit rétegnek szánt **exkluzív turizmus** potenciáljának feltárása és kiak-názása – az építészeti örökség hasznosítása, valamint a turizmus fejlesztése a középkori udvar-házakban.

2. számú fejlesztési tengely – A vidéki turizmus és infrastruktúra szervezési rendszerének fej-lesztése Kovászna megyében

- A gazdasági szereplők közötti együttműködés ösztönzése a vidéki turizmus területén tartós, formális vagy informális partnerségi formák kialakítása révén. A már létező partnerségi for-mák megszilárdítása.
- A bizalom és a szociális összetartás növelése a falvakban, akárcsak a helyi fenntartható fejlődés iránti elkötelezettség növelése, a helyi lakosok érdekeltségének ösztönzése a turisztikai és az ehhez kapcsolódó termékek előállításában:
 - helyi közösségi arculatok kialakítása, visszaállítása és megerősítése az adott hely különle-gességének számító jelképeken és narratívákon keresztül. Olyan események és fesztiválok rendezése, amelyek e jelképek terjesztését, a közösségi megmozdulások rituális jellegének kialakítását szolgálják.
- Minden helységben felfedezni és kiképezni olyan „kulturális ügynököket”, akik a következő feladatokat látnák el:
 - kialakítani/tudatosítani a turizmuson keresztül a helyi fenntartható fejlődéssel kapcsolatos távlati elképzelést;
 - a helyi szereplők együttműködésében közvetítő szerepet játszani a turizmus területén ki-dolgozott akciótervek megvalósításának folyamatában.
- A turizmusfejlesztés szakemberei és a döntéshozó személyek (közösségi képviselők, tisztségvi-selők: polgármesterek, önkormányzati képviselők és politikusok) közötti együttműködés hiva-talos intézményesítése – állandó partnerség kialakítása.
- Állandó konzultáció és eszmecsere a turizmusfejlesztési szakemberekkel a hatóságok részéről, a turizmusfejlesztés projektjeivel összefüggő szakértői javaslatok integrálása és gyakorlati meg-valósítása.
- A munkáltatói rendszer és más, olyan nem kormányzati szervezeti struktúrák megszilárdítása, amelyek a helyi turisztikai termékek piacát szabályozzák.
 - Néhány minőségi szabvány bevezetése a turisztikai szolgáltatások terén, amely lehetővé tenné az átláthatóság növelését a fogyasztók hosszú távú bizalmának megerősítése érdeké-ben.
 - A belső ellenőrzési hatáskörök bővítése a turisztikai szolgáltatások terén, hogy fenn lehes-sen tartani ez utóbbiak minőségi színvonalát.

- Hatékonyabb közös képviselet a helyi szereplők érdekeinek védelmére az alábbi jelenségekkel szemben:
 - illegális kereskedelmi tevékenység;
 - a külső szereplők törekvései, hogy monopolizálják a piacot, valamint az állami vállalatok által (különösen Kovászna megye szociális fürdőturizmusa területén) folytatott rent-seeking törekvések.
- A helyi és megyei közigazgatási szervek – mint alapvető döntéshozó szervek – által a munkaadóknak és az e területen működő szakmai szervezeteknek nyújtott támogatás növelése.
- A pénzügyi források folyamatos nyomon követése és az e területre szakosodott tanácsadás a turizmus területén működő vállalkozók számára.

3. számú fejlesztési tengely – A humán tőke és a menedzseri technológia fejlesztése a vidéki turizmus terén

- Az oktatási kínálat változatossá tétele a turizmus területén. A munka minőségének és termelékenységének javítása az e területen folytatott gyakorlati oktatás bővítése révén.
- A szakmai gyakorlat és szakmai oktatás néhány hatékonyabb szervezési modelljének kidolgozása és intézményesítése az e területet érintő hivatalos oktatás rendszerén belül.
- Élénkebb együttműködés az oktatási és vállalkozói intézmények között a turizmus területén annak érdekében, hogy megkönnyítsék a végzősök közvetlen bejutását a rendelkezésre álló munkahelyekre.
- Folyamatos szakmai képzés, továbbképző tanfolyamok szervezése egy rugalmas rendszeren belül, amely alkalmazkodik minden egyes gazdasági szereplő sajátos igényeihez.
- Néhány speciális oktatási és vállalkozói tanácsadói program bevezetése azoknak a kategóriáknak az igénye szerint, amelyek számára a turizmus terén végzett munka kiegészítő tevékenységet jelent.
- Román nyelvű társalgási tanfolyamok szervezése magyar etnikumú alkalmazottak és menedzserek számára. Angol nyelvű társalgási tanfolyamok szervezése.
- Néhány alternatív teljesítményalapú motivációs és kompenzációs rendszer bevezetése az e területen dolgozó alkalmazottak és menedzserek számára.
- Néhány különleges közvetítői és tanácsadási rendszer bevezetése menedzserek számára, hogy meg lehessen oldani a munkaerő-toborzással és a munkaerő megőrzésével összefüggő problémákat,

s hogy el lehessen kerülni az alkalmazottaknak az e területre jellemző szezonális jelleg miatti fluktuációját.

- Néhány szakmai gyakorlati program intézményesítése és külföldi tapasztalatcsere a turizmus terén dolgozó menedzserek és alkalmazott számára. E programok beépítése az alkalmazottak alternatív motivációs rendszerébe.
- Különleges versenyek, vetélkedők szervezése a turizmus minden egyes tevékenységi területén (pincér, szakács stb.), ezeket a munkaadói szervezetek és szakmai intézmények szerveznék a turisztikai szakma méltóságának növelése céljából.

4. számú fejlesztési tengely – Irányított marketing, a vidéki turizmus arculatának népszerűsítése

- Szakmai konzultációk intézményesítése a turisztikai szakértők és a gazdasági szereplők között.
- A gazdasági szereplők közötti tartós együttműködés néhány modelljének a népszerűsítése annak érdekében, hogy kiegészítő szolgáltatásokat lehessen nyújtani, és ezeket be lehessen építeni a turisták számára összeállított speciális csomagokba.
- Minden helység számára olyan sajátos kulturális marker kidolgozása, amely a társadalmi összetartozás jelképeként szolgálna a helyi közösségek számára, és egyben kizárólagos védjegyként is külső látogatóknak.
- Arculati dizájnelemek megalkotása és olyan kivitelezési tervek kidolgozása, amelyek az említett kulturális markerekre épülnének, ezek népszerűsítő anyagokhoz való felhasználása.
- Olyan szakértők („kulturális ügynökök”) felkutatása és felkészítése, akik beindítanák és összehangolnák a helyi lakosoknak a turizmus fejlesztésével kapcsolatos közösségi akcióit.
- Barkácsolás jellegű együttes tevékenységek népszerűsítése a helyi turizmus fejlesztésének folyamatában. A helyi lakosoknak a turisztikai és az ahhoz kapcsolódó tevékenységekbe való bekapcsolódásának elősegítése és ösztönzése (például elszállásolás, agroturisztikai termékek előállításának és értékesítése, hagyományos mesterségek bemutatása stb.). A helyi lakosok szorosabb bevonásának elősegítése a turisztikai desztináció tervezésének, a termékek előállításának és a kereskedelmi értékesítésének folyamatába.
- Intézményesített és tartós együttműködés kialakítása a reklám és a desztináció marketingjének területén a mikrorégiók szintjén. Egy fesztivál évenkénti összehangolt rendszerben való megrendezése kifejezetten a turisták számára a régió minden településének részvételével.

- Hosszú távú együttműködés megvalósítása a települések között a mikrorégiók népszerűsítése céljából a szakemberek, a munkaadók és a helyhatósági szervek együttes bevonásával. A mikrorégiók együttes népszerűsítése a turisztikai konferenciákon, fesztiválokon és vásárokon.

5. számú fejlesztési tengely – A vidéki turizmus tartós fejlesztése

- Szakmai tanácsadás a turizmus fenntartható fejlesztési politikájának a megvalósítása érdekében.
- A helyi turizmuspolitika hatékonyságának növelése a tartós fejlődés normatívái tiszteletben tartásának biztosítása tekintetében. Szakmai támogatás az olyan európai és hazai politikák és stratégiák végrehajtása céljából, amelyek a környezetre, a terület- és városrendezésre vonatkoznak.
- A helyi közösségek bevonása a helyi turizmusgazdaságba. A helyi természeti és kulturális örökség értékeinek tudatosítása. A helyi közösségek erőteljesebb bevonása a turizmus tartós fejlesztésének folyamatába.
- Olyan akciók szervezése és népszerűsítése, amelyek révén ki lehet küszöbölni a turizmus kedvezőtlen hatásait a természeti és szociokulturális környezetre.
- Egy ellenőrzési és nyomon követési rendszer kidolgozása a környezetvédelmi szabályok tiszteletben tartására.

6. számú fejlesztési tengely – A hátrányos helyzetű és sajátos igényű személyeknek a vidéki turisztikai szolgáltatásokhoz való hozzáférése elősegítése

- Különleges szakmai oktatási és tanácsadási programok bevezetése a fogyatékkal élő és a sajátos igényű személyek alkalmazásának megkönnyítésére a vidéki turizmus és az ehhez kapcsolódó szolgáltatások területén.
- A menedzserek és alkalmazottak felkészítése abból a célból, hogy korrekt módon viszonyuljanak a sajátos igényű személyekhez.
- Olyan gyakorlati módszerek intézményesítése, amelyek segítségével az idős korúak és a sajátos igényű személyek könnyebben részesülhetnek a turisztikai szolgáltatásokból.
- A különleges szolgáltatásokhoz való hozzáférést, az ezzel foglalkozó létesítményekbe való bejutást biztosító beruházások főként a fürdő és gyógykezelő intézményekben.
- Olyan testre szabott termékek kifejlesztése, amelyek megfelelnek a fogyatékkal élők sajátos igényeinek.